T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇOCUK DESTEK MERKEZLERİNDEN REŞİT OLARAK AYRILAN BİREYLERİN SOSYAL HAYATA UYUM SÜRECİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melihhan BURAN

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI PROGRAMI

Ankara, 2019

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇOCUK DESTEK MERKEZLERİNDEN REŞİT OLARAK AYRILAN BİREYLERİN SOSYAL HAYATA UYUM SÜRECİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melihhan BURAN

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI PROGRAMI

Ankara, 2019

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Çocuk Destek Merkezlerinden Reşit Olarak Ayrılan Bireylerin Sosyal Hayata Uyum Süreci

Melihhan BURAN

Yüksek Lisans Tezi

17 Haziran 2019

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Esra ÇALIK VAR

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Cengiz ÖZBESLER

Doç. Dr. Esra ÇALIK VAR

Doç. Dr. Melahat DEMİRBİLEK

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Doç. Dr. Ender ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

17.06.2019

Melihhan BURAN

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim boyunca ve tez yazım aşamasında gerek akademik gerekse insanî açıdan hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan her anlamda şahsıma destek olan, pes etmeye yakın olduğum zamanlarda beni teşvik edip değerli yardımlarını esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Esra ÇALIK VAR' a,

Yüksek Lisans eğitimim boyunca desteklerini ve deneyimlerini esirgemeyen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Hizmet bölümünün çok kıymetli öğretim üyeleri Prof. Dr. Nurdan DUMAN, Prof. Dr. Cengiz ÖZBESLER ve Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünün kıymetli öğretim üyesi Doç. Dr. Melahat DEMİRBİLEK' e,

Yüksek Lisans eğitimine devam edebilmem hususunda her türlü kolaylığı sağlayan Afyonkarahisar ve Ankara Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü idarecilerine, araştırmayı yapmama imkân sağlayan ve değerli vakitlerini bana ayıran Çocuk Destek Merkezleri'nden reşit olarak ayrılan gençlerimize,

Bütün eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen, varlıkları ile bana güç katan ve sahip olduğum imkânları borçlu olduğum BURAN ailesine, yüksek lisans eğitimim süresince yanımda olan BOZER ailesine, Yüksek Lisans eğitimime devam ederek tezimi bitirmemde her konuda yardımcı olan biricik eşim ve meslektaşım Ayben BURAN' a,

Son olarak dünyaya geldiği günden bu yana beni dünyanın en şanslı babası kılan, tez yazımı esnasında ihmal etmek zorunda kaldığım sevgili kızım Umay Asya BURAN' a,

Sonsuz saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **v**

ABSTRACT ..... **vii**

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **ix**

TABLOLAR DİZİNİ ..... **x**

1. GİRİŞ **1**

1.1. Problem 2

1.2. Amaç 4

1.3. Önem 5

1.4. Sayıltılar 6

1.5. Sınırlılıklar 6

2. GENEL BİLGİLER **7**

2.1. Çocuk ve Çocukluk Dönemi 7

2.2. Çocuk Hakları ve Tarihçesi 12

2.3. Suç ve Suçluluk Kavramı 16

2.4. Suç Olgusunu Açıklayan Kuramlar 21

2.4.1. Biyolojik Kuramlar 23

2.4.2. Psikolojik Teoriler 26

2.4.3. Sosyolojik Kuramlar 30

2.4.4. Sosyal Yapı Teorileri 31

2.4.5. Sosyal Süreç Teorileri 36

2.5. Çocuk Suçluluğu 40

2.5.1. Ülkemizde Çocuk Suçluluğu İle İlgili Yasal Çerçeve ve Ceza Sorumluluğu 45

2.5.2. Ülkemizde Çocuk Suçluluğu İle İlgili İstatistikler 47

2.6. Çocuk Destek Merkezleri.....48

2.6.1. İhtisas Alanları Bağlamında Çocuk Destek Merkezleri 51

2.6.2. Çocukların "Çocuk Destek Merkezlerine" Kabul Süreçleri 56

2.6.3. Anka Çocuk Destek Programı.....56

2.6.4. Çocuk Destek Merkezlerinde Yürütülen Diğer Çalışmalar 58

3. MATERYAL VE YÖNTEM 61

3.1. Araştırmanın Modeli.....61

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....62

3.3. Araştırmanın Veri Toplanma Araçları 63

3.5. Araştırmaya Katılan Bireylerin Sosyo-Demografik Özellikleri.....64

3.6. Araştırma Verilerinin Toplanması 64

3.7. Araştırma Verilerinin Analizi.....65

4. BULGULAR.....67

4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....67

4.2. Katılımcıların Aile Yapısına İlişkin Bulgular 68

4.3. Katılımcıların Kurum Bakımı Süreciyle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular.....69

4.3.1. Çocuk Destek Merkezine Gelmeden Önce Başka Kurumda Kalma Durumuna İlişkin Bulgular 69

4.3.2. Katılımcıların Suça Sürüklenmesine Neden Olan Etmenlere İlişkin Bulgular 71

4.3.3. Çocuk Destek Merkezinde Geçen Sürede Aile İlişkileri İle İlgili Bulgular……..74

4.3.4. Çocuk Destek Merkezinde Koruma ve Bakım Altında Kalırken Yeniden Suça Sürüklenme Durumuna İlişkin Bulgular.....77

4.4. Katılımcıların Çocuk Destek Merkezinde Sunulan Psiko-sosyal Destek ve Sosyal Rehabilitasyon Hizmetine İlişkin Görüşleri 79

4.4.1. Hizmet Aldıkları Kurumun Fiziki Şartları, Sosyo-Kültürel Faaliyetleri İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular 80

4.4.2. Kurumda Görev Yapan Personel İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular.....82

4.4.3. Katılımcıların Çocuk Destek Merkezinde Kalan Çocukların Kişilik Özellikleriyle İlgili Düşüncelerine İlişkin Bulgular 83

4.5. Anka Psiko-sosyal Destek Programıyla İlgili Düşüncelerine İlişkin Bulgular.....83

4.6. Katılımcıların Kurumdaki Arkadaşlık İlişkileri İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular 84

4.7. Katılımcıların Kuruluştan İzinsiz Ayrılma Davranışlarıyla İlgili Düşüncelerine İlişkin Bulgular.....86

4.8. Başka Bir Kurumda Kalmayı İstemeye İlişkin Bulgular 87

4.9. Katılımcıların Kurum Bakımı Sonrasına İlişkin Bulgular 89

4.9.1. Katılımcıların Kuruluştan Ayrıldıktan Sonra Birlikte Yaşadıkları Kişilere İlişkin Bulgular 90

4.9.2. Kurum Bakımı Sonrası Katılımcıların Aile ve Akrabaları İle Olan İlişkileriyle İlgili Düşüncelerine İlişkin Bulgular 92

4.9.3. 3413 Sayılı Yasa Kapsamında Memur Olarak Atanmaları İçin Form-A Belgesi Düzenlenmesine İlişkin Bulgular.....93

4.9.4. Kurum Bakımı Sonrası Çalışma Durumuna İlişkin Bulgular ...95

4.9.5. Kurum Bakımı Sonrası Katılımcıların Suç İşleme Durumlarına İlişkin Bulgular 98

4.10. Kurum Bakımı Sonrası Sosyal Hayata Uyuma İlişkin Bulgular 99

4.10.1. Kurum Bakımı Sonrası Sosyal Rehabilitasyona İhtiyaç Duymaya İlişkin Bulgular 101

4.10.2. Kurum Bakımı Sonrası İzlemeye İlişkin Bulgular 103

4.10.3. Katılımcıların Kurum Bakımı Sonrası Yeniden Suç İşlemelerini Önleyecek Hizmetlerle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular....105

5. TARTIŞMA....109

6. SONUÇ VE ÖNERİLER 114

6.1. Sonuçlar 115

6.2. Öneriler 121

7. KAYNAKLAR 127

8. EKLER....135

Ek-1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu 135

Ek-2. Etik Kurul Onay Formu....139

Ek-3. Bilgilendirilmiş Onam Formu....140

Ek-4. Özgeçmiş 141

ÖZET

Çocuk Destek Merkezlerinden Reşit Olarak Ayrılan Bireylerin Sosyal Hayata Uyum Süreci

Günümüzde toplumsal düzen, aile yapısındaki değişiklikler, bireysel sorunlar, madde bağımlılığı gibi nedenlerle, suça sürüklenen çocukların sayısı giderek artış göstermektedir. Bu nedenle suça sürüklenen çocuklar konusu, Türkiye'de ve dünyada çocukları suça iten nedenlerin belirlenebilmesi ve önlenebilmesi açısından araştırmaya değer görülmektedir. Koruyucu-önleyici çalışmaların yetersizliği sonucu önlenemeyen suç olgusunun kimi zaman faili, kimi zaman da mağduru olabilen çocuklara yönelik uygulanacak olan sosyal hizmet modelleri ve belirlenecek sosyal politikalar büyük önem taşımaktadır. Çocuk refahı alanına ilişkin önemli bir anlayış geliştiren Çocuk Koruma Kanunu'nda belirtilen esaslar doğrultusunda hazırlanan Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği ile birlikte suça sürüklenen, suç mağduru veya sokakta tehlikelerle karşı karşıya kalmış çocuklara hizmet veren Çocuk Destek Merkezleri hizmete girmiştir.

Bu araştırmanın amacını, suça sürüklenen ve koruma altında bulunan çocuklardan psiko-sosyal rehabilitasyonu tamamlanmayan fakat reşit olması nedeniyle Çocuk Destek Merkezlerinde sunulan bakım ve sosyal rehabilitasyon hizmeti sonlandırılan bireylerin, rehabilitasyon sürecine nasıl başladıkları, bu süreçteki yaşantıları ve kuruluştan ayrıldıktan sonra sosyal hayata uyum sürecine ilişkin görüşlerinin incelenmesi oluşturmuştur.

Nitel araştırma yöntemlerinden fenomolojik araştırma deseni ile tasarlanan araştırma 18-20 yaşları arasındaki ÇODEM deneyimi olan 10 yetişkin ile yapılan derinlemesine görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde eğitim öğretim geçmişleri, sosyo-demografik özellikleri, kurum bakımına alınma öykü ve süreçleri, suça sürüklenme nedenleri ve ÇODEM' e kabul süreçleri, dahil edildikleri psiko-sosyal destek ve sosyal rehabilitasyon çalışmalarına ilişkin görüşleri, sunulan profesyonel desteğin reşit olmaları nedeniyle sonlanmasının sosyal hayatlarına olan etkileri üzerinde durulmuştur.

Yapılan görüşmelerde söz konusu bireylerin koruma ve bakım altında kaldıkları kurumun olumsuz fiziki şartlarından etkilendikleri, bu durumun sunulan

profesyonel destek hizmetinin kalitesini olumsuz yönde etkilediği, katılımcıların dahil oldukları sosyal rehabilitasyon çalışmalarını yetersiz buldukları, kurum bakımı sonrası sosyal hayata uyumda çeşitli sorunlarla başa çıkmakta zorlandıkları, bu sorunların genelde kalacak yer ve maddi kaynaklı olduğu, 3413 sayılı yasa kapsamında memur olarak işe yerleşme hakkı elde edenlerden bazılarının suç geçmişi nedeniyle göreve başlayamadıkları, suç olgusundan tam manasıyla uzaklaşamadıkları ve kurum bakımı sonrası sosyal ekonomik desteğe ihtiyaç duydukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çocuk destek merkezi, çocuk suçluluğu, psiko-sosyal destek, sosyal hayata uyum, sosyal rehabilitasyon, suça sürüklenen çocuk

ABSTRACT

The Process Of Adaptation Into Social Life Of The Individuals Leaving The Child Support Centres As Adults.

The issue of the children who are dragged to crime accepted to be worth to investigate in Turkey and in the World in order to determine the reasons which push children to crimes and prevention. The social service models intended to children who are sometimes victims or sometimes perpetrators of unavoidable crime phenomenon resulting from lack of preventive- protective works and social policies which are going to be determined has a big importance. Children support services, developing an important understanding related to child welfare area and giving services to children who are dragged to the crime or victims of crime and came across to dangers on the Street, came into service.

From this point of view, the aim of this study will be based on the Child Support centre related to ideas of children who were dragged to crime and taken into protection and individuals whose psychosocial rehabilitation having not been completed but having had caring social rehabilitation services came into an end because of being an adult, how did they start rehabilitation process, and their experiences during this period and their points of view related to adaption of social life following of leaving the institution.

As one of the qualitative research methods, phenomological research design was used in-depth interviews were conducted with ÇODEM experience between the ages of 18-20. Education and training backgrounds, socio-demographic characteristics, history and processes of institutional care, reasons for being dragged into crime and admission processes to ÇODEM, their views on psycho-social support and social rehabilitation studies and the effects of the termination of professional support on their social lives.

In the interviews, the individuals in question were affected by the negative physical conditions of the institution where they received protection and care. It was seen that some of those who got the right to settle as a civil servant could not start to work due to criminal history, could not get away from the crime in a literal sense and needed social economic support after institutional care.

Keywords: Adaptation into social life, child support centre, juvenile deliquency, psycho-social support and social rehabilitation

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AMATEM	:Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezi
BİRDEF	:Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu
BM	:Birleşmiş Milletler
BSRM	:Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi
ÇAMATEM	:Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezi
ÇODEM	:Çocuk Destek Merkezi
ÇOKİM	:Çocuk Koruma ve İlk Müdahale Birimi
KBRM	:Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
UNİCEF	:Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 4.1. Tezin kategori, tema ve alt temaları 67
Tablo 4.2. Katılımcıların cinsiyet, yaş ve medeni durumlarının dağılımı.....67
Tablo 4.3. Katılımcıların eğitim durumlarının dağılımı.....68
Tablo 4.4. Katılımcıların aile durumu ve kardeş sayısı dağılımı.....68

1. GİRİŞ

İnsan yaşamında çok önemli yer tutan ve gelişim dönemleri içerisinde bireyin hayatını birincil derecede etkileyen süreç çocukluk dönemidir. Bu dönemin insan yaşamında hangi yaş sınırlarını kapsadığı noktasındaki tartışmalar bir yana, bu dönemin geçirildiği sosyal çevre ve ailede kazanılan davranış biçimleri bireyin yetişkinlik dönemini ve toplumu da yakından etkilemektedir. Bu nedenle çocukluk dönemindeki önleyici hizmetler, sosyal destek mekanizmalarının etkinleştirilmesi, çocuğun gelişimini destekleyici aile yapısı, çocuğu ve ilişkili olduğu sistemleri hedef alan sosyal politikalar ve sosyal hizmet müdahaleleri önem kazanmaktadır.

Ancak günümüzde toplumsal düzendeki değişimler, aile yapısının çocuğu destekleyememesi, ruh sağlığı sorunları, madde bağımlılığı gibi nedenlerle çocukluk döneminde riskli davranışlar deneyimleyen ve suça sürüklenen çocukların sayısı giderek artış göstermekte, çocuğu, aileyi ve toplumu tehdit eden çocuk suçluluğu dikkat çeken boyutlara ulaşmaktadır.

"Çocuk" ve "suç" kavramları sosyal bilimlerin ve kriminolojinin ilgi alanları olarak çözüm beklemektedir. Bu durumun farkında olan bilim insanları ve akademisyenler yaptıkları çalışmalarla bu soruna yol açan süreçleri ve önlemeye ilişkin önerilerini ortaya koymuş, literatüre önemli katkılar sunmuştur. Çocuk suçluluğuna yol açan süreçleri ve çözüm önerilerini sağlam temele oturtma gerekliliğinin farkında olan profesyoneller öncelikli olarak teşhisi doğru koymak adına "çocuk suçluluğunun" tanımlanmasına yönelik fikirler ortaya koymuşlardır.

Yerli literatürde "çocuk suçluluğu" olarak ifade ettiğimiz olgu; Batı literatüründe "reşit olmayanın suçluluğu" olarak anılmakta ve kanuna karşı gelmiş, 11-18 yaşları arasındaki çocukları tanımlamak için kullanılmıştır. Ülkelerin çocuklar için uyguladıkları ceza ehliyeti yaş sınırlarına bakıldığında ise farklılık gözlenmekte, bu ülkeler arasında yer alan "Avustralya, Bangladeş, Kıbrıs Rum Kesimi, Gana, İrlanda, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Pakistan, Sudan, Suriye" gibi ülkelerde en alt ceza ehliyeti yaş sınırı olarak 7 yaşın temel alındığı görülmektedir (1). Bu durum da suç işleyenin çocuk ya da yetişkin olarak kabul edilmesine, çocukluk dönemini içerisine alan yaş sınırlarının birbirinden farklılaşmasına neden olmaktadır.

Söz konusu sosyal sorunun muhatabı olan çocuklar doğal güçsüzlükleri, sosyal ve hukuk normlarına uyum göstermede yaşadıkları zorluklar nedeniyle sağlıksız ortamlara yönelebilmekte ve zaman zaman suç olgusu ile karşılaşabilmektedirler. Önemli bir gelişim dönemi içerisinde bulunan çocukların işlemiş oldukları fiilin kanunla ihtilafa düştüğünü algılama yetenekleri çoğu zaman erişkinden beklenildiği derecede olmayabilir. Hiç tanışmamaları gereken suç olgusundan çocukları uzaklaştırmada öncelik onları suça sürükleyen nedenlerin belirlenmesidir. Bir çocuğun suça sürüklenmesinde, bireysel veya kalıtsal faktörlerin yanı sıra içinde bulunduğu ailenin ve sosyal çevrenin özellikleri de önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle, çocuğun çevresi ile bütün olarak ele alınarak değerlendirilmesi ve sırf çocuk olma özelliğinden dolayı bir çocuğun içinde olduğu bir faaliyete cezai sorumluluk yüklenmeyerek onun öncelikle korunması gerekir (2). Çocuk refahı alanında, günümüz bakış açısına hâkim olan ve bir nevi pozitif ayrımcılık olarak değerlendirebileceğimiz bu anlayış ile toplumların geleceği olan çocukların daha sağlıklı ve içerisinde yaşadığı toplum ile barışık olmaları amaçlanmaktadır.

Yaklaşık yüzyıl öncesine baktığımızda, neredeyse tüm hukuk sistemlerinde çocuklar yetişkinlerle aynı kanunlarla yargılanmaya tabi tutulmuş ve içerisinde bulundukları gelişimsel dönem özellikleri önemsenmemiştir. Bu kısıtlı bakış açısından biraz uzaklaşmayla beraber içlerinde Amerika, İngiltere, Belçika, Fransa, Hollanda Almanya ve İtalya' nın da bulunduğu ülkelerde yapılan reformlar ile çocuk suçluluğuna farklı bir bakış açısı kazandırılmış, bu reformlar içerisinde kurulan çocuk mahkemeleri önemli rol oynamıştır. Ülkemizdeyse 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı "Çocuk Koruma Kanunu" ile koruyucu ve destekleyici tedbirler ön plana çıkarılmış, çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması gerektiği belirtilerek çocukluk dönemine hak ettiği değer verilmeye başlanmıştır (2).

1.1. Problem

Cezanın ödetici olmasındansa düzeltici ve onarıcı olması gerektiğini savunan pozitivistlerin kabul gören görüşlerinin bir sonucu olarak suça sürüklenmiş çocuklar için hapishaneler birer ıslahevi olarak tasarlanmıştır. Topluma yeniden kazanımın

esas alındığı tutukevleri, bireyleri aynı zamanda sivil yaşantısına hazırlamak için bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye'de çocuk suçluluğuna ilişkin yapılan çalışmalara bakıldığında ise ilk ıslahevinin 1937 yılında Edirne'de hizmete girdiği, sonrasındaysa 1979 yılında uygulamaya konulan Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri kanunu ile ıslahevinde bulunan çocuklara ilişkin sosyal rehabilitasyon çalışmalarının başlatıldığı ve sosyal grup çalışmalarının yapıldığı görülmektedir (3). Modern bakış açısıyla yürütülen bu çalışmaların amacı; çocukları topluma geri kazandırmak, çocukların yeteneklerinin geliştirilerek suça alternatif yollara yönlendirilmesini sağlamak ve almış oldukları mesleki/sosyal eğitimlerle ıslahevinden ayrıldıktan sonraki süreçte kendi imkânları doğrultusunda hayatını kazanmasını sağlamak olmuştur. Çocukların belli bir otoritenin kontrolünde eğitim alarak ve çeşitli aktivitelerde bulunarak "topluma uygun" hale getirilmesi yaklaşımı ise bugün "eğitim evi" adını almış olan ıslahevlerinde devam etmektedir (4).

Çocuk Eğitim Evi' nde tutuklu veya hükümlü olmasını gerektirmeyen hallerde ve söz konusu çocukların suça sürüklenmesine neden olabilecek bir ihmalin veya istismarın olduğunun tespit edildiği durumlarda ise söz konusu çocuklar 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ilgili hükümlerince koruma ve bakım altına alınarak haklarında Çocuk Koruma Kanunu kapsamında koruyucu destekleyici ve önleyici tedbir kararları verilebilmekte, bu yolla çocuklar yaş, durum ve cinsiyetlerine uygun kuruluşlara tertip edilerek topluma yeniden kazandırılması amaçlanmaktadır. Suça sürüklenen veya suç mağduru olan çocuklar da suç olgusundan uzaklaştırılmak ve sosyal rehabilitasyonunun sağlanarak topluma kazandırılması amacıyla Çocuk Destek Merkezleri'nde durumuna uygun olarak üç aylık, altı aylık veya azami bir yıllık psiko-sosyal destek programına dâhil edilirler (71). Anlaşıldığı üzere koruma ve bakım altında bulunan suça sürüklenen çocukların sosyal rehabilitasyonunu sağlamaya yönelik hizmet veren Çocuk Destek Merkezleri'nde rehabilitasyon süreci başarı ile tamamlanan çocuklar için alternatif sosyal hizmet modelleri belirlenmekte, aile ve sosyal koşulları uygun olanların aileye geri dönüşü sağlanmakta, kurum bakımında kalması gerektiğine karar verilenlerin ise bir üst kurum bakımına (çocuk evleri sitesi, çocuk evleri veya koruyucu aile) geçişi sağlanmaktadır.

Suça sürüklenen çocuklara ilişkin yapılan literatür taramasında nicel araştırma teknikleri kullanılarak suç ve değer ilişkisi üzerinde durulduğu, çocukları

suça iten sosyo-demografik özelliklerin araştırıldığı ve bu araştırmaların Çocuk Eğitim Evi'nde tutuklu veya hükümlü bulunan çocuklar üzerinde yapıldığı ve çocukların Eğitim Evi sonrasında yaşadıkları ile ilgili neler düşündüğü ve devam eden sosyal hayatlarına ilişkin bir değerlendirmenin yapılmadığı görülmüştür. Yeniden suç işlemelerinin engellenmesi, toplumla barışık bireyler haline gelmeleri için kurum bakımı ile ilgili süreçlerin iyileştirilmesi, çocukların desteklenmesi, kurum bakımı sonrasında da izleme ve destek faaliyetlerin geliştirilmesi oldukça önemlidir. Yapılan araştırma ile suça sürüklenen çocukların tutuklu veya hükümlü olarak bir Çocuk Eğitim Evine alınmadan önce rehabilitasyonlarına yönelik yapılan sosyal hizmet çalışmaları ve bu çalışmalar neticesinde suça sürüklenen çocukların hayatlarında meydana gelen değişiklikler ve geçmişteki yaşantıları nitel araştırma teknikleri ile ortaya konularak söz konusu çocuklar için yapılması muhtemel Sosyal Hizmet Politikalarına ve Uygulamalarına yön verilmiş olacaktır.

Bu noktadan hareketle araştırmanın problemini suça sürüklenmeleri nedeniyle bir süre Çocuk Destek Merkezlerinde sosyal rehabilitasyona tabii tutulan ve reşit olmaları nedeniyle bu kurumlardan ayrılmak zorunda kalan bireylerin özellikleri, kurum bakımını nasıl değerlendirdikleri, kurum bakımı sonrasında sosyal hayata uyum sürecinde yaşadıkları oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Yapılan çalışmayla koruma ve bakım altında iken suça sürüklenen veya suça sürüklenmeleri nedeniyle koruma bakım altına alınan ve Çocuk Destek Merkezleri'nde psiko-sosyal destek ve sosyal rehabilitasyon çalışmalarına dahil edilen fakat reşit olduktan sonra kurum bakım hizmeti sonlanması nedeniyle sosyal rehabilitasyon çalışmaları devam ettirilemeyen kişilerin sosyal hayata uyumda karşılaştıkları sorunların neler olduğunun belirlenmesi; karşılaştıkları sorunların çözümünde kullandıkları baş etme yollarının öğrenilmesi ve Çocuk Destek Merkezlerinden ayrılmak zorunda kalarak sosyal rehabilitasyon çalışmaları sonlandırılan bireylerin özellikleri, bakım sürecine ve kurum bakımından ayrıldıktan sonraki uyum süreçlerine ilişkin düşüncelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu temel amaç doğrultusunda şu alt amaçlar incelenmiştir.

1. Katılımcıların sosyodemografik özellikleri nasıldır?

2. Katılımcıların aile yapılarıyla ilgili özellikleri nelerdir?

3. Katılımcıların Çocuk Destek Merkezine alınmalarına neden olan suç öyküleri nasıldır?

4. Katılımcıların kurumdaki bakım süreciyle ilgili düşünceleri nasıldır?

5. Katılımcıların Çocuk Destek Merkezlerinde sunulan psiko-sosyal destek ve rehabilitasyon sürecine ilişkin görüşleri nasıldır?

6. Katılımcıların Anka Çocuk Destek Programıyla ilgili görüşleri nasıldır?

7. Katılımcıların kurum bakımındayken arkadaşlarıyla ilgili görüşleri nasıldır?

8. Katılımcıların kuruluştan izinsiz ayrılmalarıyla ilgili görüşleri nasıldır?

9. Katılımcıların başka bir kurumda kalma isteklerine ilişkin görüşleri nasıldır?

10. Katılımcıların kurum bakımı sonrası sosyal hayata uyumlarıyla ilgili görüşleri nasıldır?

1.3. Önem

Suça sürüklenen çocuklar ve bu çocukların topluma yeniden kazandırılması konusu sosyal bilimlerin ilgi alanını oluşturmaktadır. Bu sosyal soruna ilişkin çözüm önerilerinin ortaya koyulması toplumsal alanda meydana gelen suç teşkil eden davranışların önüne geçmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu çalışma ise süreci birebir yaşayan bireylerin suç, kurum bakımı deneyimi ve sonrasındaki yaşamlarıyla ilgili ne düşündüklerini ve süreci nasıl algıladıklarının anlaşılması açısından önemlidir.

Suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılması ve yetişkin suçluluğunun önlenmesi açısından önem taşıyan Çocuk Destek Merkezlerinden sosyal rehabilitasyonu sağlanamadan reşit olarak ayrılmak zorunda kalan bireylerin

sosyal hayata uyumda yaşadıkları sorunlara ilişkin çalışmaların olmayışı bu çalışmanın yapılmasında rol oynamıştır. Nitel araştırma yöntemleri ile yapılacak araştırma neticesinde literatüre önemli katkı sunacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıltılar

1- Araştırmanın kapsamında görüşme yapılan bireylerin sorulan soruları anlamlandırarak mantık çerçevesinde cevap verebilecek mental olgunluğa sahip oldukları varsayılmaktadır.

2- Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların araştırmacıyla güven ilişkisi kurdukları, böylece sorulara doğru ve içtenlikle cevaplar verdikleri varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1- Araştırmamız, Çocuk Destek Merkezlerinden reşit olarak ayrılan 10 katılımcı birey ile gerçekleştirilmiştir.

2- Araştırma kapsamında yüz yüze görüşme yapılamayan katılımcı bireyler ile telefon aracılığıyla iletişim sağlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

Araştırmanın konusu olarak suça sürüklenmeleri nedeniyle Çocuk Destek Merkezlerinde bir süre koruma ve bakım altında kalarak reşit olan bireylerin kurum bakımı öncesi ve sonrası yaşantıları, aile ve sosyal çevreleri ile olan ilişkileri olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın genel bilgiler başlığının altında bu araştırma konusuna ilişkin yapılmış olan literatür taramasına yer verilmektedir. Bu literatürde genel olarak çocuk, suç ve suça sürüklenen çocuklara yönelik sunulan kurum bakımı konuları üzerinde durulmuştur.

2.1. Çocuk ve Çocukluk Dönemi

Biyolojik, bilişsel ve sosyo-duygusal süreçlerin karşılıklı etkileşimi sonucunda insana ait gelişim süreçleri ortaya çıkmaktadır. Bu gelişimsel süreçler, bireyin yaşamında birtakım özelliklerle tanımlanan bir zaman dilimine işaret etmekte, düzenlenebilmesinin ve daha iyi anlaşılmasının sağlanması amacıyla gelişim, belli başlı dönemler halinde açıklanmaktadır (5). Söz konusu gelişim dönemlerinin özelliklerini ve söz konusu gelişimsel süreçlerini daha iyi yorumlayabilmek amacıyla her dönem için başlangıç ve bitiş sürecine ilişkin belli yaş aralıklarının belirlenmesi ve bu süreçlerin derinlemesine incelenerek insan davranışlarının biyo-psiko-sosyal özelliklerinin anlaşılması zorunluluğu doğmuştur. İnsan yaşamını daha anlamlı kılmak ve karşılaşılan sorunları anlamlandırarak çözüm üretebilmek adına doğan bu zorunluluk ile birlikte; bireyin yaşamı boyunca deneyimlediği ve o sürece uygun özellikler gösterdiği gelişim dönemleri içerisinde "çocukluk" döneminin büyük önem taşıdığı anlaşılmıştır.

Gelişimsel süreçler içerisinde en özel ve en masum hale sahip olduğu ifade edilen çocukluk döneminin taşıdığı önemin, bir o kadar da riskin farkında olan ve toplumun büyük bir kesimini temsil eden bilim insanlarının, düşünürlerin, din adamlarının, devlet yöneticilerinin, eğitimcilerin ve bu konuyla ilgilenen hemen herkesin çocukluk dönemine ilişkin genel geçer bir tanım ortaya koymakta zorlandığı görülmektedir. Bu dönemi ve çocuğu tanımlamaya ilişkin yapılan girişimlerde her

disiplinin kendi bakış açısını ortaya koyarak açıklamaya çalıştığı, masumiyetten bilişsel yapıya, cinsellikten fiziki gelişim özelliklerine kadar birçok farklı noktaya değinseler de bu çalışmaların hepsinde çocukları yetişkinlerden ayırma çabalarının ortak olduğu görülmektedir (6).

Gerek bilimsel disiplinlerin bakış açılarındaki farklılıklar ve gerekse içerisinde bulunulan yüzyıl, toplum ve o topluma ait kültürel özelliklere bağlı olarak görüş birliğine varılması zor olduğu kabul edilen önemli nokta; çocuk kavramının tanımlaması yapılırken bu tanımın fizyolojik veya sosyolojik bilgilere dayanılarak mı yoksa mevcut hukuk kurallarına göre mi yapılacağı hususudur. Çünkü yapılacak tanım, yasaların ve toplumun çocuğa olan bakış açısını doğrudan etkileyecek, oluşturulacak sosyal politikalara yön verecektir.

Çocuk ve çocukluk kavramı sadece biyolojik veya fizyolojik bir kavram olmayıp, modernleşme ve matbaa ile birlikte ortaya çıkan oldukça yeni bir toplumsal kavramdır. Bu nedenle her toplum ve her disiplin söz konusu kavramlara açıklık getirebilmek adına çalışma yürütmüş, kendilerince farklı yönlerden değerlendirerek konuya açıklık getirmeye çalışmıştır. Bu çabayı farklı bir dille ifade eden Dekker (7), çocukluğun ne anlama geldiğinin her daim yetişkinler tarafından açıklandığını, bu tanımlamanın belli başlı olguların çürütülmeye çalışılmasından öteye gitmediğini, çocukların olgunlaşmamış, eğitilmemiş ve şekillenmemiş olduğunun ifade edildiğini, olumsuzluklar üzerine bir temel kurulduğunu belirtmiştir. Modern çocukluk anlayışı ile bu algının farklılaştığı, çocuğun çocuk olması hasebiyle sahip olduğu özellikleri bağlamında tanımlama çabası içerisine girildiği görülmüştür.

Farklı disiplinlerdeki çocukluk dönemine ilişkin gerçekleşen açıklama çabalarına bakacak olursak Sağlam ve Aral (6); sosyologların çocuğu toplumsal bir varlık olduğu gerçeğinden hareketle tanımlamaya çalıştığını, hekimlerin biyolojik ve fizyolojik özelliklerini öne çıkardığını, psikologların ise ruh dünyasına odaklanan bir yaklaşım içerisinde olduğunu ve ayrışmaların da çocuğa karşı bakış açılarını da ortaya koyduğunu belirtmiştir.

Uluğtekin ve diğerleri (2005) konuya felsefi bir bakış açısıyla, insanın sahip olduğu olanakların gerçekleşmeye başladığı, kişinin yaşamında var olma çabalarının başı olduğu bir dönem olarak bakarken; Yavuzer (1993), dönemi gelişim psikolojisi

açısından değerlendirmiş, 14 yaşlarına kadarki süreyi kapsadığını ve bu yaş sınırından sonra ergenlik döneminin başlamasıyla birlikte çocukluğun psikolojik açısından sonlandığını belirtmiştir. İnsanın doğumundan ölümüne dek çocukluk, ergenlik (gençlik), olgunluk yaşlılık gibi belirli dönemler içerisinde geliştiği gerçeğinden hareketle, Yavuzer (1993)' in yaptığı sınıflamada çocukluk ve ergenliği birbirinden ayırdığı görülmektedir (8).

Gelişim psikolojisinin verileri ışığında çocuğa bakmaya devam edecek olursak gelişim aşamalarından olan ergenliğin çocukluk döneminin bittiği kabul edilen 14 yaşlarında başladığı görülecektir. Fizyolojik açıdan çocukluğa ait gelişimsel özellikler mevcut olsa bile ergenlik döneminin başlamasıyla beraber çocukluk psikolojik açıdan sonlanmıştır (9).

Çocukluk tanımında ergenlik dönemine dikkat çekenlerden Uluğtekin (3) de çocuğu biyolojik özellikleri bakımından değerlendirerek ergenlik çağından önceki gelişimsel dönemi yaşayan birey olarak düşünmüş, söz konusu döneme biyolojik özelliğin haricinde toplumsal açıdan yaklaşarak toplumsal anlamda birey olmaya hazırlanması nedeniyle sorunlar ve karmaşalarla yüklü 18 yaşından küçük bireyler olarak açıklamaya çalışmıştır.

Çocukluk dönemi özellikleri, döneme ilişkin bakış açısı ve tanımlama çabaları bu konuyla ilgilenen disiplinlerin bakış açılarından kaynaklı değişiklik gösterebileceği gibi aynı zamanda; içerisinde bulunulan yüzyıla, ait olunan toplumun üretim özelliklerine ve hayatlarını idame ettirme yollarına (sanayi, tarım v.s.) bağlı olarak da farklılık göstermektedir. Tam da bu inanıştan hareketle Öktem (10), sosyal yaşam içerisinde insanların birbirlerine karşı olan tutumlarının her toplumda farklılık gösterdiği gibi çocukluk olgusunun da kültürel bir yönünün bulunduğunu ifade ederek çocuğu tanımlayacak genel bir tanım yapılamamasında kültürel yönü ağır basan çocuk olgusunun içerisinde bulunulan toplumun özelliklerinin ve gelişmişlik düzeylerinin önemli rolünün bulunduğunu savunmaktadır.

Ülkelerin ekonomik anlamda gelişmişlik düzeyleri ve çocuğa atfedilen anlam arasındaki ilişkiye bakıldığında; az gelişmiş ülkelerin sahip olduğu özelliklerinden kaynaklı genel anlayışın çocuğu "aile olgusunun ötesinde, ailenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunabilecek potansiyel işgücü, ailenin ilerleyen yaşlarında

ise bir sosyal güvenlik aracı" olarak gördüğü, öte yandan gelişmiş ülkelerdeki anlayışın ise "aileye aile olma duygusunu verirken ve geleceğe hazırlanırken çalışma hayatından uzak tutulan varlık" olarak gördüğü bilinmektedir (11).

Bu tartışmaların yanı sıra çocuk ve çocukluk dönemini anlamlandırmaya ilişkin farklı bir noktaya vurgu yapan Tan (1993); çocukluk dönemine ait olduğu düşünülen özelliklerin aslında toplumdan topluma değiştiğini savunarak belli bir zamana veya toplumsal özelliklere ait çocukluk tanımlamasından bahsetmenin yanlış olacağını ifade etmiş, toplumsal farklılıkların üzerinde durmuştur (12). Yani toplumun sahip olduğu değer yargılarının ve kültürel kodlarının içerisinde bulunulan zaman diliminden bağımsız bulunduğu, hangi dönemsel süreç içerisinde bulunulursa bulunulsun bu durumun toplumun sahip olduğu değer yargılarını etkilemeyeceği ve bunun neticesinde de çocuğa ilişkin algının kültürel özelliklere bağlı olarak değişiklik göstereceği savunulmuş, çocuk kavramının toplumsal bir kavram olduğu belirtilmiştir. Öne sürülen bu anlayış, çocuk alanında yürütülen hizmetlere ve çalışmalara ışık tutmuştur.

Çocuğa yönelik olarak geliştirilen bakış açılarındaki farklılıkların, içerisinde bulunulan zaman dilimi, kültürel ve toplumsal özellikler çerçevesinde meydana geldiği savunulmuştur. Bu farklı çerçevelerin haricinde çocukluk dönemini içerisine alan gelişimsel döneme ait yaş aralığının evrensel kabul sağlayacak şekilde belirlenememesine değinen Sevük (1998); kimi toplumlarda yaş faktörünün dikkate alındığını, kimi toplumlarda ise yasal, biyolojik ve geleneksel ölçütlerin kullanılmasına karşın yaş aralığının tam olarak saptanmasının mümkün olamadığını belirtmiştir (13). Farklı disiplinlerce yapılan tüm tanımlamalar çocukluğun doğum ile başladığı noktasında birleşmekte fakat çocukluk döneminin gelişimsel açıdan hangi süreç ve yaş ile sona erdiğine ilişkin bir fikir birliği bulunmamaktadır.

Geçmiş dönemlerde çocuk kavramına ilişkin yapılan tanımlama çabalarına bakıldığında söz konusu çabaların tekdüze geliştiği ve farklı etmenlere vurgu yapılamadığı görülmektedir. Buradan hareketle çocukluk kavramının uzun yıllar boyunca henüz yetişkin olmamış, kendi kararlarını alamayan, biyolojik bir geçiş dönemi olarak görüldüğü ve bu anlayışla çocukluğun geçici, eksik bir duruma indirgendiği, bu anlayışın sonucu olarak da bağımsız bir varoluşa ve duruşa sahip olmayan birey olarak kabul edildiği fakat bugünün dünyasına bakıldığında ise;

çocuğa ve çocukluk dönemine ilişkin yapılan tanımlamalarda sosyolojik, biyolojik, fizyolojik, psikolojik tanımları da içine alan, çocuğu bireysel özellikleri ve çevresi ile bir bütün halinde değerlendiren, gelişimsel özelliklerine ve haklarına önem veren bir bakış açısının hâkim olduğu görülmektedir (6).

Allison (2001: 29-30) yetişkinlerin çocuklara karşı olan bakış açılarının ve tutumlarının; çocukların yetişkin dönemlerindeki davranış örüntülerini ve sosyal hayatını, tıpkı çocukluk çağı deneyimleri gibi doğrudan etkilediğinin altını çizmiştir (6).Bu inanış çocuğa ve çocukluğa verilmesi gereken asgari önemin altını çizmiş, sağlıklı ve mutlu nesiller yaratarak refah toplumu oluşturmanın yolunu işaret ederek yirminci ve yirmi birinci yüzyılda çocuklara yönelik yapılan çalışmalarda yol gösterici olmuştur. Nitekim içinde bulunduğumuz yüzyılda çocuklar ile ilgili yapılan koruyucu önleyici veya rehabilite edici çalışmaları şekillendiren gerek mevzuat gerekse mesleki müdahaleler, uluslararası kabul gören mutabakat metinlerinde açıklanan "çocuk" tanımı ifade edilen farkındalığa uygun belirlenmiştir.

Tüm dünyada kabul gören, geçerliliğini halen koruyan ve insan hakları temelinde birçok hakkı çocuklara tanıyan 20 Kasım 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1. Maddesinde çocuk tanımına ilişkin "Çocuğa uygulanabilecek olan yasaya göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır." hükmüne yer verilerek çocuk tanımına ilişkin bir mutabakat ifade edilmiştir.

Öte yandan ise ulusal mevzuatımızda yer alan ve çocukların yüksek menfaati doğrultusunda alınacak tedbirlerin, uygulanacak hizmet modellerinin belirlendiği Çocuk Koruma Kanunu'na göre ise çocuk; "daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiler" olarak ifade edilmiştir (14).

Biyolojik, bilişsel, sosyolojik, hukuki ve felsefi bakış açıları bağlamında açıklanmaya ve anlamlandırılmaya çalışılırken bir yandan da sahip oldukları hakları bağlamında korunmaya çalışılan çocuğu genel anlamda; gelişim dönemlerini yaşayan toplum içerisinde bir birey olarak var olmaya hazırlanan 18 yaşından küçük bireyler olarak tanımlamak doğru olacaktır.

2.2. Çocuk Hakları ve Tarihçesi

Tanımlanması ve bulunduğu yaş ve dönem aralığının belirlenmesi noktasında bütünüyle fikir birliğine varılamayan, insan yaşamında önemli bir gelişim aşaması olarak literatürdeki yerini alan ve toplumların geleceğinin teminatı olan çocukların haklarının korunması tüm toplumlarda büyük önem taşımaktadır. Gerekli önemi ve özeni toplumu yönetenler ve toplumun üyelerince görmeyen çocuklar kimi zaman ihmal edilmekte, kimi zaman istismar edilmekte ve hatta yaşam hakları elinden alınmaktadır. Çocukların iyi olma halini sağlayabilmek için yapılan bu çalışmaların ve düzenlemelerin olabildiğince çok dünya ülkesi ve yönetim sistemleri tarafından kabul görmesi son derece önemli hal almıştır.

Toplumu yöneten devlet mekanizmasının çocukların yetiştirilmesinde ve korunmasında görev üstlenmek zorunda kalarak hak temelli bir yaklaşımla konuyu değerlendirmesinde, toplumların tarihsel süreç içerisinde çocuklara yüklediği anlam ve bakış açılarının etkisi büyüktür. Takdir edilecektir ki, her yönüyle birbirinden ayrı özellikler gösteren toplumlar içerisinde bulunduğu çağa bağlı olarak çocuğa farklı anlamlar yüklemiş, farklı beklentiler içerisinde olmuşlardır.

Çocukluğa ve çocuklara olan bakış açısının tarihsel süreç içerisinde toplumun gelişmişlik düzeylerine ve sosyokültürel yapılarına bağlı olarak değişiklik gösterdiği gerçeğinden hareketle bu hususa örnek verecek olursak ilkel toplumlarda çocuklara ekonomik fayda ve getiri kaynağı olarak bakılmış, ekonomik manada katkı sunamayan zayıf ve güçsüz çocuklara gerekli özen gösterilmemiş ve hatta toplum dışına itilerek yaşamaya bile değer görülmezmiş. Ailelerin böylesine rahat bir tavır takınmasında, çocuklar üzerinde tek mutlak karar verici olmasının etkisi büyüktür. Tam da bu noktada devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda aileleri çocuk yetiştirme konusunda denetlemeye başlamasıyla birlikte çocuklara olan ilginin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Devletlerin çocuklar üzerindeki ilgisi ve aileleri denetlemeye başlaması ile anne ve babaların çocuklardaki mutlak hâkimiyeti ve keyfiyeti son bulmuş, çocuklara tanınacak hakların ve oluşturulacak yasal düzenlemelerin önü açılmıştır (15).

Çocukluk döneminin ve bu dönemi yaşayan çocukların önemine vurgu yapan Erkman (1995), çocukluk döneminin yetişkinliğin standartlarını belirlediğini ifade

ederek devletlerin belirlediği politikalarda çocukların eğitimine, sağlığına ve sosyal haklarına önem vermesi gerektiğini belirtmiştir (16).

Küresel dünyada meydana gelen siyasi anlaşmazlıklar ve çatışmalar ülkelere sosyal politika çalışmalarının haklı gerekliliğini ortaya koymuştur. Sosyal politika bilim dalında bağımlı sınıf olarak kabul edilen, toplumların temelini ve geleceğini oluşturan çocukların korunması devletlerin ve o toplumun ayakta kalması açısından önem taşımaktaydı.

19.yüzyılın tamamlanıp 20.yüzyılın yaşanmaya başladığı dönemde yaşanan milli ve milletlerarası çatışmalar ile birlikte çocuk hakları alanında yapılacak çalışmalar toplumların geleceği açısından önem kazanmış ve üzerinde ciddiyetle durulan bir konu haline gelmiştir (12). Dünya coğrafyasında vuku bulan savaşlara katılan toplumların en savunmasız kesimini yansıttığı ifade edilen çocuklar, kadınlar ve yaşlıların bu durumdan olumsuz anlamda en fazla etkilenmesi gerçeğinden hareketle milletlerarası düzenlemelerin yapılması gerekliliği doğmuştur (17).

İnsanlığı ciddi biçimde etkileyen Birinci Dünya Savaşı sonrası tüm dünyada hakiki barışın sağlanmasına katkı sunmak için bir araya gelen Milletler Cemiyeti barışçıl ve mutlu bir sosyal düzenin inşasının sağlanması için üye milletlerin uymalarını istedikleri belli başlı standartları belirleme çalışmasına gitmiştir. Bu süreçte ise milletlerarası çatışmadan en büyük hasarı alan ve milletlerin temeli olan çocukları her türlü kötü muameleden ve ihmalden korumak, yetişkinlerden ayrı ve özel olarak ele alınması gerektiği yönündeki kanaatten hareketle tüm ulusları ilgilendiren Çocuk Hakları Bildirgesi hazırlanmıştır. Hazırlanan bildirge 26 Eylül 1924 tarihinde Milletler Cemiyeti Genel Kurulunca da kabul edilmiştir (12).

20.yy. ortalarına doğru süregelen milletlerarası anlaşmazlıklar ve çatışma durumu Çocuk Hakları (Cenevre Beyannamesi) Evrensel Bildirgesi'nin bir süre daha ertelenmesine neden olmuştur. Birleşmiş Milletlerin kurulmasının ertesinde dünya milletlerinin yeniden bir barış ve yakınlık sürecine dâhil edilmesi amacıyla Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Haklar Konseyine 1924'te hazırlanan Cenevre Beyannamesinin canlandırılması yönünde öneride bulunuldu. Bu doğrultuda 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin kabulü sağlandı. Dünya Milletlerinin refahını sağlamak için kabul edilen İnsan

Hakları Evrensel Beyannamesinde çocuklara özgü verilen hakların ve özgürlüklerin yeterli görülmemesi sebebiyle, tüm Dünya Milletleri adına büyük önem taşıyan çocuklara özel korunma önlemleri alınabilmesi ve gerekli ehemmiyetin verilmesi amacıyla ayrı bir belge hazırlamanın haklılığı ortaya çıkmıştır (18).

Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen 1924 tarihli "Çocuk Hakları Cenevre Beyannamesi" ile başlayan fakat küresel dünyada meydana gelen milletlerarası çatışmalar ve siyasal belirsizlikler nedeniyle birçok defa sekteye uğrayan ve çocukların iyi olma haline ilişkin yasal bağlayıcılıklar getiren çalışmalar ısrarla devam ettirilmiştir. Bu doğrultuda (19) Milletler Cemiyetince kabulü sağlanan Çocuk Hakları Bildirgesi yaklaşık otuz yıl kadar sonra 1959 yılında Birleşmiş Milletler tarafından da kabul görmüştür. Böylece zorlu bir süreçten geçen Dünya çocuklarının fiziksel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişimlerinin; özgür saygın ve sağlıklı bir şekilde tamamlamaları yönünde önemli ölçüde yol kat edilmiştir.

Çocukların yüksek yararının sağlanmasına ilişkin 20.yüzyılın başlarında çıkılan yolda, Birleşmiş Milletler tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde onaylanan Çocuk Hakları Sözleşmesi ile sona gelinmiştir. Yaşanan gelişmeler doğrultusunda en kapsamlı ve milletlerarası alanda büyük ilgi görerek onay almış Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuğun şahsiyet değerlerini ve kişilik haklarını koruyan, çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yükümlülükleri sırasıyla aileye, ülke yönetimine ve içerisinde yaşanan topluma veren bir akittir. Böylelikle Akyüz (20)' ün ifadesiyle yaşamın en özel ve bir o kadar da kırılgan kesitini oluşturan çocukluk döneminde çocuk hakları gerek ulusal gerekse uluslararası hukuki düzenlemeler ile korunarak söz konusu gelişimsel dönemin gereği gibi yaşanmasının önü açılacaktır.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin imzaya açılışının daha ilk gününde 61 devlet hükümeti tarafından imzalanması, imzalandıktan sonraki yedi ay gibi kısa süre içinde yürürlüğe girmesi durumu taraf devletlerin sözleşmenin ilgiyle destek görerek onaylanması ve gerekli görülmesi yönünde beslenen ciddiyeti göstermektedir (18).

Çocuk refahına ilişkin atılan büyük bir adım olarak kabul gören Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde çocuklara genel olarak insan hakları ile ilgili bütün haklar tanınmıştır. Bu haklar:

- Hangi yaşta olursa olsun bütün insanlara tanınan hakları, işkenceye karşı koruma, bir isim ve tabiiyet edinme vb. hakları teyit eder ve bunları yansıtır,

- Çocuklara ilişkin olarak, genel anlamda bütün insanlara uygulanabilecek standartların yükselmesine yönelmiştir. Örneğin; özel çalışma koşullarının sağlanması gibi.

- Yalnızca çocuklarla veya onlarla ilgili konuları, örneğin, evlat edinme, ilkokul eğitimi, ana-babalarla ilişkileri ele alır.

Çocukların yaşam ve gelişimleri noktasında ihtiyaç duyduğu temel koşullar üzerinde varılan bir uzlaşmayı yansıtan sözleşmenin ikinci bölümü, sözleşmenin doğru, amacına uygun ve etkili bir şekilde uygulanmasına dair hükümler içermektedir (16). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi genel olarak değerlendirildiğinde; çocukların yaşamalarını, korunmalarını ve iyilik halini sağlayarak gelişmelerini sağlamak amaçlı çalışmaları bir standarda bağlamış; toplum, aile ve devlet mekanizmasına çocuk refahı alanında sorumluluklar ve yeni ilkeler kazandırmıştır. Bu yeni ilke ve standartlar her ne kadar "iyi insan" yetiştirme hedefini temel alsa da çocukların vücut bütünlüğü, eğitimi ve toplumsal hayata katılımı ile birlikte ihmal edilmiş, suça sürüklenmiş veya istismara maruz kalmış çocuklar konularının da önem arz ettiğinden hareketle söz konusu spesifik alanlara dair maddeler içermektedir (12).

Çocuk haklarına ilişkin farkındalığın ve çalışmaların ülkemizde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinden önce de var olduğu bilinen bir gerçektir. Bu noktada çocukların iyi olma halini sağlamak ve gerekli tedbirleri almak noktasında küresel çapta belli yükümlülükler getirdiği kabul gören "çocuk hakları kavramı" nın söz konusu sözleşmenin tarafımızca imzalandıktan sonra ülkemiz gündemine girdiği yönündeki kanıya karşı çıkan Kurt (17) çocuk haklarına dair çalışmaların ve farkındalığın Türkiye'de daha eskilere dayandığını ifade etmektedir.

Ülkemizde çocuk haklarına yönelik olarak farkındalığın çok eskilere dayandığını gösteren tarihsel sürece genel olarak bakıldığında; Türklerin Anadolu topraklarına gelmeden önceki süreçte Orta Asya bozkır yaşamlarında bireysel özgürlüğün yerleştiği ve insana, çocuğa değer verildiği, İslam öncesi dönemde kurulan Türk Devletlerinde de çocuğun cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin sevildiği, bu

sevgi ve değerin sonraki süreçte Dede Korkut hikâyelerine de yansıdığı, yaşam tarzı olan göçebe anlayışlarında da çocukların bir aile büyüğü (anne, babaanne, anneanne, kardeş) tarafından korunup kollandığı görülmektedir. İslam hukukunu benimseyen Türk Devletleri (Karamanoğulları, Selçuklular, Anadolu Selçukluları vb) kutsal kitap Kur'an-ı Kerim ayetleri ve Peygamber öğretileri doğrultusunda çocuklara sahip çıkmış, yaşama hakkının ve bu hakka riayet edilmemesi suç sayılmış ve bu anlayış Tanzimat Dönemi Osmanlı Devleti'ne kadar uzanmıştır. Çocukların iyi olma haline esas Ülkemizde kurulan devlet kurumlarının çoğalması ve resmi kimlik kazanması 19.yy'da Tuna eyaleti valisi Mithat Paşa girişimleriyle Çocuk Islahevlerinin kurulmasına dayanmaktadır (17).

1800' lü yıllardan bu yana tartışmaların, tanımlama ve içerisinde bulunduğu gelişimsel dönem özelliklerini açıklama çabalarının nesnesi haline gelen çocukların; "çocuk yüzyılı" olarak adlandırılan yirminci yüzyılda kazandığı haklara rağmen tüketim anlayışının kurbanı olmaya devam etmiştir. Hazırlanan mutabakat metinlerine ve ulusal mevzuat düzenlemelerine rağmen çocuklar küresel coğrafyanın her bir köşesinde fuhşa ve suça sürüklenmekte, yaşına uygun olmayan iş kollarında sömürülmektedir (21). Çocuk refahı alanının çözüm bekleyen ve bir türlü önüne geçilemeyen önemli konularından çocukların suça itilmesi durumunun ciddiyetle üzerinde durulması ve modern çağın gereklerine uygun çalışmaların belirlenmesi toplumu yönetenlerin ve çalışmaları ile topluma yön veren bilim insanlarının öncelikli konusu haline gelmiştir.

2.3. Suç ve Suçluluk Kavramı

Her bireyin kişiliği, karakteri, duygu, düşünce ve eylemleri güçlü ve etkileyici nitelikte toplumsal norm ve kurallarıyla çevrili bir düzen tarafından şekillendirilmektedir. Birey toplum tarafından etkilenmekteyken bir diğer yandan toplumu da etkilemeye devam etmektedir. Toplum içinde sosyal gelişimini sürdüren, bağımsız olarak rol ve görevlerini yerine getiren kimseler sağlıklı bir toplumsallaşma süreci geçirmiş bireyler olarak nitelendirilmektedir (22). Birey için vazgeçilmez bir yaşam biçimi olarak toplum hayatının devamlılığı ve doyuruculuğu, toplumsal düzenin sağlanmasıyla ilgilidir. Düzen ve disiplin kavramları artık toplumsal yaşamın gereği olarak algılanmaktadır.

Gereksinimleri ve amaçları ile bireyin davranışı, söz konusu davranışa yön tayin eden norm ve değer ölçütlerine uyum sağladığı sürece bir dengeden bahsedilirken, norm ve değerleri esas alan kriterlerde ihtilaf olması halinde bu denge bozularak davranış sapma davranış haline dönüşebilmektedir (23). Görüldüğü üzere toplumsal düzende normal olarak kabul edilen davranışlar ile çelişen fiillerde "sapma" ibaresinden söz edilmekte, dengenin bozulduğu belirtilmektedir. İfade edilen sapma davranışların söndürülmesi sağlanamaz, bozulan denge düzeltilmez ve bu davranışların oluşmaya başladığı gelişim döneminin sağlıklı atlatılamazsa suç olgusu kendisini göstermekte; işlenen suçların boyutu ve türleri de değişiklik göstermektedir.

İnsanların bulunduğu yerde kendisinden bahsedebileceğimiz, toplumda düzen ve disiplinin olmasını zorunlu kılan suç olgusunun insanlığın varoluşundan itibaren bulunmakta olduğu ve gerek Antik Çağda gerekse Orta Çağda tıpkı ruhsal hastalıklarda olduğu gibi şeytani olarak değerlendirilmiş ve kötü ruhların teşvikiyle meydana geldiğine inanılmıştır (24).

Dönmezer (1984); yeryüzündeki tüm toplumların genelini etkileyen ve genel bir sosyal olgu olarak kabul gören suçun, meydana geldiği toplumun sosyolojik özelliklerine, içerisinde bulunulan zamana ve koşullarına göre birtakım özellikler içerdiğini, toplumların sosyo-ekonomik ve manevi koşullarına göre şekillendiğini savunmaktadır (12). Suç ve suçluluk kavramlarının farklı toplumsal yapılarda değişiklik gösterebileceği gerçeğinden hareketle; bir toplulukta suç sayılan davranışın diğer toplulukta suç sayılmayabileceği, suçun göreceli olduğu belirlenmiştir (25).

Eylem ve davranışların suç olarak değerlendirilmesi yasal ve kültürel bağlamda değerlendirildiğinden dolayı suç kavramı, evrensel bir davranışlar ve eylemler grubu olarak tanımlanamaz. Bir hırsızlık eylemi dahi, genellikle yalnızca çalma niyetinin varlığı kanıtlanabilirse, suç sayılmaktadır (22). Toplumların ve nesillerin geleceği açısından çözüm bekleyen bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkan suç olgusunun önlenebilmesi ve suç işleyen bireylerin rehabilitasyonlarının sağlanması açısından her yönüyle değerlendirilerek doğru tespit yapılması gerekmektedir. Bu tespitin yapılarak yerinde müdahale için konunun hukuki,

sosyolojik, ekonomik ve bireylerin gelişimsel dönemler bağlamında açıklanması önem taşımaktadır.

Her bireyin geride bıraktığı ve çeşitli yaşantılara şahit olduğu çocukluk dönemi bulunmaktadır. Bu dönemde deneyimlenenler onun "iyi" ya da "kötü" olmasında büyük rol oynamakta, ifa ettiği fiillerin niteliğini etkilemektedir. Çözülmesi önem arz eden bir toplumsal sorun olan ve yaşantılar sonucu meydana gelen "suç", kişisel alanı aşıp kamusal alana giren ve yapılması yasaklanan kural ya da kanunların çiğnendiğinde meşru cezai yaptırımların uygulandığı ve devlet otoritesinin müdahalesini gerektiren fiiller olarak açıklanabilir (26). Aynı noktadan hareketle suç olgusunu açıklamaya çalışan Kızılçelik ve Erdem (1994) de suçu genel manada toplumda yer alan norm ve değerlerden sapma olarak tanımlamaktadır. Ancak suç kanun koyucular tarafından ceza yaptırımı belirlenmiş olduğundan dolayı diğer sapma davranışlarından ayrılmaktadır (27).

Durkheim'e atıfta bulunan Bilgiç (2012), suçun belirli bir oranda normal ve kaçınılmaz bir olgu olarak toplumsal bağların güçlenmesine hizmet eden pozitif bir işleve sahip olmakla birlikte belirli bir oranın dışında topluma zarar verdiği (patolojik) ve cezai yaptırımların söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Aynı şekilde suç olgusunun iki insanın yaşadığı yerde birincisine göre normal ikincisine göre suç sayıldığını ve toplumsal bir olay olduğunu vurgulayan Bal (2008) da suç olan davranışların toplumu uyardığını, toplumun daha büyük acılar yaşamamak için kendini koruma altına aldığını belirtmiş, suç olgusunun olumlu ve olumsuz fonksiyonlarına değinmiştir (28).

Toplumda işlenen suçların olumlu fonksiyonları; normların belirginleşmesi, dayanışmanın artması ve toplumsal sorunların açığa vurulması olarak belirtilmiştir (28). Bu fonksiyonları açıklamak gerekirse:

- Normların belirginleşmesi; toplumda işlenen suçlar, o toplumda isteyerek ve kasten işlenen fiillerin sınırlarını belirginleştirir. Meydana gelen kural ihlalleri, söz konusu kuralın gerekliliğini vurgulayabilmektedir.

- Dayanışmanın artması; ihlal edilen kuralların korunması için bireyler ve gruplar arasında dayanışma ve fikir birliğinin gerekliliği öne çıkmaktadır.

- Toplumsal sorunların açığa vurulması; işlenen suçlar o toplumda meydana gelen sosyolojik yapı bozukluklarının görülmesini ve bu konuda çözüm gerekliliğini sağlamaktadır.

Bal (2008) toplumda vuku bulan suç olgusunun olumsuz fonksiyonlarını; norm ve değerlerin yıpranması, toplumsal kaynakların suçu önlemeye ayrılması ve toplumdaki güven ortamının azalması olarak ifade etmiştir (28).

- Norm ve değerlerin yıpranması: Toplumda bulunan norm ve değerlerin, suçluluğun yaygınlaşmasına bağlı olarak zarar gördüğü, kuralların ihlal edilmesi süreciyle de sosyal çözülme ve bozulmaların meydana geldiği görülmektedir.

- Kaynakların suçu önlemeye ayrılması: Toplumun temel gereksinimlerinin karşılanabilmesi ve ekonomik-toplumsal kalkınma için kullanılması gereken kaynakların suçun önlenmesine ve suçun/suçlunun rehabilitasyonuna harcanması toplumun kalkınmasına engel olmaktadır.

- Güven ortamının azalması: Meydana gelen suçun işlenme oranlarının ve sıklığının artması insanlarda güvensizliğe sebep olabilmektedir.

Hukuken, toplumu yöneten mekanizmalar tarafından konulan yasalarca ceza yaptırımı konulan davranışlar olarak açıklayabileceğimiz suç davranışları o toplumun kültürel ve manevi özelliklerine göre şekillenmekte olup söz konusu özellikleri doğrultusunda suç olarak sayılabilmekte veya sayılmamaktadır. Bir dönem yapılması suç olan bir davranışın o toplumda ilerleyen süreçte suç olarak sayılmaması gibi durumlar da olmakta iken toplumda meydana gelen yasal düzenlemelerden ve içerisinde bulunulan zamandan bağımsız olarak temel insani hak ve özgürlüklere yönelik gerçekleşen eylemler kesinlikle suç olarak kabullenilmektedir.

Suç olgusunun göreceli, değişken ve evrensel olmayışı kabulünün yanı sıra suç ve suçluluk ile ilgili farklı bakış açılarına bağlı kalınarak çeşitli tanımlamalar yapılmıştır.

Peker (1994) suç kavramını hukuksal, sosyolojik ve psikolojik açıdan açıklamaya çalışmıştır. Hukuksal olarak kanunları hiçe sayan; sosyolojik manada topluma zarar veren; psikolojik açıdan şahsi özellikler içeren; dini ve ahlaki kuralları

göz ardı eden eylemler olarak nitelendirilmektedir (24). Suçu hukuksal manada açıklamaya çalışan Soyaslan (29) suç ve ceza arasındaki ilişkiye dikkat çekmiş, normun olmadığı bir ortamda suçtan bahsedilemeyeceği görüşünü öne sürmüştür.

Suçun sosyolojik yönüne vurgu yapan Emile Durkheim ise suçu toplumda yer edinmiş ve güçlü bir kabul görmüş normal davranışların ihlal edildiği fiiller olarak görmüş, suçu toplumun hazırladığı ve ferdin işlediği anlayışı hâkim olmuştur (24).

Dolu (2009), farklı nedenlerle ve çeşitli süreçlerin sonucunda meydana gelen her bir suç eyleminin hukuk devletinde ceza ile yaptırım gördüğünü ve söz konusu cezaların yeniden suç işlemeyi engelleyecek derecede caydırıcı olması gerektiğini ifade etmiş ve bu etkiye sahip olması için suç eylemi karşısında verilen cezanın sahip olması gereken üç unsuru belirtmiştir: Kesinlik, hızlılık ve şiddetlilik (30).

Kesinlik ilkesi, her bir suçun cezai yaptırımının ve sonucunun önceden net bir biçimde biliniyor olmasını; hızlılık ilkesi suça karşılık verilecek cezanın zaman kaybettirilmeden belirlenmesini; şiddetlilik ilkesi ise işlenen her bir suça özel belirlenmiş ceza tür ve sürelerini ifade etmekte ve bu ilkeler suç davranışının tekrarlanmasının önüne geçilmesinde caydırıcı nitelik taşımaktadır (30).

Toplumsal yaşamın gereği olarak düzen, disiplin ve suçun önlenmesi olguları üzerinde duran İl (1996)' a göre toplumsal düzeni tehdit edici niteliği ile suçluluk olgusu, tarih boyunca insanlığı rahatsız eden sosyal sorunlardan biri olmuştur. Suç, her toplumda son derece yaygın ve karmaşık bir olgu olup suçlulukla mücadelede ilk adımı koruyucu ve önleyici çalışmalar oluşturmaktadır. Suçun önlenmesi kuşkusuz suçluları cezalandırmaya tercih edilecek bir eylemdir. Tarihsel olarak bireyi suça yönelten nedenler çeşitli kuramlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Günümüzde ise bireyin suçluluğunda birden fazla faktörün birlikte etkili olduğu görüşü kabul edilmektedir. Bu çerçevede suçun önlenmesi de oldukça kapsamlı ve karmaşık bir eylemdir ve pek çok sosyal ve ekonomik faktörün toplum içerisinde bireylerin yaşadıkları güçlüklerin teşhis ve analizine dayanır (31).

Suç ve suçluluk konularıyla ilgili yapılan araştırmalar doğrultusunda suçluluğa bakış açısı ve getirilen çözümler sürekli gelişmiş, daha rasyonel, insancıl ve suça yönelen bireyleri kazanmaya yönelik eğilimler giderek hâkim olmaya

başlamıştır. Çağdaş bir yönelimle, cezai yaptırımların yanı sıra koruyucu ve önleyici çalışmalara da yer verilmesi gereği kabul edilmiştir.

2.4. Suç Olgusunu Açıklayan Kuramlar

Günümüzde önemini daha da artıran bir sosyal sorun haline gelen "suç" a ilişkin araştırmalar hemen hemen tüm disiplinlerde özellikle sosyal bilimlerde büyük yer tutmaktadır. Bu durum ise insanlığın doğuşundan itibaren görülen saldırgan davranışlara ve suça yönelik yapılan çalışmaların sayısını arttırmıştır. Bu konu hakkında yapılan çalışmaların artmasına neden olarak sorunun çeşitli yönlerden tespitinin sağlanarak çözüm odaklı teorilerin oluşturulması çabası olduğunu görmekteyiz.

Suç olgusu içerisinde bulunulan zamana, fiziksel ortama ve toplum özelliklerine göre farklı anlamlar içermektedir. Buradan hareketle suçun genel geçer bir tanımının yapılamadığı, bir toplumda suç sayılan davranışın diğer toplumda suç sayılmadığı veya farklı zaman dilimlerinde söz konusu davranışın farklı adlandırıldığı bilinmektedir (27). Bu sebeple suç olgusunu açıklamaya, anlamaya ve çözüm bulmaya emek harcayan disiplinlerin bakış açıları ve kabulleri çeşitlilik göstermekte, bunun neticesinde ise birbirinden farklı özelliklere sahip kuramsal teoriler ortaya çıkmaktadır.

Çeşitlilik arz eden suç kuramlarına rağmen suç olgusunun genel geçer bir tespitinin ve çözüm yolunun bulunamadığı görülmektedir. Yeni, bütünleşik suç modellerinin genel özelliği suç olgusunu çok sayıda etmen ve disiplin temelinde çözümlemeye çalışmalarıdır. Bu yeni anlayışı bekleyen önemli güçlüklerden bahseden Kızmaz (32) çeşitli suç türlerinin ve suçlu özelliklerinin bir kuramsal çatı altında açıklanma sorununa dikkat çekmiştir. Çok sayıda suç türünün tek veya sınırlı etmenler düzeyinde ele alınmasının, suçluluğun bütüncül bir tanımını mümkün kılmadığı gibi gerçekçi ve doğru açıklamasını da güçleştirmektedir. Suçlu bireylerin de kendi aralarında hem suç işlemeye iten nedenleri ve potansiyelleri hem de taşıdıkları genel özellikleri açısından da önemli farklılıklar taşıdığı bir gerçektir. Bu durum, suç olgusunun kuramsal düzeyde bütüncül bir inşasının ne denli güç bir uğraş olduğunun da açık bir göstergesidir. Diğer bir deyişle, bireyleri suçlu kılan süreçler ve unsurlar tümüyle birbiriyle bir benzeşim içinde olmadığı için farklı deneyimlerin,

nedenselliklerin, eğilimlerin sınırlı ve belirlenmiş unsurlar ekseninde analizi, ciddi düzeyde bir kuramsal yetersizliği ve zafiyeti de içinde barındırmak zorunda kalacaktır.

Geçmişten günümüze suç hakkında oluşturulan teorilere bakıldığında ilk dönemlerde suçun tek bir özelliğine bağlı kalınarak kuramların oluşturulduğu; ilerleyen zaman dilimlerinde ise suç olgusunun birbirinden farklı etmenlerden etkilendiği gerçeğinden hareketle birden fazla kuramın ve disiplin yaklaşımının bir araya geldiği bütünleşik kuramların oluşturulduğu görülmektedir. Öte yandan Güllü (33) hızlı bir değişim süreci yaşayan ve göç olgusunu yoğun bir şekilde yaşayan Türkiye gibi ülkelerde suçun daha çok ve karmaşık biçimde gözlemlendiğini ifade ederek ülkemizde suç olgusunu anlamaya ilişkin yürütülen bilimsel çalışmaların çok yönlü yapılması gerekliliğine işaret etmiştir.

Tanımlanmaya çalışılan suç kavramının altında suçu işleyen ve suçu işleyen bireylerin davranışları yatmaktadır. Bu olgunun açıklanmasında yasalarla ihtilafa düşen kişilerin özellikleri ile bu özellikleri temelinde oluştuğu düşünülen davranışların irdelenmesi önem arz etmektedir. Bu amaçla suç olgusuna tüm ayrıntılarıyla yönelmek, bilimsel ve çözüm üretmeye yönelik bakış açısı kazanmak adına kriminoloji alanıyla ilgilenen profesyoneller farklı teoriler sunmuş, bu teorilerin suç kadar eskilere dayandığını ifade eden Kızmaz (32)' ın belirttiği üzere bulunduğumuz zaman dilimine kadar geçen süreçte suç ile ilgili iki yüzden fazla teori geliştirilmiştir.

Suç olgusunu açıklamaya yönelik geliştirilen teorilere bakıldığında genel olarak suç ve suçluluğun sebebi olarak bireysel faktörleri gören yaklaşımlar ile biyo-psiko-sosyal ve çevresel özellikleri temel alan yaklaşımlar olarak iki ana grupta toplandığını görmekteyiz. Çalışmamda ise 19.yüzyılın sonlarına dayanan Pozitivist Okulun suçu açıklama çalışmalarına yer verilerek "suç neden oluşur" sorusuna cevap aranacaktır. Pozitivist Okul, suça etki edebileceğini düşündüğü biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve diğer etkenler üzerinde durmuştur.

2.4.1. Biyolojik Kuramlar

Beden Yapısındaki Farklılıklara Yönelik Kuramlar

Biyolojik kuramlar bireylerin anatomik özelliklerinden ve farklılıklarından ziyade beden yapılarındaki farklılıklara göre yapılan gruplandırmaya dikkat çekmiştir. Genetik özelliklerden kaynaklanan bu teorinin temelini kişilerin mizaç özellikleri ve fizyolojik kaynaklı karakter biçimleri oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışma yapan kuramcılar farklı bedensel özelliklere sahip kimselerin dış etkenlere verdiği tepkilerinin de önemli derecede farklı olduğunu savunmaktadır (28). Kalıtsal temelli vücut özellikleri birbirinden farklı olan bireylerin aynı durum karşısında birbirinden bağımsız ve tam tersi yönünde karşılık vereceği kabulü hâkimdir.

Suç olgusunu biyolojik temelli olarak anlamlandırmaya çalışan yaklaşımları bedensel temelli ve kalıtsal temelli farklılıkları temel alan anlayışlar olarak iki başlık altına toplamak mümkündür.

Suç ile bedensel temelli farklılıklar arasındaki ilişkiyi esas alan çalışmalar ilk olarak 16. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Bu konu ile ilgili çalışma yürüten ilk araştırmacılar arasında sayılan Lombroso, Ferri ve Garafalo suçlu kişileri bedensel farklılıklarına göre tanımlamaktadır. Söz konusu düşünürlere göre kalın kaşlar ve yassı burnun, kalıtıma bağlı olarak görülen geniş elmacık kemikleri biçimindeki fiziki anormalliklerinin suç olgusuyla tanışmasının kuvvetle muhtemel göstergesi olabileceğini savunmuştur (27).

Bireylerin fiziksel yapısındaki farklılığa odaklanan, bu anlayışın önemli isimlerinden ifade edilen ve diğer pozitivistlerden yaptığı çalışmalar nedeniyle bir adım öne çıkan Lombrosso işledikleri suçlar nedeniyle mahkûm olanların kişilikleri üzerine çalışmalar yapmış, gözlem tekniğiyle mahkûmların mizaç, davranış, düşünce, yaşayış biçimi ve geçmişlerini irdelemiştir. Bu tarz çalışmalarını biraz daha öteye götürerek cezaevlerinde hayatını yitiren suçluların cesetlerine otopsi uygulamış ve belli başlı sonuçlara ulaşmıştır (34).

Dönmezer (34); Lombroso' nun "doğuştan suçlular" olarak da adlandırdığı suç işlemiş kişilerin vücutlarında bulunan birtakım farklılıklar, etiket veya normal dışı özellikler bağlamında diğer bireylerden ayrıldığına ve bedenlerinde meydana

gelen bu farklılıkların suçlu bireyleri iradeleri dışında suç işlemeye yönlendirdiğine inandığını ifade etmiştir.

Suç olgusu ile bedensel farklılıklar arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan Lombroso, yürütmüş olduğu çalışmalarında suç işleyen bazı insanların diğer insanlardan farklılaştığı noktanın sadece fiziki görünüşten ibaret olmadığını fark etmiştir. Dış görünüşün yanı sıra zihinsel bakımdan geri kalmışlığın da etkisiyle suçlu bireylerin Darwin Teorisinde savunulan ilkel insanlara benzediğini ortaya koymuştur. Ortaya koyulan bu görüşte Lombroso evrim sürecini tamamlayamayan ve insan olma düzeyine erişememiş kimselerin suç işleyebileceğini, insana dönüşerek belli vasıfları kazananların suç işlemeleri için herhangi bir neden olmadığını savunmaktadır. Suç olgusuna her yönüyle keskin bir çerçeve sunan Lombroso suç işlendikten sonraki süreç için de aynı duruşuna devam etmiştir. Evrimini tamamlamamış olarak gördüğü suçluların tıpkı insanlara zarar veren vahşi hayvanlar gibi toplumdan uzaklaştırılmalarını ve çok uzun süre kapalı bir ortamda tutularak diğer insanlardan tecrit edilmeleri gerekliliğini ifade etse de evrim sürecini tamamlamadığını düşündüğü bu kişilerin süreç neticesinde düzelebileceğine de inanmıştır. Fen bilimlerinde kullanıldığını gördüğümüz istatistiksel ve bilimsel teknikleri suç olgusuna ilişkin çalışmalarda kullanarak Pozitivist Kriminolojinin kuruluşuna öncülük ettiği görülen Lombroso suç davranışının oluşmasında biyolojik kaynaklı sebeplerin haricinde çevre, iklim, bağımlılık, epilepsi ve frengi gibi durumların da etkisini kabullenmiştir. Lombroso' nun fikirlerine yaptığı çalışmalarla toplumsal boyut kazandıran ve hukukçu olan Garafalo ve Ferri' nin çalışmalarının tümü kriminoloji literatüründe İtalyan Ekolü olarak anılmış ve 20.yüzyılın ortalarına dek etkisini sürdürmüştür (35). Doğuştan suçluluk öğretisi olarak tanımlanan durumda suçluluğun incelenmesinde pozitif metodların kullanılması gerektiğini savunan ve aynı zamanda sosyalizm ile ilgilenen Ferri; suçlunun genellikle anormal olduğunu, buna ek olarak kendi iradesi dışında suç işlemeye iten gerek psikolojik, gerek fiziksel ve gerekse sosyal etkenlerin varlığını savunmuştur (36).

Bedensel özellikler temelli suç olgusunu açıklayan yapısal kuramların en önemlilerinden biri olarak görülen ve ıslahevinde yaklaşık iki yüz çocukla çalışma yapan bir diğer isim olan Sheldon üç temel insan tipinden bahsetmiştir. Buna göre ilk gruba uzun yapılı, ince bedene ve entelektüel niteliğe sahip olanlar (ektomorf tipler);

ikinci gruba kısa boylu, kilolu, iri kemikli, neşeli ve dışa dönük olanlar (endomorf tipler);üçüncü gruba kaslı ve sportif özellikleri öne çıkanlar (mezomorf tipler) dahil edilebilir. Bu teoriye göre kaslı ve sportif bireylerin diğer tiplere nazaran daha fazla suç işleme potansiyeli olduğu belirtilmektedir (37).

Bu alanda yapılan çalışmalar birbirini eleştiren ve geliştiren türden olmuştur. Lombroso' nun düşüncelerine ilişkin yapılan en önemli eleştirilerin Goring tarafından yapıldığını belirten Yavuzer (38) üç bin kişiden oluşan bir örneklem grubundan ve doğuştan suçlu olmayla ilgili eleştirilerinden bahsetmiştir. Goring tarafından uygulanan bu çalışmada kontrol grubu da yer almış ve Lombroso'nun tanımlamış olduğu "fiziksel suçlu" tipiyle karşılaşmamış ve çalışmasının neticesinde suçun babadan oğula genetik yollarla geçmiş olabileceği düşüncesine kapılmış, konunun genetik özelliklerden kaynaklı olarak incelenmesinin önünü açmıştır.

Genetik Farklılıkları Temel Alan Yaklaşım

Tüm canlıların fiziksel, biyolojik ve ruhsal özelliklerini kendinden sonra dünyaya gelecek olan, soyunu devam ettirecek olan nesle aktaracağı, bu durumda dünyaya gelen yeni neslin atalarının özelliklerini taşımasının doğal bir süreç olacağı görüşünden hareketle suç olgusuna genetik faktörler temelli yaklaşımlar ortaya konmuştur.

İnsanların suç işlemesine neden olarak genetik faktörlere vurgu yapan yaklaşımlar suç davranışını soyaçekimin bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Bir takım ebeveyn özelliklerinin ve sağlık sorunlarının çocuğa genler aracılığıyla geçmesi gibi normal dışı davranışların da bu şekilde aktarıldığı savunulmaktadır. Bu yaklaşımı öne süren profesyoneller suç ile tanışan çocuğun ailesi odaklı, ailede dünyaya gelen ikizler ve kromozomlar temelli çalışmalar yaparak suç davranışında akıl zayıflığı, bedensel yapı kaynaklı özellikler ve beyinde gerçekleşen anormalliklerin yanı sıra genetik faktörlerin etkisini ortaya koymaya çalışmışlardır. (39).

Bu yaklaşımı savunan ve bu konuda çalışma gerçekleştiren araştırmacılar ağırlıklı olarak aile odaklı bir tavır takındıkları görülmektedir. Bu sayede ailelerin suç profillerinin genetik yorumlamayla ortaya konması amaçlanmıştır. Aile odaklı

çalışmaların haricinde ikiz dünyaya gelen çocukların özelliklerinin irdelenmesi sağlanmıştır (27).

Tek ve çift yumurta ikizleri olarak dünyaya gelen çocuklar üzerindeki araştırmalara dikkat çeken Dolu (40) bu çalışmaların; bireylerde bulunan mizaç, kişilik ve davranış örüntülerinin sosyal çevre ve kalıtım gibi etmenlerden ne yönde ve ne kadar etkilendiği üzerinde durduğundan bahseder. Bu teori üzerine çalışan Walss ve Ellis' in ise bireyleri suç işlemeye teşvik eden, normal dışı davranışları dışa vurması için gerekli şartları sağlayan genetik faktörlerden ve bu durumun soyaçekim neticesinde yeni kuşaklara aktarıldığını ifade etmiştir.

Suçun nedenlerini açıklamaya dönük olarak bir dizi çalışmayı içeren biyolojik teoriler; insanların duygularına ve iradelerine, içerisinde yaşadığı sosyal çevresine, kültürel özelliklerine odaklanılmaması; araştırmaların ıslahevinde bulunan mahkûmlar üzerinde yapılması nedeniyle toplumun genelini kapsayamayacağı gibi hususlarda eleştirilmiştir.

2.4.2. Psikolojik Teoriler

Suçun nedenlerine ilişkin psikolojik teoriler üzerinde duran çalışmalar 19. ve 20.yüzyılda Biyolojik Teorilerin suçu açıklamasında yetersiz ve eksik kalması nedeniyle ortaya atılmıştır. Yapılan çalışmalara bakıldığında tıpkı Biyolojik Teorilerde olduğu gibi birey odaklı olarak suç olgusunun açıklanmaya çalışıldığı, bireylerin dışında ve bağımsız gelişen sosyal, kültürel ve kültürel özelliklerin dikkate alınmadığı görülmektedir.

Bireylerin suça yönelmelerine ilişkin birçok görüşleri bulunan psikolojik teorilerde suçlu özelliklerini açıklarken psikopatolojik bulgulara dikkat çekilmektedir. Bu açıklamaların genelinde insanların karakteristik özelliklerine yoğunlaşmakla birlikte; suçlu bireylerin patolojik sorunlarının olduğu, sosyal hayata uyumsuz bireyler olduğu, bu sebeple de suç davranışının ortaya çıktığı savunulmaktadır (41).Bireylerin ruh sağlığının, zeka bozukluğunun ve buna bağlı olarak kişiliklerinin, empati yapabilme yeteneklerindeki noksanlıklarının ve ahlaki gelişimlerindeki sorunların suç işlemeleri üzerindeki etkisine dikkat çeken psikolojik

yaklaşımlar temelde suçu ve bu fiilleri işleyen kişileri normal dışı olarak betimlemektedir.

Psikolojik suç teorileri, suçu genel olarak psikanalitik, genel kişilik özellikleri, zekâ ve ahlaki gelişim gibi faktörlerle açıklamaya çalışmış olup suçlu davranışının nedenlerine ilişkin en tanınmış teori ise Psikanalitik Teoridir.

Psikanalitik Teoriler

Bu teorinin savunucuları Freud, Adler, Jung ve Rank hem çocuk suçluluğu hem de yetişkin suçluluğuna dikkat çekmişlerdir.

Sigmund Freud'un öncülerinden olduğu bu ekol, insan aklının kendi içerisinde çeşitli parçalara ayrılabilen bir yapıda olduğunu söylemektedir. Freud, zihnin bu yapısal özelliği sayesinde insanın iç dünyasında aydınlatılmayı bekleyen bölümlerine açıklık getirmek için uğraş vermiştir. Bu anlayışa göre her insan; id, ego ve süper ego olmak üzere üç kısımlı bir zihin yapısına sahiptir. Bu kavramlar insan davranışlarının anlamlandırılmasında önem taşımaktadır (35). İnsan davranışlarının açıklanmasına ilişkin yürütülen psikolojik kuram odaklı çalışmalar id-ego-süper ego kavramlarının haricinde çocukluk çağında meydana gelen aksaklıklara dikkat çekmiştir. Suç, çocukluk döneminde meydana gelen sorunların ileriki süreçteki yansıması olarak görülmüştür. Bu yaklaşıma "gizli suçluluk" kavramını geliştirerek katkı sunan August Aichorn, çocukların sosyalleşme sürecini sağlıklı tamamlayamaz ise topluma uyumla ilgili sorunlar yaşayacağını ve olası bir suçlu olacağını belirtmiştir. Çocuğun zihninde meydana gelen gizli suçluluğun ise tahriklerle ya da yaşanan uyum sorununun bastırılması çabalarıyla açık suçluluğa dönüşeceği ifade edilmektedir (42).

İd, ego ve süper ego kavramlarının insanların kişilik özelliklerini belirlediğini, bunun sonucunda da olası suçlu davranışının oluşmasına neden olduğunu savunan Freud' un bu savına Geçtan (2003) açıklık getirmiştir. Bu anlayışa göre İd, güçlü, saldırgan, hareketli ve isteklerin hemen gerçekleştirilmesini istemektedir. Ego, İd' in talepleri ile yaşanılan dünyanın gerçeklikleriyle bağ kurmasını sağlar ve arzuların belli ölçülerde kısıtlanarak içerisinde bulunulan

toplumla uyumlu yaşamasına yardım ederken diğer yandan süper ego ve id arasında denge unsuru görevi görür (25).

İd-Ego-Süper ego kavramlarının birbiriyle çatışma halinde olmasına rağmen sağlıklı bir kişiliğin oluşabilmesi için bu üç öğenin uyumluluğunun oldukça önemli olduğuna ve insanların biyo-psiko-sosyal yönlerini temsil ettiğine vurgu yapan Akpınar (25); bireylerin ilkel benliğinden (İd) kaynaklı arzularıyla, vicdanını ve toplumsal değer yargılarını yansıtan Süper egonun ve dürtülerin sınırlanmasında dengeyi sağlayabilecek olan güçlü bir egoya sahip olmanın sağlıklı bir kişilik yapısının oluşmasındaki öneme dikkat çekmiştir. İfade edilen kavramlardaki dengenin istenilen düzeyde tutulması halinde toplumsal değerlerle ve mevcut yasalarla ihtilafa düşme ve sapma davranışlarının oluşmasına engel olacağı inancı mevcuttur.

Bu kuramın öncülerinden Freud suç davranışının meydana gelmesinde ve altında yatan nedenlerde bilinç dışının üzerinde de durmuştur. Bu durumu bir örnekle açıklayan Freud yiyecek veya para hırsızlığı yapan bir çocuğun bu suçu sadece fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak için çalmadığını, bu davranışın altında sevgi eksikliğinin olabileceğini savunmuştur. Bu hipotezi anlamaya çalışacak olursak çocuğun kendisine bakmakla ve fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü annesinden sevgi göstermesini beklediği, bu beklentinin karşılanmaması halinde ise çocukta öfke, hırs ve yasaklanmış duyguların biriktirildiği, bu duyguların da iç çatışmaya neden olduğu, suç işleyerek dışa vurulduğu varsayılmaktadır (43).

Freud anti sosyal ve toplumla çatışan davranışların nedenlerine ilişkin bilinç dışının haricinde Nevrozlar ve Psikozlar üzerine de çalışmalar sunduğu görülmektedir. Nevrozun bireyde aşırı endişe duyulması sonucu, Psikozun ise Nevrozdan daha ağır bir zihinsel bozulmanın sonucu ortaya çıktığını; id –ego-süper ego çatışması neticesi bastırılan duygu ve isteklerin ilerleyen süreçte şekil değiştirerek suç oluşumuna neden olduğunu savunmaktadır (44). Suçu nevrozlar gibi açıklama çabasında olan Freud suçlu kişilerde “oedipal dönem” den kaynaklanan ve bilinçaltına itilen, suç davranışı sonucu meydana gelen suçluluk ve günahkârlık duygularını bastırmaya yönelik ceza görme isteğine dikkat çekmiştir. Yani bu kişiler söz konusu duygulardan kurtulabilmek ve rahatlamak adına cezalandırılmak ister,

neticesinde de suç işler. Suçluluk duygusunun, suç davranışından önce bulunduğu tezinden hareketle kişiyi suça yönelten şeyin de bu duygular olduğu savunulur (39).

Psikanalitik kuramın bir diğer önemli ismi Sigmund Freud' un görüşlerinden farklı anlayışa sahip olan Alfred Adler' in de suçun nedenlerine ilişkin önemli katkılarda bulunmuştur. Alfred Adler, kişiliğin farklı kısımlara ayrıldığı ve insan davranışlarının önceki yaşanmışlıklardan etkilendiği görüşünden farklı olarak; insanların sahip olduğu kişiliklerin birliğine inanmış, davranışların geleceğine değinerek özgün bir ruh bilimi anlayışı ortaya koymuştur (25).

Alfred Adler' in suç olgusu ile çocukluk döneminden itibaren gelişmesi gereken toplumsal ilginin yetersiz gelişmesi arasındaki tepkiselliğe değindiğini ifade eden Demirbaş (2001:114); suçun sosyal çevre ve vücut özelliklerinden dolayı ortaya çıkmadığını belirterek aşağılık hissinin suça neden olduğu fikrine dikkat çekmiştir. Adler' in ifade ettiği ve suç ile olan ilişkisine değindiği aşağılık kompleksi bedensel, zihinsel veya sosyolojik kaynaklı olabilir. Bu durum bireylerin başarılı olmalarına olumlu etki sağlayabileceği gibi özellikle ailedeki ebeveyn tutumlarından kaynaklı olarak suçlu davranışlara yöneltebilmektedir (25).

Suçu psikolojik açıdan açıklamada kullanılan son teori Amerikan Psikolog Kohlberg tarafından öne sürülen "Ahlaki Gelişim Teorisidir." Söz konusu teoriye göre ahlaki gelişim bir merdivene benzetilerek yaşam boyu gelişen bir süreç olarak kabul edilmiştir. Merdivenin basamakları gibi sıralandığında;

- Ceza kurallarına uyum sağlama ve itaat etme,
- Bireysellik, menfaat ve karşılık verme,
- İnsani ilişkiler kurma,
- Kamusal alanda mevcut olan düzeni muhafaza etme,
- İnsanlar arasında sağlanan sözleşmelerle çatışmama,
- Tüm dünyaca geçerli ilke ve prensiplere uyum sağlama, aşamalarından meydana gelmektedir.

İnsandaki ahlaki gelişimi bir merdivenin basamaklarına benzeten bu disiplin yukarıda ifade edilen basamakların altında veya üstünde bulunmaya ilişkin yorumlama yapmıştır. Buna göre alt basamaklarda bulunulması halinde bencil ve menfaatçi bir yaşam anlayışına, kendisi dışındaki insanların düşüncelerini önemsemeyen bir bakış açısına sahip olunduğunda suç işleme potansiyelinin meydana geldiği düşünülmektedir. Tam tersi bir durumda üst basamaklarda yer tutulması durumunda ise evrensel etik kurallar ve prensipleri önemseyen, toplumla barışık bir dünya görüşünü ön planda tutan bir ahlaki özellik ortaya çıkmakta ve bu durumun insanda suç işleme riskini azalttığı ifade edilmektedir (40).

Psikolojik kuramların suç davranışını açıklamak noktasında yapmış olduğu kapsamlı çalışmaların farkında olunmasının yanı sıra özellikle üzerinde durduğumuz psikanalitik teori farklı görüşten profesyonellerin eleştirilerine maruz kalmıştır. İd-Ego-Süper Ego arasındaki ilişkinin sağlıklı kurulamaması sonucu suça sürüklenen çocuğun psikanalitik kurama göre ilerleyen hayatında kesin suç işlemesi beklenirken yapılan gözlem ve araştırmalarda bu beklentinin karşılık bulmadığı görülmektedir.

Psikolojik kuramların açıklamalarının sınırlı olması dolayısıyla eleştirisini dile getiren Demiray (28) bu sınırlılığı şöyle açıklamaktadır. Suç davranışına sadece bireyin kişilik özellikleri temelinde bakıldığını, başka bir etkenin dikkate alınmadığını, insanların psikolojik durumlarının ve kişilik özelliklerinin yanı sıra içerisinde bulunduğu toplumun ekonomik temelli sorunları ile yaşamsal standart temelli problemlerinin de dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.

2.4.3. Sosyolojik Kuramlar

Suçun, suçu işleyen bireylerin biyolojik özelliklerinden kaynaklı olduğunu savunan bireysel teoriler sosyologlar tarafından yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Davranışların sosyal çevre tarafından biçimlendirildiğini ve öğrenilebilir bir durum olduğunu savunan çalışmalar 19.yüzyıl ile başlamıştır. Sosyolojik teorilere bakıldığında suçu sosyal statü, toplumsal organizasyonlar, toplumsal değişim ve gelişim, sosyal süreçler, normlar ve çatışma olguları ile ilişkilendirme çabası içerisinde olduğu görülmektedir (45). Gölbaşı' nın ifadesiyle suçluyu yaşadığı toplumun bütününden ve sosyal çevresinden ayrı tutarak açıklama çabasında olan

anlayışın yerine toplumsal özelliklerin, sosyal yapının içerdiği çelişki ve çatışma durumlarının dikkate alındığı bir disiplin geliştirilmiştir (46).

Sosyolojik kuramlar, biyolojik ve psikolojik kuramların aksine suç davranışının nedeni ve esas suçlusu olarak bireylerin kendisini değil içerisinde yaşadığı toplumun yapısı, bu toplumsal yapıda beliren çelişki, çatışmalar, coğrafi ve politik özellikleri olarak görmüş; çocuk ve yetişkin suçluluğuna ilişkin en sistematik açıklamaları ortaya koymuştur.

Suçu açıklamaya ilişkin öne sürülen sosyolojik teoriler çeşitli şekillerde sınıflandırılabilmektedir. Çalışmamızda sosyolojik suç teorileri; sosyal yapı, sosyal süreç ve çatışma teorileri olmak üzere üç ana başlık altında incelenecektir.

2.4.4. Sosyal Yapı Teorileri

Toplumsal yapı ve düzen ile suç davranışları arasındaki ilişki üzerinde yoğunlaşan sosyal yapı teorileri suç olgusunu, içinde yaşanılan toplum yapısının bir sonucu olarak görmüş ve sosyolojik sistemdeki değişikliklerin suçun özelliklerini de değiştirdiğini ortaya koymuştur.

Suçun sosyolojik yönünün araştırılmasında ve kuramsallaştırılmasında önemli bir isim olarak kabul edilen Ferri, Lombroso(Biyolojik Kuramlar)' nun teorisini kabul etmekle beraber suç olgusunun toplumsal nedenleri ve toplum üzerindeki etkileri üzerine çalışma yürütmüştür. Ferri' den esinlenerek çalışmalarına yön veren Durkheim ise suça bütünüyle sosyolojik açıdan bakmayı yeğleyerek bilimsel deneyler yerine sosyolojik tahlil metodunu benimsemiştir. Durkheim toplum içerisinde gerçekleşen her olayın normal olduğunu, tüm toplumların sosyal ve kültürel yönlerinden birini oluşturan suçluluğun da patolojik bir bozukluk olmadığını ve normal bir olgu olduğunu belirtmiştir (47). Bilindiği üzere Durkheim suçun önlenemez oluşunu kolektif yaşam biçiminin beraberinde getirdiği farklılıklara bağlamaktadır. Toplum içerisindeki bireylerin birbirinden farklı niteliksel özelliklere sahip olmasından kaynaklı olarak istek ve ihtiyaçlarını karşılamak noktasında farklı metotlar kullanması bazen suçlu davranışlara yol açmaktadır.

İçli (45); Durkheim' in suç olgusunu sosyal yapının evrensel bir parçası olarak gördüğüne dikkat çekerek toplumsal değişim üzerindeki etkisine değinmiştir.

Toplumlar içerisinde meydana gelen suç olaylarındaki artışın sağlıklı bir sosyolojik yapının işaretçisi olduğunu savunan bu düşünce, toplumda hiç suç olgusunun oluşmaması ile yaratıcı ve bağımsız düşüncenin olmayışı arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur.

Suç olgusunu toplumsal yapının doğal bir sonucu olarak gören Durkheim' a göre suç teşkil eden davranışların tamamıyla ortadan kaldırma amacı mümkünü olmayan bir hedeftir. Bu hedefe yönelik bireylere karşı yapılacak olan müdahale, baskı ve şiddet suçun yok olmasına etki etmeyecek olup işlenen suçların sadece şekil değiştirmesini sağlayacaktır. Diğer yandan suçun önlenmesine yönelik toplumsal bilincin ve değer yargıların önemine dikkat çeken Durkheim şu örneği vermiştir. Adam öldürme suçu işleyen kişilerin sayısının azalması veya tamamen yok olmasında cinayet suçuna yönelik olarak o toplumda beliren güçlü ve toplu nefret tavrı önemli rol oynamaktadır (48).

Coser (49); talepleri sınırsız yaratılan insanların uçsuz bucaksız isteklerinin toplumsal yaptırımlar sayesinde durdurulabileceğini savunan Durkheim' in toplumsal düzene verdiği öneme değinmiştir. Durkheim' a göre sosyal düzende beliren düzensizlikler toplumsal yaptırımların insanlar üzerindeki tesirini olumsuz etkilemektedir. Denetleyici özelliğin etkisinin azalmasıyla birlikte bireyler sınırsız arzularının peşinden koşarken ahlaki kaygıdan uzak olmaktadır.

Guttmacher, toplumsal sistemin elemanları arasındaki iletişimi oluşturan ve temel mekanizmayı oluşturan sıradan kuralların yıkılması anlamına gelen, sosyolojinin önemli ilgi alanlarından biri olan "anomi" den bahsetmiştir. Anomi' nin ilk olarak ortaya konmasını sağlayan Durkheim, ahlaki sorumlulukların ve sosyal kuralların olmaması halinde "anomi" nin gerçekleşeceğini ifade etmiş, anomi üzerine önemli fikirler ortaya koymuştur (50).

Durkheim' in suç sosyolojisine kazandırdığı önemli bir kavram olan, standartların ve değerlerin kaybolarak meydana getirdiği "kuralsızlık" olarak ifade edilen ve suçu toplumsal yapı içerisinde izah etmeye çalışan "Anomi" nin bulunduğu bir toplumda suç olgusunun ve aykırı davranışların oluşması normal bir durum olarak kabul edilmektedir.

Toplum içerisinde oluşan düzensizliğin ve kuralsızlığın normal ve gerekli olduğu görüşüne sahip Anomi Teorisinin temelinde insanın ihtiyaçlarının ve isteklerinin sınırsız olduğu anlayışı bulunmaktadır. Buna göre, insan sahip olduğu varlıkların çokluğuna veya azlığına bakmaksızın daima daha fazlasını arzu etmektedir. Bu durum da sahip olduklarıyla yetinemeyen, mutlu olamayan ve isteklerine engel olamayan bir topluluk meydana getirmektedir. Kimi zaman sapma davranışlar ve toplum kurallarıyla çelişen arzular içeren bu isteklerin sınırlanabilmesi için üstün bir otoriteye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu görevi yerine getirecek üstün otorite ise toplumdur. Toplumun bu görevi yerine getirdiği durumlarda ise birey kendisine sunulan imkân ve fırsatlardan memnun olmamakta, sahip olduğu koşullardan daha iyilerine sahip olması gerektiğini düşünmekte, bunu sağlayamadığında ise mutsuz olmaktadır. Yine aynı şekilde toplumun genelini etkileyen ve bireylerden bağımsız meydana gelen ekonomik krizler de insanlarda yeni duruma uyum sağlama sorunu yaratmakta ve mutsuz olmasına neden olmaktadır. Gerek birey kaynaklı gerekse toplumda meydana gelen olumsuzluklardan dolayı ortaya çıkan mutsuzluk hali sonucu anominin oluştuğunu savunan Durkheim bu fikri test etmek için intihar olgularını inceleyerek anlamlı sonuçlara ulaşmıştır. Sonuçlar incelendiğinde; toplum içerisinde daha az imkânlara sahip olan ve toplumun alt sınıfını oluşturan fakir insanların, üst sınıfa mensup zengin insanlara oranla daha mutlu olduğu görülmekte; fakir insanların beklentilerinin az olmasının mutlu olmalarıyla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır (44).

Durkheim' in ortaya koyduğu "anomi" kavramı üzerinde yoğunlaşan Merton söz konusu kavram ve suç arasındaki ilişkiye büyük katkı sunmuştur. Yaptığı bu katkılarla Durkheim' in bir adım önüne geçtiği görülen Merton; toplum içerisinde yaşayan bireyin amaçlarına ulaşmak ve ihtiyaçlarını karşılamak için izlediği meşru olmayan yol ile toplumca tasvip edilen meşru yol arasında bir uyum olması gerektiğini belirterek toplum içerisindeki düzenin önemine dikkat çekmiştir (40).

Durkheim gibi Merton da sapma davranışları sonucu oluşan suç olgusunun biyolojik kaynaklı bir patolojik durum olmadığını, sosyal çevrenin etkisinde kalınarak suç eğiliminin ortaya çıktığını savunmuştur. Toplumdaki bireylerin sahip olduğu sosyo ekonomik özellikleri ve sosyolojik yapısı, ihtiyaçların karşılanmasında meşru yolların dışına çıkılması veya çıkılmamasında etkin rol oynamaktadır. Öyle ki

alt sosyo ekonomik koşullara sahip bireylerin yaşadığı bölgelerde para, başarı, sosyal statü gibi hedeflere ulaşmakta yasal yollar bulunmadığı için kişiler meşru olmayan yollara sapabilmekte, yoğun suç davranışları ile karşılaşılabilmektedir (51). Bu ön kabulün istisnası olarak Amerika Birleşik Devletleri örneğini veren Mesner ve Rosenfeld diğer gelişmiş ülkelere nazaran Amerika'daki suç oranlarının fazlalığı üzerine yoğunlaşmıştır. Buna neden olarak ise "Amerikan Rüyası"nın bireylere ne pahasına olursa olsun daha fazla para kazanma ve hedeflere ulaşmakta serbestlik fikrini aşılayarak suç meydana getiren bir felsefi yönünün olduğu belirlenmiştir (40).

Anomi kavramının haricinde; içerisinde yaşanılan toplumun kültürel özellikleri ve sosyal yapının çatışmasından kaynaklı "huzursuzluk ve gerilim" durumuna değinen Merton, uygun ve sapma davranışlarının karşılıklı çatışma durumunu değerlendirmiştir. Merton' a göre bastırılarak yapılması önlenen tahrikler, toplumun beklentilerinden sapmalar, kültürel özelliklere bağlı olarak gelişen çeşitli istekler toplumda yavaş yavaş bozulmalara ve gerilime ortam hazırlamaktadır (1).

Merton, suç işleyen kişilerin amaçlarına ulaşmakta tercih edebileceği yasal yolları kullanabilme beceriksizliğine de atıfta bulunarak; hukuk sisteminin izin verdikleri ile kültürel değerlerin istedikleri arasında bütünleşme eksikliği olması durumunda "Anomi" den bahsetmiştir. Anomi' yi de kendi içerisinde basit ve şiddetli olarak ikiye ayırmıştır. Basit anomi, gruptaki veya topluluktaki huzursuzluk durumu olarak tanımlanırken şiddetli anomi ise söz konusu grup veya toplumda değer sisteminin çürümesi olarak ifade edilmiştir (51).

Merton ile Durkheim' in ortaya koyduğu anomi ve gerilim kavramı suçluluk olgusunu açıklamaya çalışan "alt kültür" teorisine kaynaklık etmiştir. Daha açık bir ifadeyle Merton' un düşük sosyo-ekonomik koşullar ve fırsat eşitsizliğine maruz kalanların para, sosyal konum, tanınırlık gibi etmenler için yasal olmayan yollara başvuracağı düşüncesi; alt kültür teorisinin temellerini oluşturmuştur.

Alt kültür ve suç olgusu arasındaki ilişkiye değinen Albert Cohen' in çalışmalarına bakıldığında genel olarak alt sosyal yapıda bulunan genç erkeklerin sürüklendiği suçlar ve ergenlik dönemi çetecilik girişimlerine açıklamalar getirilmek istenmiştir. Demirtaş (52) toplumu oluşturan grupların mensubu olduğu toplumun bütününden ve kültürel özelliklerinden ayrışması sonucu meydana gelen yeni

kültürün egemen kültür değerleri ile çatışması sonucu suçun oluştuğunu savunan anlayışın alt kültür teorilerinin ürünü olduğunu ifade etmiştir.

Ritzer (1990) Cohen tarafından 1955 yılında yayımlanan "suçlu çocuklar" çalışmasının alt kültür kavramı ve suç arasındaki ilişki açısından önemli bir anlayış ortaya koyduğunu belirtmiştir. Cohen' e göre çocuk suçluluğunun beslendiği alt kültür bireylerin değerlerini, gelenek görenek ve adetlerini, hayata bakış açılarını önemli ölçüde etkilemektedir. Çocukların ilk olarak sosyalleştiği kurum olan ailesinin bulunduğu toplumsal konumu çocuğun yaşamı boyunca karşılaşacağı sorunları ve elde edeceği fırsatları belirlemektedir. Sahip olunan sorunlar ve fırsatlar bir üst sosyal yapıya sahip bireyin elde ettiklerini yasal yollardan elde edilememesine neden olmakta, aynı kaderi paylaşan kişilerin bir araya gelmesine neden olmaktadır (1). Bu durum da suçlu gençlik alt kültürünün diğer kültürlerin üyelerine bir tepki ve çatışma girişiminde bulunmasına neden olarak suçun meydana gelmesi ile sonuçlanmaktadır. Suç niteliği taşıyan bu davranışlar ise toplumun geneli tarafından tasvip edilmezken, alt kültür grubu içerisinde takdirle karşılanmaktadır.

Önlenemezse yetişkin suçluluğu olarak karşımıza çıkması muhtemel olan çocuk suçluluğuna ilişkin her ne kadar alt kültür öğelerinin ve ait olunan sosyal yapı özelliklerinin etkisinden bahsedilse de Cohen bu sosyal soruna ilişkin farklı bir noktaya değinmiştir. Cohen' e göre gençlik suçlarının ve çeteleşmelerin nedeninin otoriteye olan başkaldırı veya yanlış gördüğü normların değiştirilmesi değil; gereğinden zayıf ve etkisiz bulunan otoritedir (42).

Toplumsal yapı açısından alt sınıfa mensup kişilerin korkusuz tutum ve tavırlarıyla saygınlık kazanabileceklerini, bu durumun da suç içeren davranışlara dönüşeceğini ve suçu sadece alt sınıfa has bir olgu olduğunu belirten Miller (1958:8) ise; alt sınıfa ait kişilerin tercih yapma şanslarının olduğunu ifade ederek aynı olayda iki kardeşten birinin suç işlemeyi seçerken diğeri polis çağırabilmektedir (44). Bu durum suçluluğun önlenebilmesine ilişkin yapılabilecek bir takım çalışmaların ve çözümünün olduğunun göstergesi olsa gerek. Sosyolojik temelli yaklaşımlara dek, suç olgusu çözülemez, önlenemez ve kaçınılmaz bir son olarak görülmüştür.

Alt kültüre ilişkin çalışmalarını sunan önemli isimlerden Cloward ve Ohlin ise genel anlamda diğer kuramcılar ile aynı görüşü savunsa da fikir ayrılığı yaşadığı

bir nokta bulunmaktadır. Görüş birliği sağlanamayan o husus ise; alt kültürel sınıfa sahip kişilerin amaçlarının sanıldığı gibi bir üst sınıfa geçmek olmadığı, kendi alt sınıfı içerisinde vereceği mücadele neticesinde saygınlık kazanma ve bir şeyler elde etme isteği olduğudur (53). Sınıflar arası çatışmanın olmadığının savunulduğu bu noktada toplumsal barışın ve bütünlüğün mümkün olacağı, huzursuzluğun önüne geçilebileceği görüşü hâkimdir.

2.4.5. Sosyal Süreç Teorileri

Sosyal süreç teorilerine bakıldığında sosyal öğrenme, kontrol ve etiketleme teorileri olarak ayrıldığı görülmektedir.

Sosyal Öğrenme ve Davranış Teorileri

Sosyal süreç teorileri içerisinde en dikkat çeken çalışmalar sosyal öğrenme ve davranış teorisyenleri tarafından gerçekleştirilmiştir. 19.yüzyılın sonlarına doğru Gabriel Tarde tarafından geliştirilen "taklit teorisi" ne ve gözleme dayanan bu anlayış suçun tıpkı bir elbise modeli gibi taklit edildiğini, davranış örüntülerinin sonradan öğrenildiğini belirtmektedir (54). Tarde suçlu davranışın "taklit" ile kazanıldığına ilişkin üç prensip ortaya koymuştur. Bunlar:

- Bir insanın bir başkasını taklit etmesi, o kişilerle kurduğu ilişkinin biçimi ve oranına bağlıdır. Taklidin sonucunda ise suç davranışı bir moda akımından insan ihtiyacını karşılayan bir kostüme dönüşebilecektir.
- Sosyoekonomik açıdan alt seviyede bulunan bireyler üst seviyede bulunanları taklit eder.
- Yeni öğrenilen taklitler eski taklitlerin yerine geçmektedir (27).

Suç biliminin ilgi alanına giren davranışlara ilişkin çok önemli açıklamaları bulunan bu teoriyi savunanlardan Bandura da doğuştan suçluluğa inanmamış, herkesin dünya ile ilk tanıştığında şiddetten uzak olduğunu ve bu sapma davranışları yaşamları süresince öğrendiğini belirtmiştir. Günümüz teknolojisiyle birlikte sinema ve televizyon çocukların şiddet ile tanışmasına, sahnelerde gösterilen şiddete ve bu şiddet neticesinde elde edilen ödüle odaklanmasına ve istenmeyen davranışların öğrenilmesine neden olmaktadır. Kazanılan bu davranışlar ise yaş ilerledikçe kalıcı

bir hal almaktadır. Bir diğer yandan psikolojik veya biyolojik faktörleri de görmezden gelmeyen bu yaklaşım genel anlamda, şiddete olan doğuştan yatkınlığın çeşitli çevresel faktörlerin etkisiyle vücut bulduğunu ifade etmektedir (45).

Her davranış gibi suç içeren davranışların da doğuştan meydana gelmediği ve sonrasında öğrenildiği görüşü temelinde gelişen bu teori kişisel özelliklerin ve sosyo ekonomik koşulların suçun oluşumunda pay sahibi olmadığını belirterek bireyler özelinde çocukların yetiştiği sosyal çevre ve grupların öğreticiliğinin önemine de dikkat çekmiştir. Bu konuda Dönmezer (34) çocukluk çağından itibaren bireylerin içerisinde bulunduğu aile, okul ve diğer kamusal alanların insan davranışlarının onaylanarak öğrenilmesi sürecini işaret etmiştir. Normal olan bu öğrenme sürecinde istenen ve normal olan davranışların yanı sıra sapmış veya ahlaka uygun olmayan davranışlar da kazanılmaktadır.

Çevresel faktörlerin etkisine yine çocukluk dönemi özelinde değinen Sutherland ise bu çevresel etmenlerin çocukluğun ilk dönemlerinden itibaren etkisini gösterdiğini ifade etmiştir. O' na göre toplum içerisinde sosyalleşme sürecini sürdüren çocukların başından geçen yaşam tecrübeleri, stres ve travma durumları, eğilim ve yönelimleri yetişkinlik dönemini büyük ölçüde etkilemektedir. Eğer bir kişi suça yöneliyorsa söz konusu kişinin ilk yaşam deneyimlerine, çocukluk çağında kurduğu kişisel ilişkilerine ve davranış kurallarına odaklanmak gerekmektedir (28).

Öğrenme sürecinde elde edilen suç davranışlarını açıklayan iki görüşün bulunduğu bilinmektedir. Birincisi, sosyolojik kuramların temelinde de bulunan toplumun yönlendirme ve etkilemeleri neticesinde suçun öğrenilmesine ilişkin görüş iken; ikincisi Edwin H.Sutherland' ın aykırılıkların birleşmesi teorisini temel alan görüştür.

"Chicago Okulu" ekolünün önemli isimlerinden Edwin H.Sutherland alt kültür teorisini çok yönlü olarak ele almış ve aykırılıkların birleşmesi kuramını meydana getirmiştir. Alt kültür anlayışının genişletilmiş bir biçimi olarak karşımıza çıkan bu fikirde bireylerin kendilerine en yakın hissettiği ve yasaları hiçe sayan grup üyelerinden suçlu davranış biçimlerini öğrendiği anlayışı mevcuttur.

Sutherland, suçun öğrenilebilen bir davranış olduğuna ilişkin önermelerde bulunmuştur. Bu önermelere göre;

- Suçlu davranış öğrenme ile kazanılır,

- Suçlu davranışlar yasaları hiçe sayan diğer bireylerle kurulan iletişim süreci neticesinde öğrenilir,

- Suçlu davranışın öğrenilmesinde yakın veya akran gruplar önemli yer tutar,

- Suç içeren davranışları öğrenme; bazen basit bazense karmaşık suç işleme tekniğini, özel yönlendiriciler, güdüler, tutumlar ve rasyonelleştirmeleri içerir,

- Suça yönelten güdüler ve motivasyonlar yasal yönleri beğenilen veya beğenilmeyen olmak üzere ikiye ayrılır,

- Kişi yasal kuralları önemsemeyen kişilerle sık ilişki kurduğunda suç işler,

- Aykırılıkların birleşmesi; sıklık, devam süresi, yoğunluk ve öncelik sırası bakımından farklılık gösterir,

- Suç teşkil eden davranışları öğrenme biçimi tıpkı diğer öğrenme mekanizmaları gibidir,

- Suç olarak kabul edilmeyen davranışlar da insanların gereksinim ve değerlerin yansıması olduğu için suçlu davranışlar duyulan ihtiyaç ve arzuların doğal sonucu olarak açıklanamaz (53).

Sutherland' in ortaya koyduğu teori ile Skinner' in teorisini bütünleştirerek suçlu davranışın öğrenilmesine ilişkin daha geniş açıklama gayreti içerisinde bulunan ve "ayırıcı güçlendirme teorisi" ni geliştiren Robert L. Burgess ve Ronald L.Akers sosyal davranışların şartlanma ile kazanılacağını, edinilen davranışın ise devamında oluşan uyarıcılarca kontrol edilebileceğini ileri sürmüştür. Bu anlayışa göre sapmış davranış başkalarından model alınarak şartlanma yoluyla öğrenilir ve toplum desteğiyle süreklilik kazanır (55).

Kontrol Teorileri

Suç olgusunu bireylerin toplumsal norm ve değerlere olan bağlılık durumları bağlamında inceleyen sosyal kontrol teorilerine göre kişilerin içerisinde bulunduğu

sosyolojik kurumlara olan bağının yüksek kalitede olması veya suç davranışının bireyin toplumsal konumuna vereceği muhtemel zarar düşüncesi suçu önleyici bir işleve sahiptir. Tersi bir durumda, söz konusu toplumsal kurumlara olan bağlılığın güçsüz olması halinde ise bireylerin suça eğilimlerinde artış olmaktadır. Temel nokta olarak "uyum" terimini öne süren bu teori fonksiyonalist anlayıştan da önemli ölçüde etkilenmiştir (56). Söz konusu kurumsal süreçler ve toplumsal kurumlar insan davranışını şekillendirmekle birlikte düzenlemektedir. Sahip olunan aile yapısı, eğitim durumu, dini duygular ve hayata bakış açısı insanların davranışlarını kontrol edebilmesinde büyük rol üstlenmiştir.

Bu alanda ilk önemli çalışmaları Nye 1958 yılında yapmış olsa da bu teorinin öncüleri olarak Hirschi ve Gottfredson olarak kabul edilir. Sosyal bağdan bahseden Hirschi suçu, bireyin toplumla olan ilgisinin kopmasına bağlamaktadır. Bireyi topluma ait kılan ortak kültür ve sosyal aktivitelere katılma gibi faktörlerin ortadan kalktığı zaman kişinin, toplumun diğer üyelerini önemsemediği ve rahatlıkla suç işleyebildikleri belirlenmiştir (40). Yapılan bu tespit, sosyal kontrol teorisinin "uyum" kavramından sonra ikinci önemli terimi olan "sosyalleşme" ye işaret etmektedir. Buna göre birey kendini toplum ile kaynaştıracak sorumluluklarını ne kadar yerine getirirse, kendisini işi, okulu veya sosyal aktiviteler ile ne kadar fazla meşgul kılarsa, toplumda yaşayan diğer bireyler ile ne kadar sık ilişki kurarsa suç içeren davranışları işlemeye vakit bulamayacak, aktiviteleri birlikte yaptığı kişilere olumsuz düşünce kalıpları geliştirmeyecektir.

Hirschi, öne sürdüğü teorisini 1990 yılında Michael Gottfredson ile birlikte geliştirerek yeni bir teori geliştirmiştir. Merkezinde öz kontrol mekanizması kavramını barındıran "genel suç teorisi" adı verilen bu yeni anlayış eski teoriden farklı olarak kişileri suçtan alıkoyan faktörlere öz kontrol mekanizmasını eklemiştir (40). Öz kontrol mekanizmalarının toplumun önemli sosyolojik yapı taşı olan aile tarafından verilen terbiye sonucu oluştuğu belirtilmektedir. Aile içi terbiye ve genel ahlak bilinci kazandırma çabaları aile üyelerinde öz kontrol ve sınırlama sağlayarak suç olgusundan uzak tutmaktadır.

Sosyal kontrol teorilerinin genel bakış açısında bakıldığında, bireyi suçtan uzak tutacak faktörlerin çocukluk çağında başlayacağı, bunun da çocukluğun ilk yıllarında sağlanacak öz kontrol mekanizmasının büyük önem taşıdığı dikkat

çekmektedir. Yetişkinlikle birlikte içerisinde bulunduğu toplumun değerlerine ve ait olduğu kültürel özelliklerine bağlı olarak kendini sınırlandırarak kontrol altına alabilen bir kişi suç olgusu ile tanışmayacaktır.

2.5. Çocuk Suçluluğu

İnsanlar kimi zaman suçun konusu, kimi zaman mağduru ve kimi zaman da faili olabilmektedirler. Çocuklar da tıpkı yetişkin insanlar gibi suçun herhangi bir yerinde kendisini konumlandırabilmekte, kendileri adına verilen öneme, verilen türlü çaba ve uğraşıya rağmen suç işleyebilmektedir. Tarihsel sürece bakıldığında "çocuk" ait bulunduğu toplumun dikkatini çekmiş ve üzerinde durulan bir grup olarak değerlendirilmiştir. Toplumların refahını sağlayarak geleceğini garanti altına alacağı tek varlık çocuklar olduğundan çocuğun gelişiminde görülen aksaklıklar, sapma veya bozukluk toplumda karmaşaya sebep olmakta ve bu konuda söz sahibi ilgilileri bir takım tedbirleri almaya itmektedir. Toplumsal değerlerin sürekli ve önlenemez hızlı değişimi oluşan kuşakların psikolojik çekişmesinde, çocukların suç olgusuyla tanışmasında önemli rol oynamaktadır. İçerisinde bulunduğumuz yüzyıla baktığımızda milyonlarla ifade edilebilecek sayıda çocuğun açlığına, hayatını kaybetmesine, eğitim sistemi dışarısına itilmesine, suça sürüklenmesine, işlediği yasa dışı fiil nedeniyle cezaevi ile tanışmasına ve bu yaşananlara köklü bir çözüm getirilememesine şahit olmaktadır. Günümüzde, ifade edilen sorunların çözümünün sağlanamamasından kaynaklı çaresizliği yaşayan insanlık; gerektiği kadar sevgi, anlayış, eğitim ve temel ihtiyaçların karşılanamaması durumunda yarının büyükleri olan çocukların suç olgusu ile tanışmalarını önlemenin mümkün olmayacağının farkındadır. Bu sebeplerle çocuk suçluluğu meselesinin yalnızca hukuki bir olgu olarak değerlendirilemeyeceği, bu sorunun aynı zamanda önemli bir sosyal sorun olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır (57).

Çocuk ve çocukluk dönemine ilişkin tanımlamayı yaparken çocuğun belli başlı gelişimsel evrelerden geçtiğine değinmiştik. Gelişimin ilk evrelerinde çocukların anti-sosyal tarzda dürtülerle hareket eden ve doyum alan bir canlı olarak gören Yavuzer (1987); bütün çocukların hayatının ilk yıllarında küçük çapta suçlar işlediklerini, kimi uzmanların ise "her çocuk kendisini yenebilecek suçluluk dürtülerine sahiptir; aslında suçluluk kategorisine girdiği halde, önemsiz sayılan

küçük suçları işlemeyen hiç kimse yoktur" görüşünü savunduğunu ifade etmiştir. Fakat bu görüşler, çocukların gelecekte kesin olarak suç işleyecekleri veya anti-sosyal isteklere karşı koyamayacakları anlamına gelmemekte; söz konusu çocukların büyük bir bölümünün toplumsallaşarak çevreye uyum sağlayacakları öngörülmektedir (12).

Çocukların biyo-psiko-sosyal gelişimini takip eden süreçteki davranış türleri birbirinden ayrılmakta, öğrenme sürecine bağlı olarak gelişme gösterebilmekte ve toplumca istenen düzeye gelebilmektedir. Uyum çabaları sürecinde çocuklarda bir takım istenmeyen davranış biçimlerine ve bozukluklarına rastlanmaktadır. Çocukların toplumun değerleri ile çatışmaya girebildiği davranış biçimlerini genellikle "problemli evre" veya "geçiş evresi" olarak adlandırılan ergenlik döneminde görmekteyiz (23). Toplumsal hayatta birey olarak yer almaya başladığı ve çocukluktan yetişkinliğe geçişe ilişkin ilk önemli adımların atıldığı bu süreçte ergenlerin ruhsal, zihinsel, bedensel ve ahlaki gelişimleri tamamlamamış olması, hayat tecrübelerinin yetişkin birey gibi davranmaya yeterli olmaması ve dürtülerinin yoğun olması gibi nedenlerle toplumla çatışmasına neden olabilmektedir.

Toplum içerisinde kendisine yer edinmekte zorluk yaşayan, içerisinde bulunduğu gelişimsel dönemin sağlamış olduğu fiziksel ve mental dinamizmini uygun davranış biçimlerine dönüştüremeyen, gerekli rehberliğin ve olumlu rol model eksikliği yaşayan çocuklarımız toplum değerleri ve yasal düzenlemeler ile ihtilafa düşerek suç işleyebilmektedir. Yeteri kadar olumsuz anlamlar içeren "suç" kavramının, üzerinde özel ihtimam gösterilen ve değerli görülen "çocuk" kavramıyla yan yana anıldığında ürkütücü bir durumu ifade etmekte olduğuna değinen Öter (58) çocuk suçluluğu teriminden duyduğu rahatsızlığını dile getirmiştir.

Öncelikle dilimizde "çocuk" ve "suç" kelimelerinin yan yana gelmesiyle oluşan "çocuk suçluluğu" kavramının nereden geldiğinin incelemesinde fayda vardır. Batı literatüründe "Juvenile Delinquency" terimiyle kendine yer bulan ve kelime anlamı olarak dilimize "reşit olmayanın suçluluğu" biçiminde çevrilebilecek terim ülkemizde "Çocuk Suçluluğu" olarak ifade edilmekte ve bu tanım hem çocukluk hem de ergenlik döneminin büyük bir bölümünü kapsamakta, insan gelişim evreleri içerisinde en önemli sürecini ifade etmektedir (59). Tıpkı çocuk ve çocukluk dönemine ilişkin yapılacak tanımlama çabalarında olduğu gibi çocuk suçluluğuna

ilişkin yapılacak anlamlandırma çabalarının da bu sosyal soruna ilişkin sahip olunacak bakış açısını önemli ölçüde etkileyeceği unutulmamalıdır.

Çocuk veya gençlerin işlediği bazı suçlar yetişkinler tarafından işlenemediğine dikkat çeken Hill ve Tisdall (60) buna örnek olarak okuldan kaçma fiilinin çocuk tarafından işlenebilen bir suç iken bu davranışın yetişkin bireylerde karşılığının olmadığını ifade etmektedir. Bu örnek, ülkemizde algılanan çocuk suçluluğunun yasalarda ceza karşılığı olan bir fiile karşılık gelirken Avrupa ülkelerinde daha geniş anlamlar içerdiğini göstermektedir.

Ülkemizde suç olgusuyla tanışmış çocuklarla ilgili olarak 1931 yılında gerçekleştirilen ilk araştırma ile geçmiş zamandan günümüze kadar olan süreçteki çocuk suçluluğunun çözümüne yönelik nitel ve nicel yönlü araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar sayesinde bu sosyal sorunun sosyolojik, psikolojik ve hukuki boyutları ayrıntılı olarak ele alınmaya başlamıştır (61).

Bu alanda yapılan akademik çalışmalara bakıldığında ise konuya çok boyutlu ve farklı disiplinler ile ilişkili yaklaşıldığı, tek bir bakış açısıyla kabullenilebilecek bir durum olmadığı ve karmaşık bir kavram olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda genelde sosyologların ve hukukçuların ağırlıklı olarak değindiği bu sosyal soruna diğer disiplinlerin de ilgi ve çalışmaları mevcuttur (62).

Alan yazın incelendiğinde çocuk suçluluğunun genelde sosyolojik ve hukuksal görüş başta olmak üzere, pek çok açıdan ele alındığı görülmektedir. Bununla birlikte alan yazında, çocuk suçluluğu konusunun çok boyutlu bir kavram olduğu ve tek bir bakış açısıyla ele alınamayacak kadar da karmaşık bir konu olduğu kabul edilmektedir.

Çocuk suçluluğunu yetişkin suçluluğundan ayırmaya yönelik çalışmalarda suçu işleyen kişinin yaşı üzerinde durulmuş, çocuk suçluluğunu yetişkin bireylerin işlemiş olduğu suçlardan ayıran temel özellik olarak her toplumun yasalarınca belirlenmiş olan yaş sınırına dikkat çekilmiştir. İfade edilen bu yaş sınırları çocuk suçluluğunun tanımlanmasında büyük önem taşımaktadır.

Bilindiği üzere ülkemizde çocuk hukukuna ilişkin iş ve işlemlerde BM Çocuk Hakları Sözleşmesi kararlarına bağlı olarak hareket edilmekte ve çocukluğun bitişi

olarak 18 yaş kabul edilmektedir. Modern dünya hukukuna bakıldığında ise söz konusu yaş sınırlaması değişkenlik göstermektedir. Çünkü ülkelerin gerek dünya üzerinde bulundukları konum gerekse kültürel farklılıkları nedeniyle çocukluktan yetişkinliğe geçiş süreçleri farklı gelişmektedir. Ilıman ve ekvatoral iklimlerde yaşayan çocukların biyolojik ve zihinsel yönden daha erken olgunluğa erişmesi bu duruma örnek olarak verilebilir. Yine, sosyo-ekonomik açıdan ileri toplumlarda doğan bireyler de daha çabuk gelişmektedir (9).

Bu farklılıklardan kaynaklı olarak ülkelerde uygulanan cezai ehliyet yaş sınırları değişiklik göstermektedir. Ülkelerdeki durum incelendiğinde;

Bangladeş, Barbados, İrlanda, Kıbrıs, Kuveyt, Lübnan, Nijerya, Sudan, Pakistan, Suriye gibi ülkelerde ceza ehliyetinin 7 yaş olarak belirlendiği,

Belçika, Ekvador, Kolombiya, Kosta Rika, Meksika, Panama, Peru ve Uruguay' da ise ceza ehliyetinin 18 olarak belirlendiği görülmektedir (63).

Ülkemiz Türk Ceza Kanununda ise 12 yaş altındaki çocukların cezai sorumluluklarının bulunmadığı, cezai sorumluluklarının 12 yaşından itibaren başladığı açıklanmıştır. Çocuk suçluluğunu hukuki zeminde açıklama çabasına girecek olursak; 11-18 yaş arasında bulunan bireylerin işlediği ve mevcut yasalarla ters düşen fiiller olarak tanımlamak mümkündür.

Çopur ve diğerleri (2015)' nin yapmış olduğu "çocuk suçluluğu" tanımında da çocukluğun altın çağı olarak adlandırılan yüzyılda ortaya konulan Çocuk Hakları Evrensel Beyannamesinde çocukluk için belirlenen yaş sınırına değinmiş ve 18 yaş altında bulunan bireylerin türlü sebeplerle suç olgusuyla tanışması olarak ifade edilmiştir (24).

Öte yandan konuya çok yönlü yaklaşan Kunt (2009); çocuk suçluluğunu bedensel, bilişsel ve ruhsal açıdan olgunluğa erişmemiş, sosyal çevresi içerisinde rol ve sorumluluklarını kavrayamamış ergenlik dönemindeki çocukların kanunla çelişen davranışlar sergilemesi olarak açıklamış, üzerinde ciddiyetle durulması gereken toplumsal bir sorun olarak görmüştür (64). Kunt (2009)' un yaptığı tanıma bakacak olursak çocuğun suç ile tanışmasında ve kanunlarla ihtilafa düşmesinde çocuğun dışında kalan sosyoekonomik ve gelişimsel dönem koşullarına dikkat çektiği, söz

konusu sosyal sorunun içerisinde yer alan çocuğu edilgen bir yerde konumlandırdığı görülecektir.

Her şeyden önce çocuğun yasalarla ihtilafa düşen bir davranışta bulunması halinde "suçlu" olarak adlandırılmaması hususu çocukların yeniden topluma kazandırılması ve anti sosyal davranışların önüne geçilmesi açısından önem taşımaktadır. Çocuk refahına ilişkin yapılan çalışmalara bakıldığında çocuğun suç olgusuyla tanışmasında sosyolojik sebepler üzerinde durulduğu, çocuğun suç fiilini işlemediği bilakis çocuğun bu sürece itildiği anlayışı hâkimdir. Çocuğun suçlu olma potansiyelinden ziyade suça sürüklenmiş olması durumu üzerinde durulmalıdır. Bu bağlamda "suçlu çocuk yoktur, suça sürüklenmiş çocuk vardır" mantığı benimsenmektedir. Benimsenen bu anlayış, çocuğun suç olgusu ile tanışmasında kendi iradesinin dışında bulunan farklı faktörlerin etkisini ortaya koymaktadır.

Çocukların yasalarla ihtilafa düşen davranışlar sergilemesinin "korunma ihtiyacı içinde olma" ile yakından ilişkisi mevcuttur. Nitekim ülkemizde koruma ve bakıma muhtaç çocuklara yönelik sunulan sosyal hizmetlere önemli bir bakış açısı kazandıran 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda suça sürüklenen çocuk tanımına yer verilmiştir. Bu kanuna göre "kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk", suça sürüklenen çocuk olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk refahı alanında yürütülen sosyal politikalarına yön veren ve ülkelerin genelini ilgilendiren uluslararası sözleşmelere de bakıldığında çocuk suçluluğuna değinildiği görülmektedir. Birleşmiş Milletler Çocukların Yargılanması İle İlgili Uyulması Gereken Standart Asgari Kurallar (Beijing Kuralları) çocukların suç olgusuyla tanışması halinde yargılama sürecinde çocuklara karşı kendisinden büyük insanlardan daha farklı bir bakış açısıyla muamele edilmesi gerektiğini savunmaktadır (65).

Diğer yandan Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları)'nın 5.1. maddesinde çocuk adalet sisteminin iki önemli amacına değinmiştir. Buna göre *"Çocuk adalet sisteminde daima çocuğun iyileştirilmesi ön plana alınmalıdır ve çocuk suçlulara*

gösterilecek tepki hem suçun hem de suçlunun içinde bulunduğu koşullarla orantılı olmalıdır" (66). Bu kurallar ile birlikte çocuk suçluluğunun önlenmesinde cezalardan ziyade suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılması ve sosyal destek mekanizmalarının kullanılmasına önem verilmeye başlanmıştır.

2.5.1. Ülkemizde Çocuk Suçluluğu İle İlgili Yasal Çerçeve ve Ceza Sorumluluğu

Çocukların sürüklenmiş oldukları suçlarda birer yetişkin gibi kabul edilerek aynı yaptırımlarla karşı karşıya kalması çocuk haklarına ilişkin farkındalıklara ve çalışmalara hız vermiştir. Yirminci yüzyıl içerisinde hız kazanan çalışmalar sonuç vermiş, çocuk refahı alanında dönüm noktası olarak kabul gören ve 20 Kasım 1989 tarihinde imzalanan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi diğer uzlaşılara ışık tutmuştur. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin getirmiş olduğu yeni bakış açısıyla birlikte 1985 yılında Pekin Kuralları (Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimine İlişkin Minimum Standart Kuralları), 1990 yılında Havana Kuralları (Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocukların Korunması Hakkında Birleşmiş Milletler Kuralları) ve 1990 yılında Riyad İlkeleri (Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi Hakkında Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri) başta olmak üzere uluslararası birçok önemli sözleşme imzalanmıştır (67).

Ulusal mevzuatımızda çocukların cezai sorumluluklarını düzenleyen belli başlı kanunlar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'dur. Özellikle 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu hükümlerinde Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3/1. Maddesinin etkisi kendisini göstermektedir. İfade edilen sözleşmenin 3/1.maddesinde "mahkemelerce yapılan ve çocukları ilgilendiren tüm faaliyetlerde çocuğun yararının gözetilmesinin temel amaç olduğu" belirtilmektedir. .

Fiil işleyenlerin çocuk ya da yetişkin olarak belirlenebilmesine ilişkin önemli aşamalardan geçilmiştir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile 5237 sayılı Türk Ceza Kanun hükümlerinde çocukluğun yaş sınırlarının belirlenerek cezai sorumluluk çerçevesinin çizilmesi sonucu çocuk ile yetişkin arasındaki ayrım yapılabilmiş, kavramlarda netlik kazanılmıştır. Böylece çocuklara ve yetişkinlere uygulanacak yaptırımlar ve alınacak tedbirler önem kazanmıştır (68).

Farklı nedenlerle suç ile tanışan çocuklara yönelik yapılan soruşturma ve kovuşturmalar neticesinde takdir edilecek cezalar 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu' nun 31. Maddesinde düzenlenmiştir.

Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilmekte, bu tedbirler 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında yine sosyal hizmetler mevzuatı çerçevesinde çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanmaktadır. İşlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde ise bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiğinde 12 yıldan 15 yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiğinde 9 yıldan 11 yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve her fiil için verilecek hapis cezası 7 yıldan fazla olamamaktadır.

Fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında ise işlemiş olduğu suç, ağırlaştırılmış hapis cezasını gerektirdiği takdirde 18 yıldan 24 yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 12 yıldan 15 yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilirken her fiil için verilecek hapis cezası 12 yıldan fazla olamamaktadır.

Salt suç ve ceza odaklı bir yasa olarak değerlendirebileceğimiz Türk Ceza Kanununun ifade edilen 31.madde hükümleri incelendiğinde, suçu işleyenin yetişkin veya çocuk olmasının, içerisinde bulunduğu gelişimsel dönemlerin dikkate alındığı görülmektedir. Birçok açıdan önemli olan bu husus özellikle çocukların iradesi dışında suç olgusu ile tanıştığı ve farklı etmenlerin çocuğu suça sürüklediği inanışına sahip olunması açısından önemlidir. Bu anlayış doğrultusunda çocukların topluma yeniden kazandırılması, rehabilitasyonları ve toplumla barışık nesillerin meydana getirilmesi için kayda değer çabanın olduğu görülmektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun yanı sıra 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu da suça sürüklenen çocuklarla ilgili önemli rol üstlendiği dikkat çekmektedir. Çocuğun herhangi bir ihmal veya istismar nedeniyle suça itildiği tespit edilen çocuklar hakkında koruyucu ve önleyici tedbir kararı almak ve uygulamak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının önemli görevlerindendir. Söz konusu çocuklar hakkında hapis cezası verilse dahi haklarında koruma ve tedbir kararları alınabiliyorken cezasının bitmesi halinde durumuna uygun bir yatılı sosyal hizmet bakım modellerinden yararlandırılmaktadır.

2.5.2. Ülkemizde Çocuk Suçluluğuyla İlgili İstatistikler

Çözüm bekleyen önemli bir sosyal sorun olan çocuk suçluluğu tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yıldan yıla artış göstermiştir. Bu konuya ilişkin verilere genellikle Türkiye İstatistik Kurumunun yapmış olduğu "Güvenlik Birimine Gelen/Getirilen Çocuk İstatistikleri" adlı çalışmalar ile ulaşılmaktadır.

Türkiye'de her yıl 0-18 yaş grubunda 83 bin suça sürüklenen, 76 bin mağdur ve mahkeme karşısına çıkmış 23 bin çocuk kaydı bulunduğu bildirilmektedir. Ortalama her yıl 150 bin çocuğun "çocuk adalet sistemine" dâhil olduğu öngörülmektedir. Ülkemizde, suçların yaklaşık olarak yarısı, 25 yaşın altındaki yaş diliminde bulunan çocuklar ve gençler tarafından işlenmekte olup, ileri yaşlarda suç işleyenlerin ise yüzde doksanı çocukluk ve gençlik çağında suç işlemişlerdir (2).

TÜİK' in 2017 verilerine bakıldığında, 12-18 yaş aralığında ceza infaz kurumuna girenlerin sayısı 2016 yılına göre %109,4 artarak 2 bin 56 olurken, suç işlediği andaki yaşı çocuk yaş aralığında olanların sayısı ise yine 2016 yılına göre %28,3 artış göstererek 11 bin 805 olmuştur (69).

TÜİK' in 2015 verilerine göre; ceza infaz kurumuna hükümlü olarak giriş kaydı olanlardan ceza infaz kurumuna girdiği andaki yaşa göre (12-17) olanların sayısı 869 iken, suç işlediği andaki yaşı çocuk yaşta olanların sayısı 8 bin 993'tür. 2016 yılı verilerine göre ise ceza infaz kurumuna çocuk yaşta hükümlü olarak girenlerin sayısı 982, 12-17 yaş grubu olanların sayısı ise bir önceki yıla göre %2.3 artışla 9 bin 201 olmuştur (70).

TÜİK 2017 verilerine göre; suça sürüklenen çocukların en çok yaralama olayına karıştığı belirlenmiştir. Suça sürüklenme nedeni ile güvenlik birimlerine 107 bin 984 çocuk getirilirken bu çocukların %34,4'üne yaralama, %24,8'ine hırsızlık, %6,6' sına kanuna muhalefet, %6,2'sine uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak, %3,5'ine cinsel suçlar, %3,9'una mala zarar verme, %3,3'üne ise tehdit suçundan işlem yapılmıştır (69).

Kolluk birimlerine suça sürüklenme nedeniyle gelen çocuklardan %57,6' sı adli birimlere sevk edilirken, %36' sı ailesine, %3,1' i de sosyal hizmetlere teslim edilmiştir (69).

İpek (2010:88)' in yaptığı çalışmada ise çocukların jandarma çocuk merkezlerine getirilme nedenlerini incelediğimizde ise yaralama, hırsızlık ve cinsel saldırı-taciz suçu ilk üç sırayı oluşturmaktadır. Bu konuda yapılan diğer çalışmalara baktığımızda da yaralama ve hırsızlık suçunun çocukların işlediği suçlarda hep ilk iki sırada yer aldığı dikkati çekmektedir (62).

2.6. Çocuk Destek Merkezleri

Korunmaya muhtaç çocukların sosyal hizmetler bünyesinde bakımlarının sağlanmasına ilişkin sunulan hizmetler süreç içerisinde değişim ve gelişim göstermiştir. Uzun yıllar süregelen kışla tipi kurumlarda çocukların bakımı yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Bu doğrultuda öncelikli olarak çocuklar kışla tipi kurumlar yerine 4-6 kişiden oluşan evlere yerleştirilerek bakım hizmeti hususunda önemli bir dönüşüm sağlanmıştır.

Korunmaya muhtaç çocuk olarak değerlendirilerek koruma ve bakım altına alınan çocuklara sunulan hizmet anlayışındaki değişim kendisini "korunmaya muhtaç çocuk" tanımında da göstermiştir. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununda yapılan "korunmaya muhtaç çocuk" tanımına, 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda yer alan yeni hususlar eklenmiştir. 2828 sayılı yasada suça sürüklenen, suç mağduru veya sokakta türlü sosyal risklere karşı korunmasız bulunan çocuklardan söz edilmiyorken yeni anlayış ile birlikte hak ettiği değeri ve önemi elde etmiştir. Çocukların korunmaya muhtaç olmaları durumuna ilişkin genel kabulde yeni anlayışların elde edilmiş olmasına rağmen suça sürüklenen, suç

mağduru, sokakta risk altında bulunan 11 ile 18 yaş arası çocuklara ilişkin koruma ve bakım hizmeti sunan Çocuk Destek Merkezleri halen bir dönüşüm ve gelişim aşamasındadır.

Gerek koruma altına alınmadan önce gerekse koruma altında bulunuyorken çocukların suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya türlü sosyal risklerle karşı karşıya bulunması durumu söz konusu çocuklara özel ihtisaslaşmış kurum bakımı ihtiyacını doğurmuştur. Kurum bakımına ilişkin kazanılan yeni anlayışın getirdiği yasal düzenlemeler ile birlikte önemli iki kuruluş oluşturulmuştur. Bunlardan Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM) suça sürüklenen çocuklar için; Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM) ise suç mağduru olan çocuklar için hizmet sunmaya başlamıştır. Bu kuruluşlarda çocukların psiko-sosyal rehabilitasyonlarının sağlanarak sosyal hayata kazandırılmaları hususunda çalışmalar yürütülmekte iken bahse konu kuruluşlar 29/03/2015 tarihinden itibaren tek çatı altında toplanarak Çocuk Destek Merkezleri ismini almıştır. Söz konusu kuruluşlarda kalan çocuklara yönelik olarak kapsamlı ve planlı bir mesleki müdahale sürecinin bulunmuyor olması yeni bir anlayışın gerekliliğini doğurmuş, kuruluş ismi içerisinde geçen "rehabilitasyon" kelimesi yaftalayıcı olması ve sosyal hizmetler koruması altında bulunan çocuklar arasında ayırıcı nitelik taşıması nedeniyle eleştirilmiştir. Bu sürecin neticesinde psiko-sosyal desteğe ihtiyacı olan çocuklar hak ettikleri değeri ve önemi görebileceği yeni bir anlayış ile tanışmış, önceki dönemde bulunan ve adeta yaşadıklarından dolayı çocukların suçlandığı bakış açısı terk edilmiştir.

Farklı sebeplerle koruma ve bakım altına alınan çocukların korunma ve bakım altına alınması sürecine bakıldığında aile yanında desteklenmesinin mümkün olmadığı bir durumun kalmaması halinde son çare olarak kurum bakımının tercih edildiğini görebilmekteyiz. Günümüzde çocuk koruma politikalarına ilişkin anlayışa bakıldığında aile odaklı sosyal hizmet prensibinin hâkim olduğunu, çocukların kurum bakımına alınmadan ailesi yanında desteklenerek belli hedeflere ulaşma amacının mevcut olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır. Bu amaçla, türlü nedenlerle kurum bakımı seçeneği en son çözüm yolu olarak kullanıldığı durumlarda bile nihai amaç çocukların aile yanına yeniden dönüşünün sağlanmasıdır. Söz konusu amacın çocuk evleri ve çocuk evleri sitesi gibi hizmet modellerinde hâkim olduğu gibi Çocuk Destek Merkezlerinde de mevcuttur. Yani geçici süre bakım hizmeti

sunan Çocuk Destek Merkezlerine kabulü sağlanan her çocuğun yaşadığı travmatik süreçleri atlatması, suçtan uzaklaşması veya risklerden uzak tutulması konusunda yapılan ve başarıya ulaşan çalışmalar neticesinde her çocuğun aile odaklı sosyal hizmet modellerinden veya diğer kurum bakımı hizmetlerinden yararlanması temel hedeftir.

Sunmuş olduğu hizmetin niteliği ve hizmet sunduğu kesimin özelliği bakımından Çocuk Destek Merkezleri koruma ve bakım hizmeti veren diğer kuruluşlardan ayrılmaktadır. Özel ilgi ve mesleki müdahale gerektiren çocuklara hizmet veren bu kuruluşların hizmete gireceği iller belli kıstaslar bakımından değerlendirmeye tutulurlar. Bu kıstaslar, il genelinde meydana gelen vaka sayıları, ilin ulaşım imkânları, sağlık, eğitim ve sosyal kültürel faaliyetlere erişim olarak sıralanabilir.

Koruma ve bakım hizmeti sunulan çocukların her birinin yaşadığı olumsuz yaşam deneyimlerin ve travmaların sağlıklı şekilde atlatılması amacıyla Çocuk Destek Merkezlerinin her biri özel ihtisas alanlarına ayrılmıştır. Bu ihtisas alanları; suça sürüklenen çocuklara hizmet sunan merkezler, suçun mağduru olan çocuklara hizmet sunan merkezler, madde bağımlısı çocuklara hizmet sunan merkezler, sokakta risk altında yaşayan çocuklara hizmet sunan merkezler, gebe çocuklar ve 18 yaş altı anne alan çocuklara hizmet sunan merkezler, refakatsiz sığınmacı çocuklara hizmet sunan merkezler olarak belirlenmiştir. Bu merkezlerin her birinde ayrı risk gruplarına ait çocuklar belli bir psiko-sosyal destek programına tabii tutulmaktadır.

Modern çocuk koruma ve refahı alanında önemli bir adım olan Çocuk Destek Merkezleri en fazla 40 çocuk kapasiteli olacak şekilde planlanmıştır. Bu plan dâhilinde çocukların kalacağı binalar villa tarzı olarak kararlaştırılmış ve her villada en fazla 10 çocuğun bulunması istenmiştir. Her bir çocuğun villalara taksimi ise meslek elemanlarının yapacağı gözlem ve dosya incelemesi dâhilinde akran zorbalığının veya diğer sorunların önüne geçilecek şekilde yapılmaktadır. Kampüs biçiminde tasarlanan bu kuruluşlarda barınma ihtiyacını karşılayan villaların haricinde çocuklara has hobi bahçeleri, sportif faaliyet alanları, serbest zaman etkinlik odaları, grup çalışması ve bireysel görüşme odaları bulunmaktadır.

2.6.1. İhtisas Alanları Bağlamında Çocuk Destek Merkezleri

Ülkemizde çocuk refahı alanında atılan önemli bir adım olarak kabul gören Çocuk Destek Merkezleri sunmakta olduğu hizmetin önemi açısından çocuklar adına daha anlamlı sonuçlar elde edebilmek adına farklı ihtisas alanlarına göre ayrılmışlardır. Söz konusu her kuruluş sadece kendi ihtisas alanı ve yaş sınırı içerisinde yer alan çocuklara hizmet vermektedir.

Sosyal hizmet mesleğinin ana temalarından biri olan "her bireyin biricikliği" ilkesi kendisini bu alanda önemli ölçüde hissettirmektedir. Çünkü kurum bakımı altında bulunan ve psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilen çocuklardan her birinin ihtiyaç duyduğu mesleki müdahale çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle çocukların suçtan uzaklaşabilmesi, olumsuz yaşam deneyimleri sonucu oluşan travmaların ortadan kaldırılabilmesi, sosyal risklerden uzak tutulabilmesi için müdahale gerektiren her alana ilişkin Çocuk Destek Merkezleri oluşturulmuştur. İhtisaslaşan söz konusu kuruluşları kısaca açıklamak gerekirse;

Suça sürüklenen çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri, kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiil işlediği iddiası ile hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen ve yapılan mesleki inceleme ve değerlendirme neticesinde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu hükümleri gereğince koruma kararı verilen çocuklar veya koruma kararlı olup diğer kurum bakımı hizmetlerinden yararlanırken işlemiş olduğu fiil nedeniyle hakkında Türk Ceza Kanunu kapsamında soruşturma ve kovuşturma başlatılan çocuklara hizmet vermektedir. Alanında ihtisaslaşan bu merkezlerdeki ana amaç erken yaşta suç olgusuyla tanışan çocukların suç davranışından uzaklaşarak, ailesi, çevresi ve toplumla barışık bir birey olarak sosyal hayata dönüş yapmalarını sağlamaktır.

Suça sürüklenerek koruma ve bakım ihtiyacı içerisinde bulunan çocuklara yönelik yürütülen çalışmalarda titiz ve programlı bir mesleki çalışma gerekliliği doğurmuştur. Çocuk Destek Merkezlerine dönüşümün henüz sağlanmadığı ve bakım hizmetinin Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Bakım Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri aracılığıyla yürütüldüğü dönemde sistematik çalışmalar bütününün eksikliği göze çarpmaktadır. Özel ihtimam ve çaba gerektiren bu alanda

çocuklara sadece "bakım" hizmetinin verildiği, rehabilitasyon ve sosyal hayata hazırlama gayretinin geri planda tutulduğu görülmektedir. Bu eksikliğin farkına varılması ile birlikte önemli bir dönüşüme uğrayan bu alanda yapılan çalışmalar tam manasıyla yeterli görülmese de yerinde bir uygulama olduğu bilinmektedir.

Planlı bir müdahale sürecinin gerekliliğinin fark edilmesi neticesinde Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sosyal Rehabilitasyon Daire Başkanlığı paydaş kurum ve profesyoneller ile titiz bir çalışma yürütmüş ve bu çalışma neticesinde Anka Psiko-sosyal Destek programı hayata geçirilmiştir. Bu program ile birlikte çocuğun kuruluşa adım attığı ilk andan kuruluş ile ilişiğinin kesildiği ana kadarki süreç kontrol altına alınmaya başlamıştır. Bu çerçevede bireysel mesleki görüşmeler, profesyonel grup çalışmaları, aile odaklı çalışmalar, oluşabilecek yeni ve eski krize müdahale süreçleri, sosyokültürel ve sportif faaliyetler belli bir düzene koyulmuştur. Böylece çocukların bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları doğrultusunda istenen olumlu tutum ve davranış değişiklikleri önemli ölçüde sağlanmıştır.

Suçun Mağduru Olan Çocuklara Yönelik Çocuk Destek Merkezleri, mevzuatta suç olarak tanımlanan bir fiilin kendisine karşı işlenmesi sonucu mağdur olarak psiko-sosyal desteğe ve profesyonel mesleki müdahaleye ihtiyaç duyan çocuklardan hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ilgili hükümlerince koruyucu destekleyici tedbir kararı verilen veya korunma kararlı olarak diğer sosyal hizmet modellerinden yararlanırken suç unsurunun mağduru olan çocuklara hizmet vermektedir. Bu kuruluşlarda çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal ihtiyaçları belirlenerek, kısa süreli bakım hizmeti neticesinde öncelikli olarak aileleri yanına dönmeleri veya alternatif sosyal hizmet modellerinden faydalanmaları için gerekli çalışmalar yürütülmektedir.

Suça sürüklenen çocuklara hizmet veren kuruluşlarda ana amaç çocukların suç olgusundan uzaklaştırılarak topluma kazandırılmaları iken suç mağduru çocuklara yönelik hizmet veren kuruluşlarda nihai amaç ise güvenli davranış biçimleri kazanarak kendisi türlü risklerden koruması ve bir daha suç unsurunun mağduru olmamasıdır.

Sokakta Yaşayan Çocuklara Yönelik Çocuk Destek Merkezleri, ailesi ile olan kişisel ilişkisi az veya zayıf olan, ailesi olmayan, türlü sebeplerle evden kaçan veya

evden atılan, günün tamamını sokakta geçirerek ihtiyaçlarının bir kısmını veya tamamını sokakta karşılayan çocuklara hizmet sunmaktadır.

Her çocuğun ailesi yanında yaşamını güvenli bir ortamda sürdürmesi çocuk refahı alanında çalışma gösteren her disiplinin temel ilkesi iken bazı durumlarda bu mümkün olmamaktadır. Bu durumda ailesi ile olan bağı zayıflaması nedeniyle sokağa itilen her çocuk türlü risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Böylece kanunla ihtilafa düşecek fiillerde bulunabilmekte, illegal oluşumların içerisine dâhil olabilmekte veya suçun mağduru olabilmekte, madde ile tanışabilmekte, çocuk fuhşu ve pornografisi ile sömürü aracı olarak kullanılabilmekte, fiziksel ve ruhsal sağlığı tehlikeye girebilmekte, kimi zaman ise hayatını kaybetmektedir.

Sokakta hayati bir mücadele veren bu çocukların sosyal hizmet müdahalesi ile erken tanışması önem arz etmektedir. Bu amaçla yürütülen saha çalışmalarında ailesi veya başkaları tarafından sokakta çalıştırıldığı, dilendirildiği veya sokakta yaşadığı belirlenen çocuklar hakkında kapsamlı sosyal inceleme ve değerlendirme yapılmaktadır. Yapılan mesleki çalışmalarda hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında bakım tedbir kararı gerekli görülen çocuklar ivedilikle kurum bakımına alınmaktadır. Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Biriminde yürütülen çalışmalar neticesinde çocuğa uygun kurum bakımı seçeneği belirlenir. Psiko-sosyal destek ve sosyal rehabilitasyona ihtiyaç duyduğu tespit edilen çocukların tertibi Sokakta Yaşayan Çocuklara Yönelik Çocuk Destek Merkezlerine yapılır. Bu kuruluşlarda temel amaç çocukların aileleri ve yakın sosyal çevreleri ile zayıf veya kopmuş olan ilişkilerinin yeniden yapılandırılarak sosyal yaşantılarının bir düzene koyulması, ailesi ile birlikte yaşayarak yeniden sokağı tercih etmesinin önüne geçilmesidir. Eğer çocuğun çalıştırılmasında veya dilendirilmesinde ailenin ekonomik yoksulluk yaşamasının rolü varsa aileye Sosyal ve Ekonomik Destek hizmeti sunularak çocuğun ihmal ve istismar edilmesi önlenebilmektedir.

Refakatsiz Sığınmacı Çocuklara Hizmet Veren Çocuk Destek Merkezleri, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 3-1/m bendinde ifade edildiği üzere; sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece kanunen ya da örf ve gelenek gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın ülkemize gelen veya ülkemize giriş yaptıktan sonra kendisinden sorumlu olacak bir

yakını bulunmayan özel ihtiyaç sahibi olarak değerlendirilen çocuklara hizmet sunmaktadır. Hizmet sunan merkezlerin kapasitesi seksen çocuğu geçemez.

04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 66.maddesinin 1.fıkrası ve ilgili bentlerinde refakatsiz çocuklara uygulanacak hizmetin esasları belirlenmiştir. Buna göre çocuğun yüksek yararı temel ilke gözetilerek çocuklara ilişkin iş ve işlemler 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanun hükümleri kapsamında yürütülmektedir. Türlü sebeplerle ülkemize gelmek durumunda kalan ve refakatsiz durumda bulunan bu çocuklar, bu alanda ihtisaslaşmış kuruluşlarımızda kalmakta, barınma, beslenme, eğitim ve sağlık hizmetleri, meslek edindirme ve dil eğitimi sunulmakta sosyal hayata uyum sağlamaları amaçlanmaktadır.

Gebe Çocuk ve Çocuk Annelere Hizmet Sunan Çocuk Destek Merkezleri, yaşamış olduğu cinsel deneyim neticesinde hamile kalan ve bu gebelik neticesinde bebek sahibi olan çocuk annelerden hakkında koruma ve bakım tedbir kararı verilenlere hizmet vermektedir. Kendi ihtisas alanında hizmet sunan bu kuruluşlar çok önemli bir sorun alanına temas ederek söz konusu zaman dilimine kadarki geçen süreçte korunamayan çocuk menfaatinin yeniden sağlanmasını iş edinmiştir. Büyük önem arz eden bu kuruluşların kapasitesi bebeklerle birlikte yirmi çocuk ile sınırlandırılarak, hizmet kalitesinin korunması amaçlanmıştır.

Gerek ruhsal gerekse fiziksel gelişimi itibari ile deneyimlememesi gereken yaşanmışlığı tecrübe etmek durumunda kalan çocuklar önemli bir travmatik süreç ile karşı karşıya kalmaktadır. Türlü sorunların meydana geldiği, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının tehlikeye girdiği bu süreçte alanında ihtisaslaşan bu kuruluşların varlığı çocuk refahı açısından ehemmiyet taşımaktadır.

Bu kuruluşlara kabul edilen gebe çocuklar hakkında yaşadığı olumsuz yaşam deneyimi sonucu yitirdiği fiziksel ve ruhsal sağlığının takibi ve tedavisi için ilgili mahkemelerden sağlık tedbiri kararı verilmesi talep edilir. Gebe çocukların ve çocuk annelerin yaşadığı cinsel deneyimler nedeniyle aileleri ile yaşaması muhtemel çatışmalarda çocukların can güvenliği ilgili kuruluşlarca sağlanır. Bu konuda adli makamlar, kolluk kuvvetleri ve diğer paydaş kuruluşları ile işbirliği yapılır.

Gebe çocuklar kuruluşlarda doğumdan sonra bir yıla kadar kalabilmektedir. Çocuk anne ile yeni doğan bebeği arasında kurulan ilişkinin devam etmesinin uygun kanaat edilmesi durumunda bu süre bir yıla kadar uzatılabilmekte, çocuk annelerin bebekleri ile birlikte aynı odada kalıp kalmaması hususu meslek elemanlarının yapacağı değerlendirmeyle karara bağlanmaktadır. Dünyaya gelen bebek nüfusa kayıt ettirilerek hakkında bakım tedbiri alınarak uygun sosyal hizmet modeli belirlenir.

İhtisaslaşan diğer merkezlerde olduğu gibi bu merkezlerde de Anka Çocuk Destek Programı çerçevesinde her bir çocuğun bireysel farklılıkları ve risk durumlarına ilişkin olarak ihtiyaçları doğrultusunda bireysel, grup ve aile çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmaların haricinde gebelik süreci, anneliğe hazırlık ve bebek bakımı konularında danışmanlık sağlanmaktadır.

Madde Bağımlısı Olan Çocuklara Hizmet Veren Çocuk Destek Merkezlerine, hakkında bakım tedbir kararı verilen uçucu, çözücü ve uyuşturucu madde bağımlısı olan ve bu bağımlılıkları ile ilgili olarak tıbbi tedavisi sağlanan çocuklar kabul edilmektedir. Tedavisi tamamlanan bu çocukların fiziksel, duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarının belirlenerek temel gereksinimlerinin karşılanmasının yanı sıra sosyal rehabilitasyonlarının sağlanarak gündelik yaşama adapte edilmesi ve ailelerine dönüşlerinin sağlanması veya alternatif sosyal hizmet modellerinden yararlandırılması amaçlanmaktadır.

AMATEM ve ÇAMATEM bulunan illerde hizmet verme önceliği bulunan bu merkezler Sağlık İl Müdürlükleri ile koordineli bir çalışma yürütmektedir. Yapılan çalışmalarda çocukların yeniden maddeye yönelmemesi, sosyal yaşantısına daha güçlü bir kişilik yapısına sahip olarak dönmesi ve madde kullanımının beraberinde getirdiği sorunlardan uzaklaşmış bir yaşam standardına erişmesi öncelikli hedeflerdendir. Profesyonel mesleki müdahale sürecinde ihtisaslaşmış diğer merkezlerde olduğu gibi Anka Psiko-sosyal Destek Programı büyük önem taşımaktadır. Program çerçevesinde bireysel mesleki görüşme teknikleri, grup çalışması ve aile odaklı çalışmalar yapılmaktadır.

2.6.2. Çocukların "Çocuk Destek Merkezlerine" Kabul Süreçleri

Çocuk Destek Merkezleri, devlet himayesinde yetişmek durumunda kalan çocuklara sunulan kurum bakımı türlerinden sadece biridir. Çocuk Destek Merkezlerine çocukların kabulü ve psiko-sosyal desteğe tabii tutulmaları iki farklı şekilde olmaktadır. Birincisi 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun ilgili maddeleri gereği diğer sosyal hizmet modellerinden (Çocuk Evleri, Çocuk Evleri Sitesi, Koruyucu Aile) yararlanıyorken çocuğun suça sürüklenmesi, suç unsurunun mağduru olması veya madde kullanması durumlarında; ikincisi ise hakkında herhangi bir koruyucu, önleyici, destekleyici tedbir kararı bulunmuyorken gerekli görülmesi halinde hakkında bakım tedbir kararı verilen çocukların genel durumlarının psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu kanaatine varılması durumlarında gerçekleşmektedir.

Çocukların koruma ve bakım altına alınmaları ve yaş, durum, cinsiyetlerine uygun bir kuruluşa yerleştirilmelerinde Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri önemli rol oynamaktadır. Kimi illerde Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi Müdürlüğü bünyesinde hizmet verirken kimi illerde ise Çocuk Destek Merkezi Müdürlüğüne bağlı çalışmalarını yürütmektedir. Çeşitli nedenlerle mahkemece hakkında acil koruma kararı verilerek veya savcılık makamının talimatlarıyla Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimlerine teslim edilen çocukların sosyal çevre ve aile incelemesi ilgili meslek elemanlarınca yapılarak konu hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında kanaat oluşturulur. Bu doğrultuda eğer çocuğun ailesine teslimi uygun değilse çocuk hakkında ilgili mahkemeden bakım tedbiri talep edilir ve yaş, durum, cinsiyetine uygun bir kuruma tertibi sağlanır. Çocuğun olumsuz yaşam deneyimleri, suça sürüklenme, suç mağduru olma, sokakta risk altında yaşama, gebe çocuk olma gibi özel durumları mevcut ve psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu ilgili komisyonca kanaati oluştu ise çocuğun bakım tedbiri ihtisas alanlarına bağlı olarak Çocuk Destek Merkezinde sağlanmaktadır.

2.6.3. Anka Çocuk Destek Programı

Olumsuz ve istenmeyen yaşam deneyimleri neticesinde profesyonel desteğe ve uzanacak bir yardım eline ihtiyaç duyan çocuklarımız yeniden bir yaşam inşa etmek arzusu içerisine girmektedirler. Adeta küllerinden yeniden var olma ihtiyacı

doğuran bu süreçler hepimizin bildiği ve Pers Mitolojisine ait olan "Zümrüdü Anka Kuşu" efsanesini akıllara getirmektedir. Bu noktadan esinlenilerek hazırlanan psiko-sosyal destek ve sosyal rehabilitasyon programında fiziksel, ruhsal, duygusal ve sosyal açıdan yok olmaya doğru giden çocukların "Anka Kuşu" misali kendi zenginliklerinin ve güçlü yanlarının farkına vararak yeniden doğuşunun sağlanması istenmektedir. Anka Programı Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile UNİCEF işbirliği neticesinde hazırlanmıştır. Sağlanan koordineli çalışma kapsamında merkezlerde hizmet veren profesyoneller de sürece dâhil edilmiştir.

2014 yılı Aralık ayında uygulamaya koyulan bu program ile birlikte çocuk refahı ve sosyal rehabilitasyon alanına ilişkin önemli bir eksiklik giderilmiştir. Çocuk Destek Merkezleri hayata geçirilmeden önce bu alanda hizmet veren "Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri" ve "Bakım Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri" nde çocuklara yönelik olarak izlenecek sistemli bir mesleki yol haritası bulunmamaktaydı. Böyle bir ortamda sunulan koruma ve bakım hizmeti çocukların barınma ve temel ihtiyaçlarını karşılamaktan öteye gitmemekte, çeşitli sorunlarla karşılaşılmakta ve istenen sonuçlara ulaşılamamaktaydı. Pilot illerde uygulanmaya başlanan ve etki analizi çerçevesinde geliştirilen bu program kapsamında meslek elemanlarına, çocuklara temas ederek sunulan hizmetlerde aktif rol oynayan diğer yardımcı hizmet çalışanlarına (bakım elemanı, temizlik görevlisi v.b.) eğitimler verilmiştir. Yaşanan son gelişmelere bakıldığında Anka Çocuk Destek Programının çocuklara koruma bakım hizmeti sunan tüm yatılı kuruluşlarda uygulamaya koyulması gündemdeki yerini korumaktadır.

Çocukların "Çocuk Destek Merkezleri" ne kabulünün yapıldığı ilk andan itibaren merkezde geçirdiği tüm süreçleri içerisine alan bu programın temelini çocuğun kuruluşa kabulünün yapıldığı ilk on gün içerisinde doldurulması gereken "Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu" (BİRDEF) oluşturmaktadır. Bu formun amacı, çocuğun geçmiş yaşantısı ve bireysel özellikleri çerçevesinde temel ihtiyaçlarının ve risklerin belirlenmesidir. Bu risk ve ihtiyaçların belirlenmesinde çocuk için görevlendirilen danışman meslek elemanı sorumludur. Çocuktan meslek elemanı on günlük süreç içerisinde çocuğun şahsi dosya incelemesini yapar, kuruluş içerisindeki tutumlarını ve diğer çocuklar ile olan ilişkisini gözlemler. Bu yolla edindiği bilgi ve gözlemlerini BİRDEF' in oluşturulması amacıyla Bakanlık İntranet

sisteminde bulunan bir modüle işler. Modüle işlenen bilgileri; çocuğun koruma ve bakım altına alınma nedeni, okul başarısı, ailesinin ve kendisinin sosyo ekonomik koşulları, bireysel özellikleri, arkadaş ilişkileri, madde kullanımı veya suç deneyimi olup olmadığı oluşturmaktadır. Sisteme işlenen bu bilgiler sonucu çıkan sonuçlara bağlı kalınarak bireysel mesleki görüşmeler, grup çalışmaları, aile odaklı çalışmalar ve krize müdahale süreçlerine ilişkin bir uygulama planı oluşturulmaktadır. Her bir çocuğun ihtiyacı doğrultusunda bireyselleştirilerek hazırlanan uygulama planları çocuk hakkında koruma ve bakım tedbir kararı uygun gören mahkemenin onayına sunulur ve çocuk hakkında yürütülmesi hedeflenen çalışmalara başlanır (71).

Çocuklar hakkında uygulanan mesleki çalışmalar ve sonuçları üçer aylık dönemler halinde değerlendirilmektedir. Yapılan değerlendirmelerle çocuğun psiko-sosyal rehabilitasyonuna ilişkin yapılan çalışmaların amacına ulaşıp ulaşmadığı, yeni ihtiyaç ve risklerin oluşup oluşmadığı takip edilmektedir. Her değerlendirme dönemi oluşan yeni uygulama planları en başta olduğu gibi çocuk hakkında koruma ve bakım tedbir kararı veren mahkemenin onayına sunulur. Psiko-sosyal destek ve sosyal rehabilitasyon süreci başarıya ulaşan ve Çocuk Destek Merkezi' nde bakım altında bulunma nedenleri ortadan kalkan çocuklar görüşleri alınarak aileleri yanına döndürülmeleri amaçlanmaktadır. Ailesine teslimi mümkün olmayan veya tesliminde risk görülen çocukların ise alternatif bakım hizmetlerinden faydalanması amaçlanmaktadır (71).

2.6.4. Çocuk Destek Merkezlerinde Yürütülen Diğer Çalışmalar

Çocukların kuruluş sınırları içerisine sıkışmış bir sosyal hayatlarının olmaması inancından hareketle eğitim ve öğretime aktif olarak katılmaları, kuruluş dışında gerçekleştirilen sportif ve kültürel faaliyetlere dâhil olmaları ve milli manevi değerler kazanmaları için özen gösterilmektedir.

Merkezler, çocukların öncelikli olarak örgün eğitime devam etmelerini tercih etse de çocukların kuruluş dışarısına çıkmasında risk teşkil eden durumlarda alternatif yolları tercih etmektedir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında alınan "eğitim tedbiri" ile kuruluşların içerisinde oluşturulan sınıflarda çocukların eğitimine devam etmesi sağlanmaktadır. Akademik başarısızlık veya türlü sebeplerle açık öğretime devam etmek durumunda olan çocukların ise sınavlarına katılmaları,

ders kayıt yenileme dönemlerinde işlemlerinin takibi ve ders kitaplarının teslim alınması sağlanmaktadır. Eğitim hayatına aktif olarak katılım sağlayan çocuklarımızın ise burs, kredi, harç ve öğrenci yurtlarından öncelikli olarak yararlandırılması sağlanmaktadır. Yaş ve eğitim düzeyi uygun olan çocuklar ilgi alanları doğrultusunda Halk Eğitim Merkezlerinin açmış olduğu kurslara ve çıraklık eğitimlerine yönlendirilmektedir.

Kurum bakımında olmanın çocuklar üzerindeki olumsuz tesirlerinin azaltılması ve sosyal hayata aktif katılımları önem taşımaktadır. Gerek kuruluş içerisinde yer alan çok amaçlı salonlar aracılığıyla gerekse kuruluş dışarısında hizmet veren özel veya kamuya ait kurumlar sayesinde çocukların müzik, el sanatları, tiyatro, sinema ve sportif etkinliklere katılmaları sağlanmaktadır. Çocuklar ilgi ve becerileri doğrultusunda danışman meslek elemanı tarafından sportif ve sanatsal alanlara yönlendirilirler. Bu etkinliklerde çocukların aktif rol oynaması önem taşımaktadır. Örneğin bir alışveriş merkezine ait salonda izlenecek sinema filmi biletlerini çocukların kendilerinin alması çocuklara güven aşılayacaktır. Merkezde görev yapan danışmanların ve idarenin yaratıcılığına ve girişimciliğine bağlı olarak bu faaliyet alanları genişletilebilir.

Milli ve manevi değerlere bağlı ve çağın gereklerini kendi değerleri ile sentezleyen bir nesil yetiştirmek Türkiye Cumhuriyeti devletinin görevleri arasındadır. Devlet himayesinde bulunan bu çocuklarımızın temel insani, manevi ve milli değerlere bağlı, insan haklarına ve özgürlüklere saygılı, toplumun tüm katmanlarını kucaklayıcı bir tavır sahibi olmaları amacıyla gerekli eğitimler verilmektedir. Bazı illerde manevi değerlerin çocuklara doğru aktarılabilmesi amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Müftülüklerden destek alınmaktadır. Bunun yanı sıra değerli birer üyesi bulunduğu Türk Milleti'nin geçmişine yön vermiş önemli olayların, dönüm noktalarının ve tarihe yön vermiş isimlerin çocuklarca bilinmesi, milli bilincin oluşturulması sağlanmaktadır.

Her bir çocuğun yeniden topluma ve ailesine kazandırılması amacımız doğrultusunda çocukların içerisinde yaşadığı toplum değerlerinden ve işleyişinden, örf adet gelenek ve göreneklerinden kopuk yaşamaması gerekmektedir. Bu amaçla çocukların bir cenaze törenine, düğün merasimine, hane ziyaretlerine, devlet

dairesinde herhangi bir işin takibine(fatura yatırma gibi) götürülmesi çocukların kurum bakımı sonrası hayatına önemli katkı sunacaktır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde ilk olarak araştırma modeli hakkında bilgi verilerek hangi bilimsel temele dayandığı açıklanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın amacı, evreni ve örneklemi, araştırmanın etiği, veri toplama araçları, araştırmanın ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada suça sürüklenmeleri nedeniyle Çocuk Destek Merkezlerinde bir süreliğine koruma ve bakım altında kalan ve sonrasında bu kurumlardan reşit olan bireylerin kurum bakımına alınmadan önceki ve sonraki süreçteki aile yapıları ve işlevlerini, iş yaşamları ve sosyal çevreleri ile olan ilişkilerini derinlemesine araştırmak ve onların bakış açılarını anlayabilmek için nitel araştırma yaklaşımlarından yorumlayıcı olgu bilim deseni kullanılmıştır.

Nitel araştırma, bireysel algılamaların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde görme fırsatı sunan görüşme, gözlem ve doküman analizi yöntemlerinin kullanıldığı ve verilerin çözümlenmesinde nitel bir sürecin izlendiği araştırma şeklidir. Nitel araştırma desenlerinden olgu bilim deseni(fenomonoloji) farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmayı sağlamaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu olgularla günlük yaşantımızda çeşitli biçimlerde karşılaşabiliriz. Ancak bu tanışıklık, olguları tam olarak anladığımız anlamına gelmez. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgu bilim uygun bir araştırma zemini oluşturur (72).

Olgu bilim araştırmalarında varsayım ve paylaşılmış deneyimlerde özün özü vardır. Bu özler sıklıkla deneyimlenen bir olgu yoluyla anlaşılan ana anlamlardır. Farklı insanların deneyimleri ayraç içine alınır, analiz edilir ve olgunun gerçeğini tanımlamak için karşılaştırılır; örneğin, yalnızlığın, anne olmanın ya da belirli bir

programın üyesi olmanın gerçeği gibi. Gerçeğin varsayımı sadece olgu bilim araştırmasının özelliğini tanımlama haline gelir (73).

Olgu bilim araştırmalarında başlıca veri toplama aracı görüşmedir. Olgu bilim araştırmalarında görüşmeler genellikle uzundur. Yaşantıların derinliğine ortaya konması ve açıklanması için araştırmacının görüşülen birey ya da bireylerle yoğun bir etkileşim içine girmesi gerekir. Bazı olgu bilim araştırmalarında ise birden fazla görüşme yapılması söz konusudur. Bu tür görüşmelerde araştırmacının ulaştığı açıklamaları ve anlamları görüşülen kişiye teyit ettirme fırsatı olduğu için araştırmanın geçerliği ve güvenirliği artmaktadır (72).

Olgu bilim araştırmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu amaçla yapılan içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması çabası vardır. Sonuçlar betimsel bir anlatım ile sunulur ve sık sık doğrudan alıntılara yer verilir. Bunun yanında ortaya çıkan temalar ve örüntüler çerçevesinde elde edilen bulgular açıklanır ve yorumlanır (72).

Çocuk Destek Merkezlerinde kurum bakımı altında kalan çocuklara yönelik bazı çalışmaların yapıldığı ve bu çalışmaların da genellikle nicel araştırma yöntemi kullanılarak yürütüldüğü görülmüştür. Çalışmamıza katılan bireylerin kurum bakımına alınma süreçleri ve nedenleri, kurum bakımında yaşadıkları ve reşit olarak kurumdan ayrıldıktan sonra yaşadıklarının onların bakış açısıyla değerlendirilmesinin de alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bundan dolayı bu araştırmada literatüre özgün bir katkı sunabilmek, kurum bakımında bulunan suça sürüklenen çocuklara ve Çocuk Destek Merkezlerinden reşit olan bireylere yönelik yeni politikaların üretilebilmesi amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme ile belirlenmiş ve söz konusu çalışma grubunu ise Çocuk Destek Merkezleri'nde en az 3 ay kurum bakımında kalmış, psiko-sosyal destek ve sosyal rehabilitasyon hizmeti almış, sonrasında reşit olarak kuruluştan ilişiği kesilen 18-20 yaş aralığındaki 10 birey oluşturmuştur. ÇODEM yönetmeliğinde, sunulan psiko-sosyal destek ve sosyal

rehabilitasyon çalışmalarının asgari süresi 3 ay olarak belirtilmiş, örneklem seçiminde bu hususa dikkat edilmiştir.

Araştırmacının ÇODEM' de görev yapmış olması ve bu bireylerle güvene dayalı ilişki kurmuş olması katılımcılara ulaşımda kolaylık sağlamıştır. Evrene ait bireylerden birisi ile kurulan iletişim sonrası araştırmanın amaçlarına uygun özellikler taşıyan arkadaşlarına ulaşılarak çalışma grubunun belirlenmesi sağlanmıştır. Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Toplanan verilerin anlamlı bir şekilde analiz edilmesinde sosyal bilimlerde kullanılan içerik analizinden yararlanılmıştır.

3.3. Araştırmanın Veri Toplanma Araçları

Bu araştırmada, araştırmanın verilerini toplamak için Görüşme Formu (Ek-1), kullanılmıştır. Görüşme Formu araştırmacının literatür bilgisine dayalı olarak hazırlanmış olup katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini ve araştırmanın amaçlarına yönelik bakış açılarını ortaya çıkarmak adına yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanarak verilere ulaşılmıştır.

Araştırmanın etik kurallarına uygun bir şekilde yapılması için Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Kurulu'ndan gerekli yazılı izinler alınmıştır (Ek-2). Görüşme öncesi katılımcılardan onam formu alınmıştır. Ses kaydının alınacağı, katılımcının bilgisinin gizli tutulacağı, gerektiğinde araştırmadan çekilme hakkını kullanabileceği bilgisi verilmiş ve izin istenmiştir (Ek-3).

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu: Yarı yapılandırılmış görüşme, daha önceden hazırlanmış sorular veya temalar üzerine yürütülen aynı zamanda görüşmenin doğal akışına bağlı olarak daha fazla ayrıntıya ulaşmak için ek sorulara da alan bırakan bir görüşme tekniğidir. Bu görüşme tekniğiyle araştırılan konunun tüm boyutlarıyla ele alınması amaçlanmaktadır. Yapılan görüşmede soruların sıralamasının bir önemi bulunmamaktadır. Ayrıca soruların cümle yapısı ya da sırası değişebilmektedir (72).

Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunda 27 soru yer almaktadır. Bunlardan 6 tanesi kişisel bilgilere esas soruları oluştururken 10 tanesi

kurum bakımına ilişkin soruları, 11 tanesi ise sosyal hayata ilişkin soruları oluşturmaktadır (Ek-1**).**

3.5. Araştırmaya Katılan Bireylerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırmacının ÇODEM' e ilişkin tecrübe edindiği ve bu yolla güvene dayalı ilişki kurduğu bireylerin kaldığı kurumun erkek suça sürüklenen çocuklara hizmet vermesinden dolayı katılımcıların tamamı erkeklerden oluşmuştur. Çocuk Destek Merkezinden sosyal rehabilitasyonu tamamlanmadan reşit olarak kurum bakımından ayrılan bireylerden 3' ünün 1998 doğumlu ve 7' sinin 1999 doğumlu olduğu; 4' ünün açık öğretim lisesine kayıtlı olduğu, 6' sının ilköğretim mezunu olduğu; tamamının bekâr olduğu; 3' ünün anne veya babasız, 3' ünün anne ve babasının sağ ve ayrı olduğu, 4' ünün anne ve babasının sağ ve birlikte olduğu, 1' inin annesinin cezaevinde olduğu, alt sosyo ekonomik ve düşük eğitim seviyesine sahip ailelerden geldikleri, bireylerin tamamının en az 1 kardeşlerinin bulunduğu, öğrenilmiştir.

3.6. Araştırma Verilerinin Toplanması

Yarı yapılandırılmış görüşmeler ise sahip olduğu belli düzeydeki standartlığı ve esnekliği nedeniyle, yazmaya ve doldurmaya dayalı testler ve anketlerdeki sınırlılığı ortadan kaldırması ve belirli bir konuda derinlemesine bilgi edinmeye yardımcı olması (72) nedeniyle araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ne tam yapılandırılmış görüşmeler kadar katı, ne de yapılandırılmamış görüşmeler kadar esnektir, iki uç arasında yer almaktadır. Araştırmacılara bu esnekliği sağladığı için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Yarı yapılandırmış görüşme formu araştırmacı tarafından ön görüşmeler yapılarak ve uzman görüşü alınarak hazırlanmıştır. Araştırmanın verileri 01 Aralık 2018- 01 Mart 2019 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırma kriterlerine uygun olarak hazırlanan sorular bireyler ile araştırmacı tarafından başlatılan telefon görüşmelerinde ve yüz yüze görüşerek uygulanmıştır. Veri toplama süresi, her katılımcı için yaklaşık 15-20 dakika sürmüş, katılımcıların görüşme esnasında rahatsız oldukları bir durumla karşılaşmadığı gözlenmiştir.

3.7. Araştırma Verilerinin Analizi

Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilen veriler, araştırmanın veri analiz aşamasında işlenmiştir. Analiz yöntemi ile araştırmanın amacına yönelik bulgulara ulaşılmıştır.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanmıştır. Yapılan görüşmelerden sonra araştırmacı tarafından ses kayıtları birden fazla dinlenerek deşifre edilmiştir.

Elde edilen deşifreler betimsel analiz tekniği ile incelenmiştir. Betimsel analiz; araştırma kapsamında elde edilen veriler daha önce belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir (72). Elde edilen veriler araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanan sorular çerçevesinde sunulmuştur.

Betimsel analizde; görüşülen katılımcıların görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak içim doğrudan alıntılar sık sık yer verilir. Burada amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden sonuç ilişkileri irdelenir ve bir takım sonuçlara ulaşılır (72).

Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelerde elde edilen veriler sistematik ve açık bir şekilde düzenlenmiş olup doğrudan alıntılarla sunulmuştur. Veri analizinde betimsel analiz tekniğinin dört aşaması göz önünde bulundurarak yapılmıştır.

1. Betimsel analiz için çerçeve oluşturma: Araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırlanan sorular ve kavramsal çerçevesi göz önünde bulundurularak veri analizinin çerçevesi oluşturulmuştur.

2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi: bu aşamada, daha önce oluşturulan çerçeveye göre elde edilen veriler okunmuş, anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya gelen veriler düzenlenmiştir. Veriler daha önce çizilen çerçeve içerisinde toplandığı için veri kaybı pek olmamıştır.

3. Bulguların tanımlanması: Bulguların hangi çerçevede toplandığı ana başlıklarda belirtilmiştir. Araştırmada bulgular doğrudan aktarımla verilmiştir. Bununla beraber bulguların daha iyi anlaşılması için öncesinde ve sonrasında tanımlamalara gidilmiştir. Gereksiz ve sık sık tekrarlanan benzer veriler çıkarılmıştır.

4. Bulguların yorumlanması: Tanımlanan bulgular açıklanmakla beraber bulgular arasındaki ilişkiler ortaya konularak anlamlandırılmıştır. Ayrıca bulgular arasında neden-sonuç ilişkileri ve bulgular arasında karşılaştırma yapılmıştır.

4. BULGULAR

Tablo 4.1. Tezin kategori, tema ve alt temaları.

Kategori	Tema	Alt Temalar
Kurum Bakımı	Çodem Öncesi Farklı Kurum Bakımı Deneyimi	
	Suça Sürüklenme Süreci	
	Çodem' de Kalırken Aile İlişkileri	
	Çodem'de Suçtan Uzaklaşma	
	Sunulan Psiko-sosyal Destek Hizmetinin Etkililiği	Kurumun Fiziki Şartları, Sosyo-Kültürel Faaliyetler
		Kurum Personeli
		Çocukların Kişilik Özellikleri
	Anka Çocuk Destek Programı	
	Arkadaşlık İlişkileri	
	Kuruluştan İzinsiz Ayrılma Davranışı	
	Farklı Bir Kurumda Kalma İsteği	
Kurum Bakımı Sonrası Sosyal Hayat	Birlikte Yaşadıkları Kişiler	
	Aile ve Akraba İlişkileri	
	Memur Olarak Atanma Hakkı	
	Çalışma Durumu	
	Suç İşleme	
	Sosyal Rehabilitasyona İhtiyaç Duyma	
	Reşit İzleme Çalışmaları	

4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında, katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve medeni durumuna dair bilgilere yer verilmiştir. Katılımcıların tümü erkektir.

Tablo 4.2. Katılımcıların cinsiyet, yaş ve medeni durumlarının dağılımı.

		N	%
Cinsiyet	Erkek	10	100
Yaş	18-20	10	100,0
Medeni Durum	Bekâr	10	

Araştırma kapsamında katılımcıların 10 (%100)'u erkek olup kadın katılımcı bulunmamaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların yaş dağılımı ise 18-20 arasındadır. Araştırmanın planlanması sürecinde görüşme yapılması düşünülen bireylerin Çocuk Destek Merkezlerinden kısa zaman önce ayrılmış olmaları gerektiği kararlaştırılmış ve bu sebeple diğer yaş aralıklarına yer verilmemiştir. Araştırmaya katılan ve görüşmeyi kabul eden bireylerin tamamının %100 (n=100) bekâr olduğu görülmüştür.

Görüşmeyi kabul eden ve araştırmaya katılan bireylerin eğitim durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 4.3.'te yer verilmiştir.

Tablo 4.3. Katılımcıların eğitim durumlarının dağılımı.

		N	**%**
Eğitim Durumu	İlkokul mezunu	6	60.00
	Ortaokul mezunu	4	40.00
	Lise mezunu	0	0.00
	Lisans veya ön lisans mezunu	0	0.00
Toplam		**10**	**100.0**

Tablo 4.3.'de yer alan bilgiler incelendiğinde ilkokul mezunu olanların oranı %60.00 (n=6), ortaokul mezunu olanların oranı %40 (n=4) olduğu, lise, lisans veya ön lisans mezunu olan bir katılımcının bulunmadığı, ilkokul ve ortaokulu mezunu olan bireylerin açık öğretim sistemine kayıtlı bulunduğu görülmüştür.

4.2. Katılımcıların Aile Yapısına İlişkin Bulgular

Bu bölümde Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrılan bireylerin aile yapılarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu kapsamda katılımcının anne babanın durumu ve kardeş sayısına yer verilmiştir.

Tablo 4.4. Katılımcıların aile durumu ve kardeş sayısı dağılımı.

		N	**%**
Anne Baba Durumu	Beraber Yaşıyorlar	4	40
	Ayrı Yaşıyorlar	4	40
	Anne Cezaevi, Baba Vefat	1	10
	Baba Vefat, Anne Yaşıyor	1	10

Kardeş Sayısı	1-3 arası	7	70
	4-6 arası	3	30
	Toplam	**10**	**100**

Katılımcılardan %40 (n=4)'ının anne ve babası beraber yaşamakta iken %40 (n=4)'ı ayrı yaşamaktadır. %10 (n=1)' unun annesi cezaevinde, babası ise yaşamamaktadır. Bu bireylerden %10 (n=1)' unun ise babası yaşamamakta, annesi ise hayattadır.

Katılım sağlayan bireylerin kardeş sayısına bakıldığında %70 (n=7)'inin 1-3 arası kardeşe sahip olduğu, %30 (n=3)'unun 4-6 arası kardeşe sahip olduğu görülmektedir.

4.3. Katılımcıların Kurum Bakımı Süreciyle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

4.3.1. Çocuk Destek Merkezine Gelmeden Önce Başka Kurumda Kalma Durumuna İlişkin Bulgular

Katılımcıların Çocuk Destek Merkezlerine kabul edilmeden önce alternatif sosyal hizmet bakım modellerinden yararlanma durumları göz önünde bulundurulduğunda bireylerin büyük çoğunluğunun (n=7) daha öncesinde kurum bakımında kaldığı ve koruma ve bakım altındayken suça sürüklendiği görülmektedir. Bu duruma ilişkin katılımcılar şunları ifade etmişlerdir:

"*Annem ve babamın ayrılması nedeniyle ben ve erkek kardeşim koruma altına alınıp Çokim' e alındık. Erkek kardeşim koruyucu aileye gitti. Ben de Çokim' de gideceğim yurdu bekliyordum. Çokim Çodem'e bağlıydı, Çodem'de kalan çocuklarla aynı yerde kalıyorduk. Çodem' deki bir çocuğun darp edilmesi olayına karıştım ve suça sürüklenen çocuk oldum. O yüzden beni Çocuk Destek Merkezine aldılar*.(Katılımcı 2)

"Babamın vefat etmesi, annemin de cezaevine girmesi nedeniyle bana ve kardeşlerime bakacak kimse olmadığı için bizi çocuk yuvasına almışlar. Kardeşlerimi amcam yanına aldı yuvadan çıkınca, ben yetiştirme yurdunda kalmaya devam ettim. Bundan 1 sene öncesine kadar babamın trafik kazasında vefat ettiğini

biliyordum. Fakat gerçeği sonradan öğrendim. Biz evde yokken babamı annem öldürmüş. Annem cezaevine babam mezara biz de yuvaya gitmişiz. Yuvadan yaşım dolduğu için yetiştirme yurduna geçtim. Yurtta kalırken hırsızlık olaylarına karıştım arkadaşlarla birlikte. Bir zaman sonra benim KBRM' ye gönderdiler. Sonra kaldığım yerin adı Çodem oldu." (Katılımcı 4)

"İlk çocuk yuvasına aldılar, sonra yetiştirme yurduna gittim ardından da en son Çodem' e geldim. Annemle babam, ben küçükken ayrıldılar. Velayetimi babam almış. Annem bakmak istememiş. Sonra babam da bakamadı bize yuvaya verdi. Yetiştirme yurdunda kalıyorken yurttaki çocuklarla hırsızlık işlerine karıştım. Çaldığımız şeyler genelde küçük şeylerdi aslında. Bu devam edince beni KBRM' ye gönderdiler. Sonra adı Çodem oldu" (Katılımcı 6)

"Ben ailemle birlikte yaşıyordum. Babamla zaman zaman tartışıyorduk, beni dövmeye kalktığında birkaç defa Jandarmayı aradım gelip beni Çokim' e götürdüler. Babam teslim aldı sonrasında gelip. Yine böyle bir şey yaşandı ben Jandarmayla Çokim' e gittim. Babam almaya geldi ben gitmedim. Sonra beni koruma altına alıp yurda yerleştirmek istediler. Çokim' de bir ay kaldım galiba. Canım sıkıldığında bir yolunu bulup kaçıyordum. Arkadaşlarla dolaşıyordum. Sonra birkaç olaya karıştım polis geldi Çokim' e, ifade verdim. Bundan dolayı suça sürüklenen çocuk olduğum için beni Çodem' e gönderdiler" (Katılımcı 7)

"Ondan önce yetiştirme yurdunda kalıyordum. Ailemin maddi durumu kötü olduğu için beni küçükken yuvaya vermişler. Ziyaretime de gelirlerdi hep. Sonra ben yetiştirme yurduna geçtim. Yurtta kalırken arkadaşlarımın etkisiyle hırsızlığa bulaştım birkaç kere. Yurttaki hocalarım da beni KBRM' ye gönderdiler. Sonra adı Çodem oldu. Çodem' den sonra da başka bir yurda gitmedim."(Katılımcı 8)

"Önce yuvadaydım. Sonra yetiştirme yurduna geçtim yaşım dolunca. Yurttayken birkaç arkadaşımla yanlış işlere bulaştık. Kaldığımız yetiştirme yurdu sonra KBRM oldu. Benle beraber birkaç arkadaşın KBRM' de kalması gerektiğini söylediler. Nakil etmediler bizi. Çok geçmedi sonra ÇODEM oldu yurdumuz."**(**Katılımcı 9)

"Çodem' e gelmeden önce çocuk evleri sitesinde kalıyordum. Küçük yaşlarda kurum bakımına alındım. En son kaldığım yurtta arkadaşlarla kötü işlere bulaştık.

Devamı da gelince bizi Çodem' e gönderdiler. Arkadaşlarım başka illere gittiler.(Katılımcı 10)

Katılımcıların (n=3) Çocuk Destek Merkezine alınmadan önce herhangi bir kurum bakımında kalmamış, suça sürüklenmeleri nedeniyle haklarında koruma ve bakım tedbir kararı alınarak psiko-sosyal destek ve sosyal rehabilitasyona dâhil edilmiştir. Bu hususa ilişkin katılımcılar şunları ifade etmiştir:

"Yaklaşık iki yıl Çocuk Destek Merkezi'nde kaldım. Koruma altına alınma nedenim suça sürüklenen çocuk olarak savcılıkta ifade vermiş olmam. 13 yaşlarındayken arkadaşlarımla hırsızlık yapmaya başladık. Bu olaydan dolayı savcılıkta ifade verdik. Suça sürüklenen çocuk lafını ilk orada duydum. Savcı bana "seni yurda gönderip sana bir iyilik yapacağım, bu işlere bir daha bulaşma" dedi. Beni Çokim'e gönderdiler. Kısa süre orada kaldıktan sonra Çodem (KBRM)' e geldim. Reşit olana kadar orda kaldım." (Katılımcı 1)

"Çodem' de 6 ay kaldım. Ben öncesinde bir kurumda kalmadım. Suça sürüklenen çocuk olduğum için Çodem' de koruma altına alındım." (Katılımcı 3)

"Para bulmak için hırsızlık yapmaya başladık. Sonraları savcılıkta bir dosya için ifademi aldılar. Orada savcı benim yurda gitmem gerektiğini söyledi. Beni Çokim' e gönderdiler. Çokim' den de Çodem' e alındım." (Katılımcı 5)

4.3.2. Katılımcıların Suça Sürüklenmesine Neden Olan Etmenlere İlişkin Bulgular

Suça sürüklenmeleri nedeniyle Çocuk Destek Merkezlerine alınan katılımcıların olumsuz arkadaş ve sosyal çevre, maddenin kötüye kullanımı ve aile özelliklerinden kaynaklı olarak suç olgusuyla karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak katılımcıların ifadeleri şöyledir:

"Benim arkadaş çevrem sorunlu çocuklardan oluşuyordu. Ailem de bundan hoşnut değildi ama ben arkadaşlarımla birlikte olmaktan mutlu oluyordum, kimse de bizi engelleyemiyordu. Zaten annemler de bir süre sonra pes etti. Diğer kardeşlerimin de aynı benim gibi yanlış işlere bulaşan çevresi vardı. 13 yaşlarındayken arkadaşlarımla hırsızlık yapmaya başladık. Antalya' daki bu olaydan

dolayı savcılıkta ifade verdik. Suça sürüklenen çocuk lafını ilk orada duydum. Savcı bana 'seni yurda gönderip sana bir iyilik yapacağım, bu işlere bir daha bulaşma' dedi.". Yurda alınmasaydım belki daha da fazla artarak devam edecekti. Bunların yaşanmasında arkadaş çevremin etkisi büyüktü. Ailem de artık abilerimle ve benle uğraşmaktan bıktığı için bizle uğraşmaktan vazgeçmişlerdi." (Katılımcı 1)

"Çodem' de kalan bir arkadaşımızın annesi yurttaki diğer çocuklarla konuşmuş. Oğlunun kendisine şiddet uyguladığını, işkence edip hakaret ettiğini söylemiş. Biz bu anlatılanlardan çok etkilendik. Çünkü bizim annemiz yanımızda değil, onun kadar şanslı değildik, arkadaşımızın da annesinin kıymetini bilmesi gerektiğini düşündük. Yurttaki diğer çocuklar arkadaşımızla bu konuyu konuşurken ben de vardım. Aralarında tartışma çıktı, sonra arkadaşımızı darp ettik. Olaya ben de karıştım. Amacımız annesine bir daha kötü davranmasını engellemekti. Çünkü biz daha önce de o arkadaşımızı uyarmıştık. Keşke kendime hâkim olabilseydim. Ama arkadaşlarımızın ve duygularımızın gazına geldim." (Katılımcı 2)

"Ben öz babam ve üvey annem ile birlikte yaşıyordum. Üvey annem benim telefon kullanmama ve sigara içmeme izin vermiyordu. Ben de bunları evde bir yere sakladım. Sakladıklarımı evde bulmuş ve kendi babasına gitmiş. Üvey annemin babası beni çağırdı. Kazandığım parayı kızına vermeyip, sigarayla telefona verdiğimi söyleyerek beni uyardı. Ben de kazandığım parayı üvey anneme vermek zorunda olmadığımı, bundan sonra da vermeyeceğimi söyledim. Aramızda ilk başta sözlü tartışma yaşandı. Bir gün sonra üvey annem bana kendi çocuklarını al gel dedi. Ben de aldım üvey annemin olduğu eve götürdüm. Orda üvey annemin diğer büyük oğlu annesine beni şikâyet etti. Şikâyet nedeni de benim onu beklemeden, arkama bakmadan gelmem. Bir gün önce tartıştığım babamın kayınbabası bana "torunlarına bir daha yaklaşmamamı, o eve de bir daha gitmememi" söyledi. Ben de babamın evine gitmek için kimseden izin almayacağımı söyledim. Orada bana vurdu, ben de karşılık verdim ve darp ettim. Babamın bunlardan haberi yoktu. Eve gelince kayınpederinin bana söylediklerini söyledim. O da üvey anneme çıkıştı. Kendi aralarında önce sözlü sonra da fiziksel kavga çıktı. O esnada üvey annem bana da çıkışınca ben de ona küfür ettim. Bana vurmaya başladı birkaç defa. Sonra üvey annemi boynundan tutup duvara dayadım. Gidip beni karakola şikâyet etti. O gece beni sokağa attılar. Bir gün sonra beni polis arayıp ifadeye çağırdı. Gidip ifademi

verdim. Ama beni eve almadılar, üvey annem eşyalarımı alıp dışarı attı, araya akrabalar girmeye çalıştı ama olmadı. Benim de kalacak yerim olmadığından savcı Çokim' e yolladı, sonrası da malum Çodem." (Katılımcı 3)

"Yurtta kalırken hırsızlık olaylarına karıştım arkadaşlarla birlikte. Yurttan kaçıp arabaların kapılarını zorlayıp içinden bir şeyler alırdık. Bunu ne amaçla yaptığımızı da tam bilmiyorduk. Sadece arabalarda hırsızlık yapmıyorduk, evlerin önünden ayakkabı da alıyorduk, bisiklet de. Belki oyun belki de hayattan öç almak içindir. O dönem benim yakınım diyeceğim kimse yoktu etrafımda. Sonraları da kimse olmadı gerçi. Amcamlar kardeşlerime sahip çıktı, ben biraz haylazım diye bana sahip çıkmadılar. Bu beni çok etkilemişti iyi hatırlıyorum."(Katılımcı 4)

"Ailemle birlikte yaşarken ben uyuşturucu maddeyle tanıştım arkadaş çevrem aracılığıyla. Sonraları bununla beraber para bulmak için hırsızlık yapmaya başladık. Sonraları savcılıkta bir dosya için ifademi aldılar. Orada savcı benim yurda gitmem gerektiğini söyledi. Beni Çokim' e gönderdiler. Çokim'den de Çodem' e alındım. Denizli'ye düzenli olarak kan vermeye gidiyordum madde kullanmadığıma ilişkin. Zaten uyuşturucuyu da Çodem' de kalırken bıraktım hiç kullanmadım. Denizli'ye gidip hastanede kan verdiğimde ilaç da yazılıyordu uyuşturucuyu bırakmam için. Çok şükür uyuşturucudan da kurtuldum hırsızlıktan da."(Katılımcı 5)

"Yetiştirme yurdunda kalıyorken yurttaki çocuklarla hırsızlık işlerine karıştım. Çaldığımız şeyler genelde küçük şeylerdi aslında. Bu devam edince beni KBRM' ye gönderdiler."(Katılımcı 6)

"Babamla zaman zaman tartışıyorduk, beni dövmeye kalktığında birkaç defa Jandarmayı aradım gelip beni Çokim' e götürdüler. Babam teslim aldı sonrasında gelip. Yine böyle bir şey yaşandı ben Jandarmayla Çokim' e gittim. Babam almaya geldi ben gitmedim. Sonra beni koruma altına alıp yurda yerleştirmek istediler. Çokim' de bir ay kaldım galiba. Canım sıkıldığında bir yolunu bulup kaçıyordum. Arkadaşlarla dolaşıyordum. Bir gün Çokim' den kaçıp arkadaşlarla dolaştım, sonra geri döndüm. Üzerimde arkadaşımın bıçağı vardı. Erkek Çokim kısmına gittim uyumak istedim. Uyuyamayınca güvenliğin yanına çıktım. Orada nöbetçi hoca da vardı. Aramızda benim Çokim' den kaçmamla ilgili tartışma çıktı. O esnada bıçağımı gördüler. Almaya kalktılar ben direnince oradaki kapıya ve cama zarar verdim. Sinir

krizi geçirdim aslında ne yaptığımı da bilmiyordum. O olay için de polis geldi, ifade verdik. Nöbetçi hoca şikâyetçi oldu. Hakkımda kamu malına zarar vermekten dava açıldı. Sonraları yine Çokim' de kaldığımda diğer çocuklarla kavgamız oldu onlar şikâyetçi oldu, yine hakkımda dava açıldı. Bunlardan dolayı suça sürüklenen çocuk olmuş oldum. "(Katılımcı 7)

"Yurtta kalırken arkadaşlarımın etkisiyle hırsızlığa bulaştım birkaç kere. Yaptığım şeyin ne kadar yanlış olduğunu şimdilerde anlıyorum. Ama o zamanlar oyun gibi geliyordu. Suç işlememize neden olan şeyler de çok küçük şeylerdi aslında. Allah' tan bizi o zaman çocuk olarak görüp geleceğimizi yakmamışlar. Bizim oyun sandığımızın farkındalarmış aslında. Zaten sonrasında da Çodem' e geldikten sonra bu işlere hiç bulaşmadım."(Katılımcı 8)

"Yurttayken birkaç arkadaşımla yanlış işlere bulaştık. Yurt çarşı merkeze yakındı. Arkadaşlarla yurttan kaçtığımız bir gün dükkânlardan birine girip yatalım dedik. İçerde de telefon gördü arkadaş. Onu alıp çıkmıştık. Dükkân sahibi de tahmin etmiş yurttakilerin çalacağını. Hocaların yanına geldi konuştu. O gece yurttan kaçak olanlardan şikâyetçi olmuşlardı. Arkadaşın birisi de söylemiş dükkâna girdiğimizi falan. Olay böyle oldu. Ama sonraları da yine birkaç hırsızlık yaptık. Bazıları yurtta karakola gidip gelmeleriyle övünüyordu. O çocukların ağırlığı oluyordu yurtta." (Katılımcı 9)

"Valla belki herkes bunu söylüyordur ama arkadaşlarımın etkisinde kaldım ben hep. Onları en yakınım gördüm, ne yaparsak birlikte yaptık. Benim şanssızlığım da örnek alacak iyi arkadaşımın olmaması."(Katılımcı 10)

4.3.3. Çocuk Destek Merkezinde Geçen Sürede Aile İlişkileri İle İlgili Bulgular

Katılımcıların Çocuk Destek Merkezinde kaldığı süreçte aile üyeleri ile olan iletişimleri göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların tamamına yakınının (n=8) ebeveynleri ile olan ilişkilerinde sıkıntılarının olduğu ve düzenli aile ilişkilerinin bulunmadığı görülmekle birlikte ebeveynleri ile bu konuda sorun yaşayan bazı bireylerin diğer akrabaları ile iletişim içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcılar bu durumlarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Yurtta kalırken ailemden hiç biriyle görüşmedim. Bir kere babam yanıma geleceğini söyleyip beni 3 ay bekletmiş fakat gelmemişti. Biz 5 kardeşiz ve 5' imiz de erkek. Ben küçüklüğümden beri kötü arkadaş çevrem sebebiyle annemle babamın ilgisini göremedim. Kurumdayken de ben gelmelerini istesem de gelmediler."(Katılımcı 1)

"Annemle görüşme imkânım yoktu çünkü yurt dışında yaşıyordu. Fakat babamla zaman zaman görüşüyordum. Koruyucu ailede olan kardeşimle de düzenli olarak görüşüyordum. Halen de görüşmeye devam ediyorum. Ona aile eksikliğini yaşatmamaya çalışıyorum. Birbirimizden kopmak istemiyorum". (Katılımcı 2)

"Dedem, babaannem, amcam ve halamla telefondan hemen hemen her gün görüşüyordum. Babamla ve üvey annemle ne telefondan ne de yüz yüze görüşmedim. 6 ay boyunca babamla ilişkim hiç olmadı. Ben Çokim' de kalırken teslim almak için gelmedi bile." (Katılımcı 3)

"Çodem' de kaldığım dönemde amcam telefonla birkaç defa aramıştı. Onun haricinde ben annemi cezaevinde ziyarete gidiyordum İstanbul'a. Hem de annemin, babamın katili olduğunu öğrendikten sonra gitmeye başladım. Çodem' deki hocamın desteğiyle yüzleştim her şeyle. İlk görüşmemde buna alışmam zor olsa da sonraları alıştım, tam aksine iyi gelmeye başladı. Annemin fotoğrafını çerçeveletmiştim başucuma. Gidemediğim zamanlarda telefonla arıyordum." (Katılımcı 4)

"Ailemden sadece babam arayıp sorardı telefonla. Ben de izin alıp memlekete yanına giderdim. Annemle hiç görüşmedim Çodem' deyken. Kız kardeşim de koruyucu ailedeydi, çok sık görüşemiyordum." (Katılımcı 6)

"Çodem' deyken ailemle telefonda görüşürdüm ara sıra. Bazen de yanlarına giderdim."(Katılımcı 7)

"Pek gelip giden olmazdı. Dayım arayıp sorardı genelde. Onun yanına giderdim ara sıra. Annemle de görüşmezdim o da arayıp sormazdı."(Katılımcı 9)

"Annem arardı bazen. Ama babamın aradığını hatırlamam. Ziyaretime de gelecek imkânı yok zaten annemin. Akrabalardan arayan da yoktu."(Katılımcı 10)

Katılımcılar (n=2), Çocuk Destek Merkezinde koruma bakım altındayken ebeveynleri ve diğer aile üyeleri ile olan ilişkilerinin kötü olma nedenlerine ilişkin şu açıklamaları yapmıştır:

"Ben küçüklüğümden beri kötü arkadaş çevrem sebebiyle annemle babamın ilgisini göremedim." (Katılımcı 1)

"Babamla ve üvey annemle ne telefondan ne de yüz yüze görüşmedim. Babamın ikinci evliliğini yapmasının buna etkisi var. Eşi yüzünden görüşmüyor benimle." (Katılımcı 3)

Katılımcılardan bir tanesi ebeveynlerinin yaşadığı maddi zorluktan dolayı kendisini ziyarete gelememesine rağmen iletişimlerinin hiç kopmadığını, kendisinin izin alarak ailesini ziyarete gittiğini ifade etmiştir.

"Ailem gelip gitmezdi maddi sebeplerden dolayı ama ben ara sıra izin alır giderdim yanlarına. Telefonlar sık sık arayıp konuşurdum. İletişimimizi hiç koparmadık."(Katılımcı 8)

Katılımcılardan birinin aşağıda ifade ettiği gibi Çocuk Destek Merkezinde çalışan meslek elemanının aile ilişkilerini düzene koymak ve çocuğu güçlendirmek noktasında çaba harcadığı anlaşılmaktadır.

"Annemi cezaevinde ziyarete gidiyordum İstanbul'a. Hem de annemin, babamın katili olduğunu öğrendikten sonra gitmeye başladım. Çodem' deki hocamın desteğiyle yüzleştim her şeyle. İlk görüşmemde buna alışmam zor olsa da sonraları alıştım, tam aksine iyi gelmeye başladı. Annemin fotoğrafını çerçeveletmiştim başucuma. Gidemediğim zamanlarda telefonla arıyordum".(Katılımcı 4)

Ailesi ile olan iletişimini devam ettiren katılımcılardan bir tanesi geniş aile özelliğine vurgu yapmıştır.

"Biz kalabalık bir aileyiz. Benle birlikte 4 kardeşiz. Amcamlar, halamlar diğer akrabalar aynı mahalledeyiz. Ben yurttayken de ailemle sık sık görüşürdüm telefonda. Hastaneye giderken de yol üstünde aileme uğrardık görevli hocalarımla."(Katılımcı 5)

4.3.4. Çocuk Destek Merkezinde Koruma ve Bakım Altında Kalırken Yeniden Suça Sürüklenme Durumuna İlişkin Bulgular

Katılımcılardan yarıdan fazlasının (n=6) Çocuk Destek Merkezi'nde kalırken yeni suç öykülerinin oluştuğu ve bu suçları kişilere karşı işlenen suçlar ve mala karşı işlenen suçların oluşturduğu anlaşılmaktadır.

"Çodem' de kalırken bir arkadaşımızın darp edilmesi olayına karışmıştım."(Katılımcı 1)

*"Çodem' de kalırken de eski yetiştirme yurdunda olduğu gibi hırsızlık olaylarına karıştım***.**"(Katılımcı 4)

"Çodem' de de birkaç defa hırsızlığa bulaştım." (Katılımcı 6)

"Çodem' den kaçıp ailemin yanına geldiğimde arkadaşlarla motosiklet gördük bir binanın önünde. Ona binerken polise yakalandık. Çalındı diye sahibi ihbar etmiş. Şikâyetçi oldu hepimizden."(Katılımcı 7)

"Ufak tefek yanlış işlerimiz oldu yine. Anlattığım olayda kurumda isyan çıkarmaya çalıştığımız için şikâyetçi olundu. Onun haricinde yine arkadaşlarla hırsızlık dosyalarımız oldu."(Katılımcı 9)

"Çodem' den kaçtığımızda arkadaşlarla birlikte okulun içine girdik üşümemek için. Arkadaşlardan birinin gazına gelip okulun kantininden para aldık. Kamera kayıtlarından yakalandık sonra."(Katılımcı 10)

Çocuk Destek Merkezinde kalırken yeniden suça sürüklendiğini ifade eden katılımcıların kurumda kalan diğer arkadaşlarından, kurum dışı sosyal çevrelerinden ve geçmiş olumsuz yaşantılarından, hukuki süreçler hakkındaki bilgisizlikten etkilendiği ifade edilmektedir.

"Çarşıda arkadaşlarla gezerken darp ettiğimiz arkadaşımızın annesini gördük. Bizimle konuşmak istedi. Bize, oğlunun kendisini dövdüğünü, küfür ettiğini falan söyledi. Bacaklarındaki morlukları gösterip elektrik şoku verdiğini söyledi. Yanımdaki arkadaşlarımla birlikte bu durumdan çok etkilendik, gözlerimiz doldu. Akşama doğru kuruma döndük. Yemekten sonra nöbetçi amir diğer çocuklarla

televizyon izliyordu. Ben de annesini dövdüğünü öğrendiğimiz arkadaşımızı bahçeye güvercinlere yem atmak için çağırdım. Amacım onunla konuşmaktı. Yanımızda diğer arkadaşlardan da vardı. Arkadaşımıza annesini neden dövdüğünü, annesinin kıymetini bilmesi gerektiğini söyledik fakat o bizi tersleyince aramızda kavga çıktı. Diğer arkadaşlar da kavgaya dâhil oldu, güvenlik ve nöbetçi amir araya girdi kavga yatıştırıldı. Kavga nedeniyle arkadaşımızın annesi bizden şikâyetçi oldu. Her birimiz ifade verdik. 4 arkadaşımıza sonrasında adli para cezası verildi." (Katılımcı 1)

"Çodem' deki arkadaşlarım da aynı benim gibi zor zamanlar geçirmiş, hepsinin ayrı bir sorunu, derdi var. Onlarla birlikte hareket etmek güç katıyordu bize. İlk başta da dediğim gibi belki de öç alıyorduk hayattan. Fark edilmek istiyorduk. Ben ilk başlarda anneme olan kızgınlığımı kendime zarar vererek gösteriyordum. Bunla birlikte yurdun dışında insanlara zarar verdiğimde rahatlamış hissediyordum. Annemle yüzleşmekten korkuyordum dediğim gibi. Bu korkumu yenip onunla görüşmeye başladığımda içimdeki hırs biraz olsun soğumuştu."(Katılımcı 4)

"Yetiştirme yurdundaki arkadaş ortamını özlerim diye düşünmüştüm. KBRM' ye geldiğimde arkadaşlarımla kısa sürede tanıştım, kaynaştım. Her birinin ayrı ayrı derdi, yaşamı vardı. Orada farklı bir bağ oldu arkadaşlarla aramızda. Ne yaparsak hep birlikte yapıyorduk yetiştirme yurdundaki gibi. Doğal olarak onlardan da etkileniyordum. Çodem' de de birkaç defa hırsızlığa bulaştım. İfade verip geliyorduk savcıya. Adliyeye gitmekten hiç çekinmiyordum, çünkü ifademi alıp gönderiyorlardı. Bana öyle geliyordu en azından. Fakat bana ceza ertelemesi verilmiş birkaç defa. Ben bunun farkında olmadığımdan ve hocalarım tarafından uyarılmadığımdan çok geç farkına vardım. Tam da kötü alışkanlıklarımdan uzaklaşmaya başlamıştım. 2017 yılında memlekete izne gidip dönüş için otogara vardığımda polisler beni yakaladı. Meğer adıma yakalama kararı ve hapis cezası varmış. Ertelenen fakat benim farkında olmadığım suçlara yenisini eklediğimden ertelemeler bozulmuş ve Yargıtay'dan onaylanan hapis cezası gelmiş. Şimdi Sincan Çocuk Eğitim Evi'nde kalıyorum. Ara sıra izin dönemlerim oluyor. Cezaya itiraz ettik avukat aracılığıyla ama sonuç gelir mi bilmiyorum." (Katılımcı 6)

"Ufak tefek yanlış işlerimiz oldu yine. Anlattığım olayda arkadaşlarla beraber kurumda isyan çıkarmaya çalıştığımız için şikâyetçi olundu." (Katılımcı 9)

"Okulun kantinine girip hırsızlıktan yakalandığımızda arkadaşlar ısrar etti Çodem' den kaçalım diye. 4 kişi kaçtık. Sonrası da malum." (Katılımcı 10)

Çocuk Destek Merkezinde kalırken suça sürüklenmeyen katılımcılardan birkaçı (n=3) bu durumu diğer suç öykülerindeki ceza caydırıcılığına, kendi iradesinin güçlü olmasına ve zamanını çalışarak geçirmesine bağlamıştır.

"Çodem' de kalırken ben yeni bir suça karışmadım. Arkadaşımızı darp etme olayı bana ders oldu. Adliyeye bir daha yolumun düşmesini istemedim. Olabildiği kadar suçtan uzak kaldım. Tabi polise falan yansımayan kavgalarımız olmuştur kendi aramızda. Ama diğer arkadaşlarım gibi hırsızlığa hiç bulaşmadım."(Katılımcı 2)

"Çodem' deyken çok şükür suça karışmadım. Ufak tefek kavgalarımız dövüşlerimiz oldu ama adliyelik bir şey olmadı. Zaten sabah kurumun personel aracına binip çarşıya işe gidiyordum, akşam da dönüp yemeğimi yiyip yatıyordum."(Katılımcı 8)

"Ben Çodem' deyken suç işlemedim, kavgaya karışmadım ama eğer ben ailemden destek görmüyor olsaydım Çodem' deyken kesin kendime zarar da verirdim, arkadaşlara uyup hırsızlık da yapardım kavga da ederdim. Ama benim irademuyuşturucunun haricinde hep güçlüydü. Ondan da tedavim bitip kurtulunca sorun çıkaracak bir neden kalmadı zaten. Mesela diğer arkadaşlar sürekli yurttan kaçar, kavgaya karışır, kendi arasında kavga eder, kolunu keser, suça bulaşırdı."(Katılımcı 5)

4.4. Katılımcıların Çocuk Destek Merkezinde Sunulan Psiko-sosyal Destek ve Sosyal Rehabilitasyon Hizmetine İlişkin Görüşleri

Katılımcıların tamamı (n=10) sunulan hizmetlere ilişkin yetersiz gördüğü hususları açıklamış ve tamamı sunulan hizmetleri yetersiz olarak değerlendirmiştir.

4.4.1. Hizmet Aldıkları Kurumun Fiziki Şartları, Sosyo-Kültürel Faaliyetleri İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

Katılımcılar, kaldıkları kurumun fiziki imkânlarının yetersiz olmasının, bulunduğu konumun ve düzenlenen sosyal etkinliklerin az planlanmasının sunulan psiko-sosyal destek hizmetinin yeterliliğini olumsuz etkilediğini belirmiştir.

"Yurtta sadece küçük bir voleybol sahası vardı. O da yurdun bahçesindeydi. Etkinlik yapacağımız ortam yoktu. Yurdun dışında sinemaya falan gitmek için plan yapılırdı çoğu zaman iptal olurdu. Düzenli bir etkinliğimiz yoktu. Bir iki ay halı sahaya gittik o da bitti sonrasında. Bu etkinlikler daha sık, düzenli yapılsa yurttaki çocukların davranışlarında iyileşme olurdu bence. Çünkü çoğu çocuk boşluktan birbiriyle kavga edip, yurtta ve dışarda olay çıkarıyordu."(Katılımcı 1)

"Kaldığımız yurt binası belediyenin su arıtma tesisi içindeydi. Yazları oldukça zor şartlar oluşuyordu. Bu ortamda hocalar Anka Programı uygulamaya çalışıyordu, eğlenceli de geçiyordu. Ama hem televizyon izlediğimiz hem vakit geçirdiğimiz salonda hocalar grup çalışmasına davet edince pek bir çekiciliği kalmıyordu. Hele bir de sorunlu çocuklar ortamı gerdiğinde bir anlamı kalmıyordu. Anlatılanlara yoğunlaşamıyorduk Zaten hoca çalışmayı bitirip idare kısmına indiğinde bizde değişen bir şey olmuyordu. Belki ortamımız daha iyi olsaydı, daha güzel şartlarımız olsaydı farklı olabilirdi. Biz yurda çok kötü koktuğu için takma isimler bile uydurmuştuk. Yazları hiç durmak istemiyordum, zaten genelde de kaçıyordum."(Katılımcı 2)

"Yurttakilerin streslerini atacağı bir ortamımız yoktu. Birbirimize sarıyorduk o yüzden. Birkaç tane bilgisayarımız vardı onlar da eski ve pek sağlam değildi. Onun haricinde zaman geçireceğimiz bir de voleybol alanı vardı. Bu ikisi arasında gidip geliyorduk. Kışın zaten voleybol alanına çıkamıyorduk, içeride televizyon veya bilgisayara bakıyorduk. Çodem' deki hocalarla ortak vakit geçireceğimiz pek fazla bir mekânımız yoktu. Bazen sosyal faaliyet planlıyordu hocalar, çocuklardan biri veya bir kaçı sorun çıkardığında komple iptal oluyordu etkinlik. Bu da bizi sinirlendiriyordu açıkçası. Daha fazla özen gösterilebilirdi." (Katılımcı 3)

"Bence yetersizdi. Hocalarımız ellerinden geleni yapıyordu ama yine de yetmiyordu. Mesela kaldığımız yer çok kötü kokan bir yerdi, sinekten böcekten

geçilmiyordu. Zaten belediyenin arıtma tesisinin içindeydi. Kendi aramızda Çodem'e lakap bile takmıştık. Yurttan dışarı gezmeye gittiğimizde geri dönmeyi istemiyorduk. Çünkü yurt dört duvardan başka bir şey değildi bizim için. Langırt ve voleybol oynayabiliyorduk sadece. Aramızda bilgisayarla oynamak için kavga ediyorduk resmen. Sanki biz Çodem' in çocuğu olduğumuz için önemsenmiyorduk. Televizyon ve bilgisayar bozuluyordu ama yenisi gelmiyordu. Bu bizi üzüyordu. Doğru düzgün etkinliğimiz olmuyordu. Hocalarımızdan bazıları çabalıyordu ama bir aksilik çıkıyordu, etkinlik iptal oluyordu veya izin çıkmıyordu. Bunlar da bizim moralimizi bozuyordu doğal olarak." (Katılımcı 4)

"Bir de bizim Çodem' in pek bir etkinlik alanı yoktu. Onun haricinde etrafı çok pis kokuyordu ve şehirden uzaktı. Çarşıdan dönmek bazen sorun oluyordu."(Katılımcı 5)

"Bizi geziye götürüyorlardı. Piknik sinema falan. Ama bunlar pek sık olmuyordu. Çocuklar bazen sorun çıkardığında geziler iptal oluyordu. Çoğu zaman bizim Çodem' de yurtta oturarak vakit geçiriyorduk. Oyun alanımız falan yoktu. Televizyonumuz bir taneydi o da kavgaya sebep oluyordu. Bilgisayarlar da öyle. Bu imkânsızlıklar yüzünden hocaların anlattıkları da boşa gidiyordu bence." (Katılımcı 8)

"Kendi aramızda Çodem'e lakap bile takmıştık. Yurttan dışarı gezmeye gittiğimizde geri dönmeyi istemiyorduk. Çünkü yurt dört duvardan başka bir şey değildi bizim için. Langırt ve voleybol oynayabiliyorduk sadece. Aramızda bilgisayarla oynamak için kavga ediyorduk resmen. Sanki biz Çodem' in çocuğu olduğumuz için önemsenmiyorduk. Televizyon ve bilgisayar bozuluyordu ama yenisi gelmiyordu. Bu bizi üzüyordu. Doğru düzgün etkinliğimiz olmuyordu. Hocalarımızdan bazıları çabalıyordu ama bir aksilik çıkıyordu, etkinlik iptal oluyordu veya izin çıkmıyordu. Bunlar da bizim moralimizi bozuyordu doğal olarak."(Katılımcı 4)

4.4.2. Kurumda Görev Yapan Personel İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların bazıları (n=6) sunulan hizmetlerin yetersiz olmasında kurumda görev yapan personelin niteliğinin ve gönüllülüğünün de önemli olduğuna işaret etmiştir. Katılımcıların bu konuyla ilgili olarak Çocuk Destek Merkezinde çalışan personelin isteksizliğine ya da pedagojiye uygun olmayan davranışlarına değindiği görülmektedir.

"Aslında hocalarımız elinden geleni yapıyordu. Ama ben yeterli bulmuyordum. Belki de uygulamalar bunu gerektiriyordu. Mesela, devletin verdiği harçlık bize yetmiyordu. Bir de harçlığımız bize parça parça verilince bir değeri de kalmıyordu. Bakım elemanlarından bazılarının tavrı bizlere karşı çok sertti. Bazıları çocuklarla olan sınırını bilemiyordu, çocuklar da yüz bulup biraz şımardığında tepkileri ağır olabiliyordu. Yani bu işin ayarını pek bilemiyorlardı bence."(Katılımcı 2)

"Bazı hocaların Çodem'de gönülsüz çalıştığını görüyorduk. İstemeye istemeye çalışıyordu sanki". (Katılımcı 4)

"Mesela diğer arkadaşlar sürekli yurttan kaçar, kavgaya karışır, kendi arasında kavga eder, kolunu keser, suça bulaşırdı. Çünkü çok büyük sorunları vardı onların ve hocalar ne yaparsa yapsın olmuyordu. Hele bir de hocalar gönülsüz çalışırsa bizim orda. Bazısı istemeye istemeye çalışmak zorunda kalmış Çodem' de. O da bize ne katacak ki."(Katılımcı 5)

"Çodem' de çalışan hocalar olsun diğer bakıcılar falan olsun hepsinin gönüllü çalışması, istemesi lazım bence. Çünkü Çodem' deki çocuklar diğer yurtlardakine benzemez." (Katılımcı 6)

"Zaten Çodem' de kimse çalışmak istemez. İsteyerek çalıştıklarını sanmıyorum. Bir de çocuklar onları zorlayınca hevesleri kırılıyordu."(Katılımcı 8)

*"Her şey çocukları kazanmakta bitiyor bence. Çocukları kafalarsa, çocuklara değer verdiğini gösterirse hocalar her etkinliğe her derse götürür, sözünü dinlettir*ir. *Önemli olan bize samimiyeti göstermek. Sevdiğimiz bazı hocalarımız olurdu. Onların nöbetlerinde hiç olay çıkarttırmazdık mesela. Bazen çalışan diğer görevliler*

yüzünden de çocuklar sinirlenip kurumdan nefret edebiliyor. Onların da hocalar gibi bilinçlenmesi lazım."(Katılımcı 9)

4.4.3. Katılımcıların Çocuk Destek Merkezinde Kalan Çocukların Kişilik Özellikleriyle İlgili Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Katılımcılar, sunulan psiko-sosyal destek ve sosyal rehabilitasyon hizmetlerinin amacına ulaşmamasında kurumda kalan çocukların kişilik özelliklerinin etkili olduğunu belirtmişlerdir.

"Benim açımdan zaten yurtta verilen her hizmet güzeldi yeterliydi. Ama suç işlemekten kendini alıkoyamayan, ara sıra madde kullanan, kendine faça atan diğer arkadaşlarım için biraz eksikti sanki." (Katılımcı 3)

"Diğer arkadaşlar sürekli yurttan kaçar, kavgaya karışır, kendi arasında kavga eder, kolunu keser, suça bulaşırdı. Çünkü çok büyük sorunları vardı onların ve hocalar ne yaparsa yapsın olmuyordu."(Katılımcı 5)

"Etkinlik yapmaları falan güzeldi aslında. İyi geliyor insana. Ama Çodem' deki çocuklar birbirlerini çok etkiliyor. Yeni geleni kabullenmek istemiyorlar. Bazen bastırmak için dövebiliyorlar. Hocalar da engel olamıyor. Birkaç tane çok sorunlu bir çocuk oluyor herkes onlara uyuyor. Onlar ne yaparsa diğerleri de mecbur yapıyor. Böyle olunca da Çodem' de yapılanların bir manası kalmıyor."(Katılımcı 7)

"Ama çocuklardan bazıları hocaların iştahını kaçırıyordu bence."(Katılımcı 8)

"Ben iki farklı Çodem' de kaldım. Orada da o yurdun eskileri sorun çıkarıyordu yine. Yani Çodem' deki çocukların olay çıkarmasının önüne geçemezsiniz. Bir neden bulunur yani."(Katılımcı 9)

4.5. Anka Psiko-sosyal Destek Programıyla İlgili Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Anka Psiko-sosyal destek programına ilişkin görüşünü paylaşan katılımcılar (n=3), kurumun fiziki imkânlarının sunulan destek programının etkinliğini olumsuz

yönde etkilendiğine değinmiş ve programın daha da geliştirilebileceğini ifade etmişlerdir.

"Yazları koku, böcekler ve su kesintileri yaşardık. Bu ortamda hocalar Anka Programı uygulamaya çalışıyordu, eğlenceli de geçiyordu. Ama hem televizyon izlediğimiz hem vakit geçirdiğimiz salonda hocalar grup çalışmasına davet edince pek bir çekiciliği kalmıyordu. Hele bir de sorunlu çocuklar ortamı gerdiğinde bir anlamı kalmıyordu. Anlatılanlara yoğunlaşamıyorduk Zaten hoca çalışmayı bitirip idare kısmına indiğinde bizde değişen bir şey olmuyordu. Belki ortamımız daha iyi olsaydı, daha güzel şartlarımız olsaydı farklı olabilirdi."(Katılımcı 2)

"Bazı hocaların nöbetinde grup çalışmaları yapılıyordu bizim ortak alanda. Ama ben yeterli bulmuyordum açıkçası. Ben de dâhil hemen hepimiz bu grup çalışmalarında kendimizi küçük düşürülmüş hissediyorduk. Anlatılanların gerçekçi olmadığını düşünüyorduk. Neredeyse üst üste oturuyorduk koltuklarda. Bitse de odalarımıza geçsek gözüyle bakıyorduk. Haliyle faydalı da olmuyordu."(Katılımcı 3)

"Bir de derslerde anlatılanlar falan çok yapmacık geliyor. Çoğu zaman dinlenmiyor dersler. Hatırladığım kadarıyla basamak olayı vardı. İstenen davranışları yaptıkça artı alıp üst basamağa geçiyorduk. Bazımızda işe yarıyordu bu. Ama kiminin de zaten umurunda olmuyor ki basamakmış, ödülmüş cezaymış."(Katılımcı 7)

4.6. Katılımcıların Kurumdaki Arkadaşlık İlişkileri İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların çoğunluğu (n=6), Çocuk Destek Merkezinde koruma ve bakım altında kalırken diğer çocuklarla sıkı bir arkadaşlık ilişkisi kurduklarını ve birbirlerine destek olduklarını belirtmişlerdir.

"*Yurda ilk geldiğim zamanlarda "T. ve B." ben çarşıdayken dolabımın kilidini kırıp eşyalarımı aldılar. Bunun üzerine onlarla konuştum, niye yaptıklarını öğrenmek istedim, konuştum. Aynı yurtta kalıyoruz sonuçta. Kardeş gibiyiz. Sorun yaşamadan çözdük bu olayı. Bir daha da böyle bir şeyle karşılaşmadım. Hepsi benim için değerliydi. Aynı kaderi yaşıyorduk"*(Katılımcı 1)

"Arkadaşlarımdan biri ile yaşadığımız bir olayı unutmuyorum. Annesi cezaevinde, babası hayatta olmayan bir arkadaşımız çarşıdan gelirken yolda sinir krizi geçirmişti. Kendini tren yoluna atmaya kalktı, çok zor tuttum. Yurdu hocamı aradım yetişin diye. Çocuğu çok zor ikna ettik, karga tulumba yurda götürüp ambulans çağırmıştık. Arkadaşımın yaşadığı krizi ben yaşamışçasına çok üzüldüm. Çünkü bir arkadaştan öte kardeş olarak görüyorsunuz oradakileri."(Katılımcı 3)

"Yurtta ne olursa olsun hepimiz kardeş gibiydik, ne kadar kavga etsek de küssek de. Belki de bu kardeşlik Çodem' de daha sıkı. Her birimizin ciddi dertleri vardı, kardeşliğe ihtiyacımız vardı. Ben annem ve babamla ilgili gerçekleri öğrendiğim hafta çok sıkıntı içindeydim. Arkadaşlarımdan biriyle Çodem' den izin alıp markete gittik. Gelirken de arkadaşımla sohbet ediyordum. Kendime o an zarar vermek istedim, tren yoluna attım kendimi. O arkadaşım benim kucakladı engel olmaya çalıştı. Benle başa çıkamayınca yurdu telefonla aramış, diğer arkadaşlarım ve nöbetçi hocam çıktı geldi. Beni sakinleştirdiler, hocam sohbet etti, ambulans çağırdı. Kendime geldim. Orda yaşananları hiç unutmadım. Arkadaşlarımın bana desteği, benim için koşa koşa gelmeleri beni çok etkilemişti."(Katılımcı 4)

"Arkadaşlarımla zaten iyi anlaşırdım"(Katılımcı 6)

"Olumsuz pek bir şeyle karşılaşmadım şükür. Aklımda olan yurttaki kardeşliğimizdi. Bazen kavga etsek de biz iyi anlaşıyorduk. Birbirimizin halinden en iyi biz anlıyorduk çünkü."(Katılımcı 8)

"Arkadaşlarımla çok iyi anlaşırdık. Belki dışardan bakan kavga ediyoruz sürekli zanneder. Ama biz birbirimizi iyi anlıyorduk."(Katılımcı 10)

Katılımcılardan ikisi (n=2) Çocuk Destek Merkezine yeni gelen çocuklara uygulanan akran zorbalığına değinmiş ve kendi aralarında sağlamaya çalıştıkları düzenden bahsetmiştir.

"*Yurda ilk geldiğim zamanlarda "T. ve B." ben çarşıdayken dolabımın kilidini kırıp eşyalarımı aldılar. Bunun üzerine onlarla konuştum, niye yaptıklarını öğrenmek istedim, konuştum. Aynı yurtta kalıyoruz sonuçta. Kardeş gibiyiz. Sorun yaşamadan çözdük bu olayı. Bir daha da böyle bir şeyle karşılaşmadım. Hepsi benim için değerliydi. Aynı kaderi yaşıyorduk"*(Katılımcı 1)

"Arkadaşlarım bana bulaşmıyorlardı zaten biraz kalıplı olduğumdan. Ama yeni gelen çocuklara ilk gün bir şaka yapılır. Dövülür sizin anlayacağınız. Bunda da amaç yeni gelen çocuk başkaldırmasın, geri dursun, eskilere bulaşmasın."(Katılımcı 5)

4.7. Katılımcıların Kuruluştan İzinsiz Ayrılma Davranışlarıyla İlgili Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların çoğunluğunun (n=8) en az bir sefer kuruluştan izinsiz ayrılma davranışı sergilediği görülmektedir. Kuruluştan izinsiz olarak ayrılma nedenlerinin ise belli dönemlerde kurumda kalmak istememeleri, ailesine izinli gitmesinin mümkün olmaması ve arkadaşlarıyla birlikte dışarıda vakit geçirme isteği olduğu anlaşılmıştır.

"3-4 sefer yol çevirmesinde karakola götürüldüm. Hakkımda kayıp ilanı varmış, yurttan izinsiz ayrıldığımı söylediler. Ama ben birkaç tanesinde izin alarak gittiğimi biliyordum ama daha öncesinde kaçak gittiğimde bildirim yapılmış, jandarma sistemden düşmediğinden hep kaçak gitmişim. Yurttan ayrıldığımda aileme gidiyorum diye izin alıp Isparta ve Antalya' daki arkadaşlarımın yanına gidiyordum. Yurttan kaçak olarak gittiğim arkadaş ortamım suça sürükleyecek bir ortam değildi. Okuyan efendi çocuklardı. Yurtta kalmaya başlamadan önceki ortam suça meyilliydi." (Katılımcı 1)

"Valla ben bir keresinde yurttan kaçıp 3 ay boyunca geri gelmemiştim. Özellikle yazları yurtta kalmak istemediğimden çok sık kaçardım. İzinli olarak arkadaşlarımın yanına gitmeme idare izin vermiyordu. Kaçtığımda arkadaşlarımla birlikte kalıyordum."(Katılımcı 2)

"Birkaç sefer izinsiz ayrıldım Çodem' den. Hatırladığım kadarıyla bir tanesinde arkadaşımın izin hakkı yoktu ona eşlik ettim, beraber kaçtık. O ailesine gitti, ben de babamın yanına köye gittim. Hâlbuki benim izinli gitme hakkım vardı ama arkadaşıma uydum mecburen."(Katılımcı 6)

"Çodem' den çok defa izinsiz ayrıldım. Kaçıp bazen aileme bazen de arkadaşlarımın yanına gidiyordum. Aileme gittiğimde anlaşamazsam onlarla gidip Çokim' e teslim oluyordum."(Katılımcı 7)

"Bir ya da iki kez izinsiz ayrılmışımdır. Onda da izin sürem dolmuş galiba, izin vermediler aileme gitmeme. Ben de izinsiz aileme gitmek zorunda kaldım. Aileme gittim geri döndüm kazasız belasız."(Katılımcı 8)

"Diğer arkadaşlarım kaçıp il dışına ailesinin arkadaşlarının yanına giderdi. Benim ailem yurdun olduğu şehirdeydi ilk başta. O zamanlar genelde arkadaşlarımla bir günlük iki günlük yurttan kaçardık. Sonra diğer Çodem' e naklim çıktığında 3 aya yakın kaçaktım. Tartışıp isyan çıkardığımız hoca ikna etti yeni yurda gitmem için. Gittim oraya oradan da bir hafta sonra kaçtım. Reşit olana kadar ara sıra kaçıp memlekete geliyordum."(Katılımcı 9)

Kuruluştan izinsiz ayrıldığını ifade eden katılımcılardan bir tanesi (n=1) kurumdan ayrılarak yanına gittiği arkadaşları ile birlikte alkol kullandığını belirtmiştir.

"Kaçtığımda arkadaşlarımla birlikte kalıyordum. Suça bulaşmadım onlarla fakat alkol kullanmışlığım oluyordu."(Katılımcı 2)

Kuruluştan izinsiz ayrılma davranışında bulunduğunu ifade eden katılımcılardan bir tanesi (n=2) suça sürüklendiğini söylemiştir.

"Kaçtığımızda birkaç defa hırsızlığa karışmıştım." (Katılımcı 4)

"Arkadaşlarla kaçtığımızda anlattığım o olay geldi başımıza. Okulun kantinine girdik. Bir de o dosya eklendi."(Katılımcı 10)

Katılımcılardan bir tanesi (n=1) kuruluştan hiç izinsiz ayrılmama nedeni olarak gidecek bir yakının olmadığını ifade etmiştir.

"Hiç kaçak duruma düşmedim. Kaçıp gidecek de bir yakınım yoktu aslında."(Katılımcı 3)

4.8. Başka Bir Kurumda Kalmayı İstemeye İlişkin Bulgular

Katılımcılar (n=3), Çocuk Destek Merkezlerinde sunulan psiko-sosyal destek ve sosyal rehabilitasyon çalışmaları başarı ile sonuçlanmış olsaydı bir üst yatılı kurum bakımına gitmeyi istediklerini söylemişlerdir. Buna neden olarak ise sunulan

imkânların ve kurumda kalan diğer çocukların sahip olduğu olumlu özelliklerin ifade edildiği görülmektedir. Bununla birlikte, bir üst kurum bakımı modeline geçiş yapmış olmayı istemeyen katılımcıların(n=7) söz konusu kurumların ortamına uyum sağlamaktaki çekincelerini dile getirdikleri görülmüştür.

"Çodem' deki sosyal rehabilitasyonum bitseydi Çocuk Evleri veya Çocuk Evleri Sitesine geçmeyi isterdim. Daha iyi bir ortam, daha iyi şartlar ve çevrem olurdu. Belki eğitimime devam edebilirdim. Çünkü çevremde iyi örnekler olacaktı. Ama rehabilitasyonum bitmediğinden Çodem' de devam ettim".(Katılımcı 1)

"Ben isterdim Çocuk Evlerine geçmeyi. Çünkü orada daha iyi çocuklar var. Daha iyi imkânlar var. Ama ayak uydurabilir miydim bilmiyorum. Çokim'de kalırken oraya giden çocuklar olmuştu. Onlarla ben çok farklıydık. Onların olduğu yerde ben uyum sağlayamazdım bence."(Katılımcı 7)

"Bence iyi olurdu. Çodem' den daha iyi olan bir kuruma gitmeyi isterdim. Çodem' deki arkadaşlarımı hocalarımı seviyordum ama eğer diğer yurtlardan birine geçseydim kendimi daha iyi hissederdim. Sonuçta orada daha sakin bir ortam vardır. İlk başlarda zorlanırdım belki ayak uydurmaya ama alışırdım. Çodem' de örnek alacağım bir çocuk yoktu ki iyi olan. Hiçbirimiz adam akıllı okula gitmiyorduk, birbirimizi de etkiliyordu bence bu. O yüzden çocuk evlerinde falan olsaydım okula giderdim belki."(Katılımcı 8)

"Ben Çodem' den başka bir kuruma gitmeyi istemezdim. Ortama ve arkadaşlarıma alışmıştım. Her ne kadar fiziki imkanları iyi olmasa da, kavga ortamı olsa da aile gibi olmuştuk. Kendimi oraya ait hissediyordum. Başka bir yerde yapamazdım ben. Çünkü çocuk evlerinde sigara içirmiyorlar kesinlikle. Ama biz sınırlı da olsa içiyorduk. Burada bence hocalarımızın bizi iyi anlamalarından kaynaklı kolaylık var. Bizim nasıl bir ruh haline sahip olduğumuzu idare az çok biliyordu."(Katılımcı 2)

"Zaten çok kısa süre kaldım Çodem' de. Yaşım doldu reşit oldum ayrıldım. Eğer uzun süreli kalacak olsaydım, Çodem' den daha iyi bir yere gitmem gerekseydi gitmeyi istemezdim. Çünkü arkadaşlarımın her birini çok iyi tanımışım, kimin ne derdi ne sıkıntısı var öğrenmişim yeni bir çevreye uyum sağlayamazdım. Kurduğum

arkadaşlık bağını başka yerde kuramazdım. İmkânım olsa hep Çodem' de kalırdım."(Katılımcı 3)

"Ben Çodem' den başka bir yere gitmek istemezdim. Çodem'in binasını kokusunu falan beğenmesem de arkadaşlarımı seviyordum. Hepsi de benim gibi yaralıydı. Bu bile yeterdi benim için. Diğer yurtlara gitsem ben dışlanırdım. Zaten beni almazlardı da. Birkaç arkadaşım vardı hatırladığım kadarıyla onları hocalarım Çocuk Evine göndermek istediler. Ama onları bile almadılar kollarında kesik var, sigara içiyor diye."(Katılımcı 4)

"Gitmek istemezdim. Çünkü ben Çodem' in ortamına alışmıştım. Oradaki çocuklar bana daha yakın geliyordu. Belki gideceğim yeni yurtta beni dışlayacaklardı. Bir de o yurtta benden çok şey beklerlerdi. Çodem daha rahattı bence. Kısıtlı da olsa sigara da içebiliyorduk. Gideceğim yerde daha çok sıkarlardı beni. Oraya giden bazı çocuklar var Çokim'den tanıdığım. Ben oraya uyum sağlayamazdım"(Katılımcı 5)

"İstemezdim. Niye istemediğimi de bilmiyorum aslında ama hep soğuk baktım. Zaten benim gidebilme gibi bir şansım yoktu, Çodem' de yaptıklarımdan dolayı. Birkaç arkadaşım gitti iyi de oldu onlar için, şimdi yaşı dolmasına rağmen hala yurtta kalıyormuş okula gidiyor. Eğer ben de oraya uyum sağlayacağımı bilseydim gitmek isterdim. Belki cezaevine de girmezdim."(Katılımcı 6)

"Ben istemezdim. Oradaki hocalarla da çocuklarla da anlaşamazdım. Hele benim Çodem' den geldiğimi bildikten sonra dışlarlardı beni. Ben iyi ki Çodem' de kalmışım."(Katılımcı 9)

"Biz oralarda yapamazdık. Ayak uyduramaz geri gelirdim. O yüzden gitmek istemezdim. Çodem'deki ortamımdan memnundum. Hepsi de benim gibilerdi."(Katılımcı 10)

4.9. Katılımcıların Kurum Bakımı Sonrasına İlişkin Bulgular

Katılımcıların, Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrıldıktan sonra aileleri, yakın akraba, arkadaşları ile veya tek başlarına yaşamlarını devam ettirdikleri ifade edilmektedir.

4.9.1. Katılımcıların Kuruluştan Ayrıldıktan Sonra Birlikte Yaşadıkları Kişilere İlişkin Bulgular

Katılımcılardan bazıları (n=3) kurum bakımından ayrıldıktan sonra çekirdek ailesi ile yaşamaya devam etmiştir. Bu katılımcıların kurum bakımı sürecinde de aile üyeleri ile olan ilişkilerinin güçlü olduğu görülmektedir.

"Reşit olunca Çodem' den ayrıldım. Ailem zaten ilçede oturuyor. Otobüse bindim onların yanına gittim. Bizim aile Denizli'de tarla işlerine gider. Yaz döneminde onlarla beraber o işe gittim. Ramazan ayında davulculuk yaptım ilçede. Hep ailemle birlikteydim, şimdi de onlarlayım."(Katılımcı 5)

"2016 yılında reşit olur olmaz ayrıldım Çodem' den. Memleketime ailemin yanına gittim yurttan çıkınca. Köyde babamla birlikte ufak tefek işlere gittim. Aile geçimine katkıda bulundum. Bu aralar pek iş yok çalışmıyorum. Ailemle kalmaktan memnunum. Zaten ailemle önemli bir sorunum yoktu. Maddiyattan yurda verilmişim. Memur olana kadar ailemle kalmayı düşünüyorum. Şanslı olduğumun da farkındayım. Arkadaşlarımdan bazılarıyla görüşüyorum. Kalacak yer bulmakta bile zorlanmışlar. Çoğunun ailesi yok zaten." (Katılımcı 8)

"2017 yılında Çodem' den reşit olup ayrıldım. Memleketime döndüm, Annemin yanına gittim iyi karşıladı beni. Dayımın ekmek fırını vardı. Yurttan çıkınca gel diyordu. Ben de onun yanına gittim çalışmaya. Kurumdan kaçıp memlekete geldiğimde de fırına gidip geliyordum. Cep harçlığım çıkıyordu. Dayım göz kulak oldu bana. Düzenli bir gelirim oldu. Anneme de katkım oldu."(Katılımcı 9)

Kurum bakımı sürecinde aile üyeleri ile etkili iletişimi bulunmayan katılımcıların (n=6) kurum bakımından ayrıldıktan sonra kalacak yer bulmakta zorlandığı, bu sebeple tek başına, arkadaş veya yakın akraba ile birlikte yaşamak zorunda kaldığı anlaşılmıştır.

"2016' da Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrıldım. Ayrıldığımda ilk olarak İstanbul'a gittim. 7 ay arkadaşlarımla birlikte İstanbul'da kaldım. Sonra Isparta'da 1 seneye yakın tek başıma yaşadım. Sonra geri İstanbul'a döndüm ve hala İstanbul'da tek başıma yaşıyorum."(Katılımcı 1)

"2017' de Çodem'den ayrıldım. İlk başta babamın Afyonkarahisar'daki eski evinde tek başıma kalmaya başladım. 2 ay dönercide çalıştım. Sonra arkadaşımın yanına Balıkesir' e gittim onunla kaldım. Orada da izolasyon işinde 3 ay çalıştım. Balıkesir' den ayrılıp İstanbul'a dayımın yanına geldim.. Dayım dekorasyon işiyle uğraşıyor, ben de onunla çalışıyordum. Şimdi Afyonkarahisar' da tek başıma babamın evinde kalıyorum. Sosyal hizmetlerden yardım alıyorum."(Katılımcı 2)

"2016' da ayrıldım. Yurttan çıkıp Bursa' ya halamlara gittim onlarla yaşamaya başladım. Halen de oradayım. Öz babam beni sahiplenmedi, halam ve enişte beni yanlarına çağırdı. Eğer onlar da olmasaydı ne yapardım nasıl bir adam olur ne yollara sapardım bilmiyorum."(Katılımcı 3)

"2017' de Çodem' den çıktım. Amcamın çocukları var Kırşehir'de. Onlar, ben yurttan çıkmaya yakın beni aramaya başladılar. Belki de memur olacağımı öğrendiler ondan aradılar. Çıkınca onların yanına gittim mecburen. Başka gidecek yerim yoktu. Onlarla birlikte garsonluk yapmaya başladım. Bir süre onlarla birlikte yaşadım. Sonra çalıştığım yerdeki arkadaşlarla bir ev tuttuk onlarla yaşamaya başladım. Hala onlarla birlikte kalıyorum ama farklı bir restorana geçtim. Oradan kazandığımla geçimimi sağlıyorum."(Katılımcı 4)

"Çodem' den çıkınca memlekete döndüm. Bir süre ailemle birlikte kaldım. Aslında onlarla birlikte kalmaya da niyetliydim ama ilk başta olduğu gibi aramızda anlaşmazlık çıktı. Babamla yine tartıştık. Ben de arkadaşların yanına gittim il merkezine. Onlarla birlikte yaşamaya başladım. Onlar çalışıyordu dönercide. Ben de onların yanında işe girdim. Birkaç ay çalıştık sonra anlaşamadık sahibiyle işten çıkardılar. Onlar yeni bir iş buldular şimdi. Ben şu an çalışmıyorum bir yerde."(Katılımcı 7)

"Memlekete döndüm. Annemin yanına. O kendini zor geçindiriyordu. Ben de arkadaşlarla birlikte yaşamaya başladım. Onlarla iş bulduğumda çalışıyorum. İş bulamıyorum çoğu zaman."(Katılımcı 10)

Çocuk Destek Merkezinde koruma ve bakım altında iken tutuklanarak Çocuk Eğitim evine alınan katılımcılardan bir tanesi (n=1) hükümlü iken reşit olmuştur.

"Ben Sincan Çocuk Eğitim Evi' ndeyken reşit oldum. Hala orada kayıtlıyım. Memleketime yakın bir yere nakil için başvurduk, inşallah yakın bir yere giderim. Babamla görüşüyoruz, avukat aracılığıyla cezalarıma itiraz ediyor. Umarım bir sonuç alırız."(Katılımcı 6)

4.9.2. Kurum Bakımı Sonrası Katılımcıların Aile ve Akrabaları İle Olan İlişkileriyle İlgili Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrılan katılımcı bireylerin yakın çevre ve aile üyeleri ile olan ilişkilerinin tıpkı kurum bakımı sürecinde olduğu gibi düzensiz olduğu ifade edilmektedir.

Katılımcıların (n=8) aile ilişkilerine bakıldığında ebeveynleri ile ilgili iletişim eksikliği göze çarpmaktadır. Söz konusu katılımcı bireylerin ikinci derece yakın akrabaları ile iletişimlerine devam ettikleri görülmektedir.

"Akrabalarımdan, amcamın çocukları var iki tane onlarla görüşme halindeyim. Abilerimin büyük olanıyla ailevi nedenlerden dolayı görüşmüyorum. Küçük kardeşlerimle ara sıra görüşüyorum. Kardeşlerimden şu an başı yasalarla sıkıntıda olan yok şükür. Hepsi de özel sektörde çalışıp geçimlerini sağlıyor."(Katılımcı 1)

"Annemle, halamla, anneannemle görüşüyorum. Fakat babam beni aramıyor. Nedenini de bilmiyorum."(Katılımcı 2)

"Öz babam hariç herkes beni arayıp sorar. O da üvey annemin korkusundan bana sahip çıkmadı. Hepsiyle de sınırlı da olsa ilişkim var. Zaten halamla birlikte kalıyorum. Kısa zaman sonra askere gideceğim halamlar gönderecek sağ olsunlar."(Katılımcı 3)

"Annemi telefonla arıyorum, o da fırsat bulunca arıyor cezaevinden. Çodem' den çıktıktan sonra ziyaretine gidemedim annemin. Amcamın çocuklarıyla Çodem' den çıkınca görüştüm, sonraları ilişkiyi kopardım. Kardeşlerimle görüşüyorum bazen. Ama sanki kan bağım yokmuş gibi hissediyorum. Uzun zamandır görüşmedim çünkü." (Katılımcı 4)

"Akrabalarımdan köyde olanlarla Çodem' deyken izne gittiğimde görüşürdüm. Pek sık görüşmeyiz. İzne çıktığımda köye babamın yanına giderim onunla kalırım. Babam imkânı elverdiğince bana para yollar."(Katılımcı 6)

"Ara sıra annemle telefonda görüşüyorum. Bir kere de köye yanına gittim. Babamla ve diğer akrabalarla görüşmedim uzun zamandır."(Katılımcı 7)

"Annemle görüşüyorum işte ara sıra. Babamın nerede olduğunu bilmiyorum. Uzun süredir annemin yanına da gelmiyor. Pek ilgilenmiyorum. Akrabam var oturduğumuz yerde. Bazen arayıp sorarlar, ne yaptığımı sormak için"(Katılımcı 10)

Kurum bakımı sonrası aile ilişkilerini sürdüren katılımcıların (n=2) ifadeleri şu şekildedir.

"Aile bağlarımız güçlüdür bizim. Ailemin hepsiyle, akrabalarımla görüşüyorum."(Katılımcı 5)

"Akrabalarımın çoğu köyde. Hepsiyle görüşüyoruz bir sorunumuz yok şimdilik."(Katılımcı 8)

4.9.3. 3413 Sayılı Yasa Kapsamında Memur Olarak Atanmaları İçin Form-A Belgesi Düzenlenmesine İlişkin Bulgular

Katılımcılardan büyük çoğunluğuna (n=8) 3413 sayılı yasa kapsamında memur olabilmelerinin ilk adımı olan Form-A belgesinin reşit olduğu kurum tarafından düzenlendiği görülmektedir. Form-A belgesi düzenlenen katılımcılardan bazılarının (n=2) kura yolu ile atamalarının yapıldığı fakat birinin güvenlik soruşturmasının olumsuz sonuçlandığı diğerinin ise soruşturmasının devam ettiği ifade edilmiştir. Söz konusu güvenlik soruşturması sürecinin uzaması ve olumsuz sonuçlanması ihtimaline ilişkin bir endişenin bulunduğu anlaşılmaktadır.

"Yurttan ayrıldıktan sonra bana Form-A düzenlediler. Son atamalarda Isparta Gümrük Ticaret İl Müdürlüğüne atandım. Uzun süren bir güvenlik soruşturması sonunda göreve başlayamayacağım söylendi. Güvenlik soruşturmasında çocukken işlediğim suçlardan dolayı memur olamayacağımı söylediler. Ben cezaevinde hiç kalmadım sadece devam eden adli dosyalarım vardı,

bu yüzden Bölge İdare Mahkemesine itirazda bulundum. Sonucunu bekliyorum. İnşallah memur olarak göreve başlarım."(Katılımcı 1)

"Çok şükür atamam bile yapıldı. Rize İl Sağlık Müdürlüğüne çıktı görev yerim. Evraklarımı teslim ettim ama 3 ay falan geçti halen göreve başlayamadım. Birkaç defa aradım ama güvenlik soruşturmasının sonuçlanmadığını söylediler. İnşallah güvenlik soruşturmamdan sorun çıkmaz."(Katılımcı 8)

Form-A belgesi düzenlenen katılımcılardan bazılarının ise (n=5) atamalarının henüz gerçekleşmediği, yeni atamalarda tercih yapmayı bekledikleri ve katılımcılardan bir tanesinde memurluk yapabilme noktasında öz güven eksikliği bulunduğu ifade edilmektedir.

"Memur olmam için Form-A düzenlediler. Atamalar için tercih yaptım fakat yerleşemedim. Yeni atamaları bekliyorum."(Katılımcı 2)

"Memur olmam için bana da form doldurdular. Son kuralarda tercih yaptık Denizli'deki görevlilerle. Ama yerleşemedim. Yeni atamayı bekliyorum. Bir yandan da yapabilir miyim memurluğu emin değilim. Okuma yazmam tam iyi değil. İlerde atılırım diye korkuyorum."(Katılımcı 5)

"Evet doldurdular. Bir ara memurluk için kura çekilmiş herhalde. Onda tercih yapmayı unuttum, haberim yoktu. Yeni tercihi bekliyorum bakalım. Uzak yakın demeden yazabildiğim kadar yer yazacağım. Umarım atanırım bir an önce."(Katılımcı 7)

"Form-A doldurulduu şükür. Hatta atamalar için tercih yapma hakkım da var. Atanmayı bekliyorum. Ataması yapılıp göreve başlatılmayan arkadaşlar var Çodem' den çıkan. İnşallah bende öyle bir şey olmaz."(Katılımcı 9)

"Doldurdular. Atamaları bekliyorum. Yakın uzak demeden tercih yapacağım memur olmak için." (Katılımcı 10)

Katılımcılardan bir tanesinin (n=1) hakkında Form-A belgesi düzenlenip düzenlenmediği konusunda bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. Katılımcının memur olmaya ilişkin bir beklentisinin olmadığı, geleceğe ilişkin özel sektörde çalışma isteğinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

"Hüküm giydiğim için bir önemi kalmadı zaten. Form-A düzenlendi mi bilmiyorum. Galiba düzenlenmedi. Eğer ceza almasaydım atandığımda memurluğu yapabileceğimi düşünüyorum. Ama olmadı, kısmet değilmiş. Şimdi Eğitim evi' nde gündüz saatlerinde iş yerlerine çalışmaya gidiyoruz, harçlığımı çıkarıyorum. Çıktıktan sonrası için belki meslek öğrenirim."(Katılımcı 6)

Katılımcılardan bir tanesinin mevzuat gereği kurumda fiilen kalması gereken süreyi doldurmaması nedeniyle hakkında Form-A belgesi düzenlenmediği ifade edilmiştir.

"6 ay kaldığım için memur olma hakkım yok benim."(Katılımcı 3)

Katılımcı (n=1), hakkında Form-A belgesi düzenlenmesine rağmen memur olmak için tercih yapmayacağını belirtmiştir. Sebep olarak ise diğer katılımcılarda (n=1) bulunan "memurluk yapabilme" noktasındaki özgüven eksikliği göze çarpmaktadır.

"Form A doldurdular Çodem' den çıkarken. Ama atamalarda tercih yapmayı düşünmüyorum. Çünkü memurluk yapabileceğimi sanmıyorum. Birkaç tane tanıdığım abi var KBRM' den çıkıp memur olan. Sonrasında atmışlar memurluktan. Ben de yapamayacağım memurluk için tercih yapmayı düşünmüyorum."(Katılımcı 4)

4.9.4. Kurum Bakımı Sonrası Çalışma Durumuna İlişkin Bulgular

Katılımcıların tamamına yakının (n=9) Çocuk Destek Merkezinden ayrıldıktan sonra özel sektörde tek başına veya diğer aile üyeleri ile birlikte çalışmak zorunda kaldıkları ifade edilmektedir. Bir katılımcının hükümlü iken reşit olmasından dolayı özgür iradesi ile çalışma yaşamına atılması durumu oluşmamıştır.

"Çodem'den reşit olmadan hüküm giydim. Çalışma fırsatım olmadı Çodem' den sonra. Ama eğitim evinden çıktıktan sonra mecburen özel sektörde çalışacağım."(Katılımcı 6)

Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrıldıktan sonra özel sektörde çalışmak zorunda kalan katılımcı (n=1) kendisinin sosyal hizmetler himayesinde

büyümesinden kaynaklı iş hayatında zorluk yaşadığını, çeşitli ayrımcılık ve ön yargılara maruz kaldığını söylemiştir.

"Reşit olup yurttan çıktıktan sonra ağır sanayi denilen dış cephe mantolama işinde çalıştım. Sonra yine inşaat sektöründe devam ettim ama kalacak yer sorunu yaşadım. Yurtta büyümemden kaynaklı olarak bana ücreti de az veriyorlardı. Belki de ben yanlış düşünüyorum ama hissedebiliyorsun bu tavırlarını, önyargılarını, ezmek istediler. Resmen emeğimin ucuza kullanıldığını, sömürüldüğünü gördüm."(Katılımcı 1)

Özel sektörde çalışmak zorunda kalan ve devlet himayesinde yetişmekten kaynaklı ayrımcılığa uğramadığını ifade eden katılımcılardan (n=1), Çocuk Destek Merkezinde koruma ve bakım altında kalıyorken ön yargılara maruz kaldığı görülmektedir.

"İş hayatında ben yurttan çıktığım için bir sorun yaşamadım. Ne yalan söyleyeyim yurttayken ben çok korkuyordum dışarıda ne yapacağım diye. Hem suça sürüklenmiş hem de yurtta kalmış olduğum için beni dışlayacaklarını düşündüm. Ama ben şükür bu zamana kadar büyük bir sorun yaşamadım. Yaşadığım sorunların herkesin yaşayabileceği şeyler olduğunu düşünüyorum. Yurtta kalırken bir restoranda işe girmiştik idarenin izniyle. Restoranda bir hırsızlık olayı oldu. Bu olayda ben ve arkadaşımdan şüphelendiler ve işten çıkardılar. Aslında o olayla birlikte ben çok ümitsizliğe kapılmıştım. Her yerde böyle bir tavırla karşılaşacağım diye. "(Katılımcı 2)

Diğer katılımcılara (n=7) bakıldığında ise yaşadıkları zorlukların sosyal hizmetler himayesinde yetişmek ile ilgili olmadığını düşündükleri görülmüştür. Herhangi bir ayrımcılığa ya da baskıya maruz kalmadığını düşünen katılımcılardan bazılarının sosyal destek mekanizmalarının güçlü olduğu ve bu durumun ayrımcılık yaşamasının önüne geçtiği anlaşılmaktadır.

"Halen bir marketin deposunda asgari ücretle gece vardiyasında çalışıyorum. İş hayatında yoğunluktan ve iş baskısından kaynaklı zorluğu hissediyorum. Yurttan çıkmış olmam veya suça sürüklenmiş olmamın bana yarattığı bir sıkıntı olmadı. Herkes de biliyor benim yurttan çıktığımı."(Katılımcı 3)

"Restoranlarda bulaşıkçılık, garsonluk yaptım, halen de yapıyorum. İşim çok yoğun, ayakta kalıyorum uzun saatler. İş hayatına ilk başta amcamın çocuklarıyla birlikte girdiğimden pek bir sorun yaşamadım. Ama şimdiki yerimde biraz daha yoruluyorum, fazla mesai yapıyorum. Aldığım para da, ilk önce çalıştığım yerden daha az. Bunda benim Çodem' den çıkmamın ilgisi var mı bilmiyorum." (Katılımcı 4)

4 numara ile kodlanan katılımcının çalıştığı iş yerinde kurum bakımında kalmaktan dolayı değil de devam edem mahkeme dosyalarından kaynaklı sorun yaşadığı anlaşılmıştır.

"Bir olaya karışmadım. Ama eski dosyalarımın davalarına gidiyorum. Bu bazen iş yerinde sorun oluyor. Güvenlerinin sarsıldığını görüyorum."(Katılımcı 4)

"Ailemle birlikte günlük yevmiyeli çalıştım. Para işlerine babam bakıyor bize harçlığımızı veriyor. Ne kadar kazandığımızı tam bilmiyorum ama babam hakkımız olanını alıyordur. Ailemle birlikte çalıştığım için böyle bir şey yaşamadım."(Katılımcı 5)

"Garsonluk yaptım Çodem' den çıktıktan sonra. Başka bir işte çalışmadım. Biraz yorucuydu. Ayakta çok bekliyordum. Gece geç saatlere kadar kalıyorduk arkadaşlarla. Yurttan çıkmış olmamla ilgili bir sıkıntı yaşamadım. Oranın sahibi çalışmamıza bakıyordu, başka bir şeye takılmıyordu."(Katılımcı 7)

"Babama köyde gündelik işlerde yardım ettim. Onun dışında bir ara ilçe merkezinde perdecide çalıştım. Şükür bir sorun da yaşamadım. İlçede herkes birbirinin ailesini çocuğunu bilir."(Katılımcı 8)

"Yurttan çıktıktan sonra dayımın yanına işe girdim hemen. Fırından ekmek dağıtımına yardım ediyorum. Çalıştığım yer dayımın olduğundan bir dışlamayla falan karşılaşmadım. Sahip çıktı bana sağ olsun. Başımı belaya sokmadıysam dayımın sayesinde."(Katılımcı 9)

"Arkadaşlarla çalıştığımız işler oluyor. İnşaata da gittiğimiz oluyor. En son lokantada çalışmıştım ben." (Katılımcı 10)

4.9.5. Kurum Bakımı Sonrası Katılımcıların Suç İşleme Durumlarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların (n=9), Çocuk Destek Merkezinden ayrıldıktan sonra yeni bir suç dosyalarının oluşmadığı fakat adli makamlara yansımayan bazı olumsuzlukların yaşandığı ve çocukluk döneminde açılan suç dosyalarının yargılamasının halen devam ettiği belirtilmiştir.

"Çodem' den ayrıldıktan sonra bir suç öyküm olmadı. Bir tek alkollü araç kullanmaktan dolayı işlem yapıldı. Eski davalarla ilgili mahkemelerim oluyor ama yeni bir suç işlemedim."(Katılımcı 1)

"Çok şükür bir suça karışmadım".(Katılımcı 2)

"Bir olaya karışmadım. Ama eski dosyalarımın davalarına gidiyorum". (Katılımcı 4)

"Hiçbir olaya karışmadım çok şükür. Eski dosyalarım da sonuçlandı, kafam çok rahat." (Katılımcı 5)

"Çok büyük bir olay olmadı. Birkaç kere arkadaşlarla birlikte kavgaya karıştık o kadar. Ceza almadım ama. Bir de eski dosyalar sürüyor."(Katılımcı 7)

"Karakolluk bir şey olmadı yurttan çıktıktan sonra. Birkaç kez kavgamız oldu arkadaşlarla birlikte. O da yurttan çıktığım sıralardı. Sonraları hiç bulaşmamaya çalıştım."(Katılımcı 9)

"Olmadı çok şükür. Eski dosyaların duruşmaları oluyor, onlara gitmeye çalışıyorum." (Katılımcı 10)

Kurum bakımı sonrası suç işlemediğini ifade eden katılımcılardan (n=2) bazılarının sahip oldukları sosyal desteğe vurgu yapmış, suç işlememesini bu desteğe bağlamıştır.

"Yurttan sonra bir olaya veya suça karışmadım. Bence bunda bana sahip çıkan halamların etkisi büyük."(Katılımcı 3)

"Hiçbir şeye bulaşmadım çok şükür. Bunda ailemin yanında olmamın da etkisi var bence. Yoksa başımı belaya sokup memurluktan da olurdum."(Katılımcı 8)

Katılımcılardan bir tanesi ise çocukluk döneminde meydana gelen suç dosyaları neticesinde halen hükümlü bulunmaktadır.

"Eski dosyalarımdan dolayı hükümlüyüm."(Katılımcı 6)

4.10. Kurum Bakımı Sonrası Sosyal Hayata Uyuma İlişkin Bulgular

Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrılan katılımcı bireylerin(n=7) sosyal hayata uyumda zorluk yaşadıkları görülmektedir. Bu zorluğun yaşanmasında geleceğe ilişkin bir planlarının olmamasının, kendilerine olan güven eksikliğinin, başkalarına bağımlı olmaya alışmanın ve yeterli sosyal desteğe sahip olmamalarının etkisi ifade edilmiştir.

"Çodem' den çıkıp sosyal hayata döndüğümde sorun yaşadım illa ki. Adaptasyonda zorlandım. Bize karşı bir güvensizlik, ön yargı ve uzak durma hali vardı. Yurtta neden kaldığımı da öğrendiklerinde neredeyse azılı suçlu zannediyorlar, araya mesafe koyuyorlar. Bu da haliyle insanda karşı tepki oluşturuyor. Bir süre sonra kendini ezdirmemek için insanlara karşı tavrın da sertleşebiliyor."(Katılımcı 1)

"Çodem' den çıktığım an ben nereye gideceğim, ne yapacağım dedim kendi kendime. Büyük bir belirsizlik vardı. Çünkü hazıra alışmışlık vardı. Yediğimiz önümüzde yemediğimiz arkamızda misali. Ben hayatı hep yurttaki gibi devam edecek sandım. Her şeyi çok rahat elde edeceğim sandım. Yurttayken reşit olup çıkacağım günü beklerdim. Çünkü özgür hissedecektim kendimi, hayat çok basit ve kolay geliyordu. Ama öyle olmadığını daha ilk andan anladım. Sudan çıkmış balığa döndüm. İnsanın kendisinin bir şeyleri elde edip kazanması daha zormuş. Bunu tabi yurttan çıkınca anlayabildiğim için ağır bir ders oldu. Keşke Çodem' de iken bunun farkına varsaydım ona göre kendimi hazırlardım. Ne biliyim yurtta kalırken belki düzenli olarak çalışıp para birikimi yapıp işimi kolaylaştırırdım. Belki okuluma daha bir ayrı önem verirdim. Zaten yurttan çıktığımda keşke okusaydım da koruma kararım biraz daha uzasaydı dedim. Bunların haricinde arkadaşlık ilişkilerimde veya diğer konularda büyük bir sorunla karşılaşmadım."(Katılımcı 2)

"Dediğim gibi ben ailemle yaşamaya devam ederim diye düşünüyordum. Ama Çodem' den çıkıp eve döndüğümde ailemle olan sorunların devam ettiğini gördüm. İlk başta kafam rahattı, eve döner yoluma bakarım diyordum. Öyle olmadı. Bu nedenle biraz zorlandım. Ne yapacağımı bilemedim. Aklıma ilk arkadaşlarım geldi. Onların yanına gittim. Onlar da olmasaydı ne yapardım bilmiyorum. En azından bir işe girdim onların sayesinde. Önümü görebildim. Birinin elinden tutup işe yerleştirmesini, yaşayacak ev bulmasını bekliyorsun."(Katılımcı 7)

"Rahata alışmışız onu anladım. Yurttayken hemen hemen her imkânımız vardı. Hayat telaşımız yoktu, hazıra alışmıştık. Ama dışarısı öyle değilmiş tabi. Dayımın yanında çalışacağımı bildiğimden kafam biraz rahattı. En azından yerim yurdum belli olacaktı. Onun rahatlığını yaşadım çıkınca. İş bulmak için uğraşsaydım belki zorluk çekerdim. Kendimi kabul ettirmem işe girmem zor olurdu bence. Bazı arkadaşlarımdan duyduğum kadarıyla zorlanmışlar. Ben yaşamadım böyle bir sıkıntı."(Katılımcı 9)

"Hiç Çodem'den sonrasını düşünmemişim onu anladım. Belki Çodem'de mecburiyetten kalıyor gibiydik ama oradaki imkanlar boldu. O zamanlarda Çodem' den çıktığımız günü düşünmeliydik ama yapmadık. En büyük sorun nerede kimle yaşayacağın oluyor."(Katılımcı 10)

Sosyal hayata uyumda zorlandığını ifade eden katılımcılardan (n=2) bazıları bu zorluğu yakın sosyal çevresinin ve akrabalarının desteği ile aştığını belirtmiştir.

"Ben Çodem' den çıkar çıkmaz Bursa' ya halamlara gittim. Bir gelecek ve ne yapacağım kaygısı vardı. Orada eniştem benim işe girmem için ön ayak oldu. İşe ilk başladığım süreçte sigorta yapılması ile ilgili sorunlar yaşadım. Yapılan işi bilmediğim halde bana o işi yaptırmaya çalıştılar. Ama bunların yanı sıra bir dışlanma veya baskı hissetmedim. Eniştem de o işyerinde daha önceden çalışmış, bana sahip çıktılar."(Katılımcı 3)

"Çodem' den çıkana kadar beni aramasalar da amcamın çocuklarının yanına Çodem' den çıkıp gitmem iyi oldu aslında. En azından elimden tutup bir işe yerleştirdiler. Keşke orada çalışmaya devam etseydim başka bir yere geçmeseydim arkadaşlarımın gazına gelip. Şimdi daha çok sıkıntı çekiyorum iş yerinde. Mahkemelere gidip geldiğim zaman bana kötü gözle bakıyorlar. Bir de dosyalarım

hırsızlık dosyası olunca adamlar da haklı. Eğer ilk başta Çodem' den çıkıp tek başıma kalsaydım ne yapacağımı bilemezdim. Şimdi amcamın çocuklarıyla yine görüşmüyorum. Arkadaşlarımla birlikte yaşıyorum. İlerde ne yapacağımı bilmiyorum. Ben Çodem' den çıkmayı dört gözle bekledim ama umduğum gibi olmadı. Tek başıma kaldığımı hissettim."(Katılımcı 4)

Sosyal hayata uyumda sorun yaşamadığını ifade eden katılımcılar (n=2) aile üyeleri ile olan ilişkilerinin düzenli olmasına dikkat çekmiştir.

"Sanki hiç ailemden ayrılıp Çodem' e gitmemiş gibiydim. Çünkü ailemle ilişkimi hiç koparmadım. Kendilerince bana gereken desteği de sağladılar. Çodem' den çıkınca gidecek yerim, çalışacak işim ailem hazırdır. O yüzden zorluk yaşamadım."(Katılımcı 5)

"Ben hiç zorlanmadım. Zaten hep hayatın içindeydim ben. Yurttayken de hocaların izin verdiği saatlerde çarşıda çalışıyordum. İnsanlarla olan ilişkim de iyiydi. Zaten ailemin yanına döndüm onlarla yaşamaya devam ettim."(Katılımcı 8)

Halen hükümlü bulunan katılımcı, kendisinin cezaevinden çıktıktan sonra sosyal hayata uyumda sorunlarla karşılaşacağını düşünmüş, geleceğe yönelik planlarından bahsetmiştir.

"Benim için Çodem' den çıktıktan sonra değil de cezaevinden çıktıktan sonra mücadele başlıyor. Hem Çodem' den kalma sorunlar, hem cezaevinden çıkmış olmam nedeniyle biraz bocalayacağım kesin. İş bulmakta zorluk çekerim büyük ihtimal. Ama en azından babamın yanına köye gider, köyde çalışırım."(Katılımcı 6)

4.10.1. Kurum Bakımı Sonrası Sosyal Rehabilitasyona İhtiyaç Duymaya İlişkin Bulgular

Katılımcıların tamamının Çocuk Destek Merkezinden ayrıldıktan sonra desteğe ihtiyaç duyduğu, kurum bakımında aldıkları sosyal rehabilitasyon hizmetinin önemini sonrasında anladıkları, rehberlik ve yönlendirmeye ihtiyaç duydukları, aile desteğinin yanı sıra profesyonel bir dokunuş istedikleri belirlenmiştir.

"Hem sosyal hayatta yaşadığım zorluk hem de rehberlik olması açısından sosyal rehabilitasyon olsa şimdi iyi olurdu. Ama bir destek de almıyorum. Alsam iyi olur belki, deneyebilirim."(Katılımcı 1)

"Belki maddi eksikliklerimizi giderebiliyoruz ama yeni hayatımıza alışmakta ve uyum sağlamakta sorun yaşıyoruz. Bu psikolojiyi atlatabilmek için bir yönlendirmeye ve rehberliğe ihtiyaç duyuyorum. Bu rehberlikten kastım aslında diğer insanlarla olan ilişkilerimizi daha iyi kurabilmemize yardımcı olunması. Çünkü Çodem' den çıkıp hayata atıldık."(Katılımcı 2)

"Her ne kadar halamlar bana yurttan sonra sahip çıksalar da kendi kendime aşamayacağım davranış sorunlarım, psikolojik bunalımlarım oluyor. Babamın bana sahip çıkmayışı ve o evden üvey annem tarafından dışarı atılmam bende büyük yara. Belki de hep böyle kalacak bende. Bazen bu yaşadıklarım beni yanlış düşüncelere itiyor, öz babama kinle bakıyorum. Bu benim tüm hayatıma yansıyacak diye korkuyorum. Bunla ilgili de bir destek almadım."(Katılımcı 3)

"Yaşım dolup çıkmak zorunda kalmasaydım Çodem' de kalıp hocalarımın desteğini almak isterdim. Onlarla konuşmak bile bazen iyi geliyordu. Bunun kıymetini sonradan anladım gerçi. Çodem' den çıkmaya yakın koluma kesik atmayı bırakmıştım. Fakat çıktıktan sonra annem ve babamın meselesini düşündüğüm zamanlarda birkaç defa koluma kesik attım. Konuşabileceğim birileri olsaydı belki yapmazdım bunu. Çünkü hala hazır değilim yaşadıklarımı kabullenmeye."(Katılımcı 4)

"Bir daha uyuşturucuya ya da suç işlemeye başlayacağımı sanmıyorum. Ama hayatın ne getireceği belli olmaz. Ailemin desteği var bana ama onların da eğitim durumu imkânları belli. O yüzden Çodem'deki gibi bir destek devam etseydi çok faydası olurdu bence. Belki irademe daha sağlam olur, insanlarla daha iyi anlaşırım."(Katılımcı 5)

"Çodem' deyken belki etkili gelmiyordu bize orda anlatılanlar, yapılanlar. Ama oradan uzak kalıp biraz da büyüdükçe o yapılanların şimdi işe yarayacağını düşünüyorum. Şu an ki düşüncelerimle Çodem' de olmuş olsaydım ben cezaevinde değildim. En azından mahkemeye duruşmaya giderken biraz çekinirdim. Ama o

zaman aklımız bir karış havadaydı. Hocaları çok zorluyorduk, onlar da pes ediyordu bir süre sonra."(Katılımcı 6)

"Hocalar bazen söylerdi. Buraların kıymetini reşit olup çıktıktan sonra anlarsınız diye. Gerçekten de öyle oldu. O zamanların değerini bilmeliydik bence. Oradaki öğütleri arıyor insan. Bunu fark ettikten sonra yeni bir destek alma hakkımız olmalı bence."(Katılımcı 7)

"Psiko-sosyal destekten de öte arayıp sormalarını isterim hocalarımın. Bazen bir şeyler sormak için arıyorum. Çok iyi geliyor insana. Çünkü yönlendirmeye ihtiyacımın olduğu şeyler çıkıyor. Ailemin aklının ermediği şeyler oluyor. Orada yol gösterecek birini arıyorsun."(Katılımcı 8)

"Bence iyi olurdu. Asıl şimdi ihtiyacımız olabilir böyle bir desteğe. Yurttayken her şey hikâye gibi geliyordu. O yüzden aldırmıyorduk pek. Şimdi ne verseler alacak kıvama geldik. Annemle falan aram daha iyi olabilir belki. Yurttayken arayıp sormadı malum. Çıktıktan sonra da pek bir şey değişmedi. Aramızın düzelmesini belki sağlayabilirlerdi. Arayıp sorsunlar bence bizi en basiti."(Katılımcı 9)

"İsterdim şimdi destek görmeyi. Etrafta beni adamakıllı yönlendirecek akıl verecek kimse yok. Arkadaşlarım da aynı durumda. Tek başımıza kalmayı kabullenemedik daha. O yüzden şimdi ihtiyacımız var bence." (Katılımcı 10)

4.10.2. Kurum Bakımı Sonrası İzlemeye İlişkin Bulgular

Katılımcılardan tamamının "Kurum Bakımı Sonrası Reşit İzleme" ve kurum bakımından reşit olarak ayrılan bireylere sunulan "Sosyal Ekonomik Destek" hizmetlerinden haberdar olmadığı, kendilerinin sosyal hizmetler tarafından düzenli olarak aranmadıkları, kaldıkları kurumda kişisel ilişki kurdukları profesyonellerce zaman zaman arandıkları, bazı katılımcıların kasti olarak takip edilmemek adına iletişim bilgilerini değiştirdiği öğrenilmiştir.

"Yurttan ayrıldıktan sonra beni sosyal hizmetlerden arayan olmadı. Nerede kaldığım, ne iş yaptığım hiç sorulmuyor. Aramalarını isterim, en azından kendimi daha iyi hissederdim. Yalnız olmadığımı, önemsendiğimi, sahiplenildiğimi düşünür

daha güçlü olurdum. Mesela Sed yardımını sizle yaptığım görüşmede öğrendim. Öncesinde haberim yoktu."(Katılımcı 1)

"Anlattığım gibi ben yurttan ayrıldığımda sudan çıkmış balık gibiydim. Hep bir destek aradım. Bir arayan soran. Belki yurttayken hocalarım yurda geç geldiğimde peşime düştüğünde hoşuma gitmiyordu ama kıymetini bilmeliymişim bence. Beni yurttan çıktıktan sonra bu iş için görevli olan biri aramadı. Çodem' den eski hocam arayıp sosyal ekonomik destek almam için yol gösterdi. Özellikle Çodem'den reşit olanlar olabildiği kadar aransın takip edilsin. Özellikle ailesi yanında kalmayanlar çok zorluk yaşıyor. Birkaç arkadaşımı biliyorum ben. Başıboş olduklarında yine eski kötü alışkanlıklarına dönüyorlar. En azından memur olana kadar da bir iş imkânı verseler, hem o sırada bizi yine takip de etmiş olurlar. Biz de kendimizi iyi hissederiz. Çünkü atama kuraları yapılana kadar maddi zorluk yaşıyoruz. Çok sık iş değiştirmek zorunda kalıyoruz özel sektörde. Çoğu zaman arkadaşlarımda olduğu gibi ucuza çalıştırılıyoruz. Bunun önlenmesi lazım bence. Adam işe giremeyip, para kazanamayınca illa ki eskiden yaptığı yanlış işlere girebiliyor. Belki de bunun yüzünden memurluk hakkını kaybedecek, sabıka kaydı olacak."(Katılımcı 2)

"Açıkçası benim gidecek yerim olmasaydı yurttan sonra sudan çıkmış balık gibi olacaktım. Nereye gideceğimi ve ne yapacağımı bilemeyecektim. Görüştüğüm Çodem' den arkadaşlarımın çoğu öyle. Kim nereye çektiyse gitmek zorunda kaldılar. Ben birkaç tanesini uyardım yanlış yollara sapmamaları için ama "artık reşidiz ne istersek yapabiliriz" dediler bana. Beni aramadıkları gibi o arkadaşlarımı da sosyal hizmetlerden arayıp soran olmamış. Bizler daha fazla ilgiyi hak ediyoruz diye düşünüyorum. Çünkü Çodem' den çıkan arkadaşlarımın çoğu takip edilmeye, yönlendirilmeye alışmış, alışmışız. Bu olmayınca da her şeyi yapmaya hakkımız var gibi düşünebiliyoruz."(Katılımcı 3)

"Ben Çodem' den çıktıktan sonra yurtta kayıtlı numaramı kapattırıp yeni numara açtırdım ki bana artık ulaşmasınlar, kendi halime bıraksınlar diye. O yüzden sosyal hizmetlerden kimseyle görüşmedim. Yanlış yapmışım kabul ediyorum."(Katılımcı 4)

"Çodem' den birkaç hocam arıyor beni numarası kayıtlı bende. Ben de onları bayramda falan arıyorum, hal hatır soruyorum. Ama onların sorduğunuz gibi bir şey için aradıklarını sanmıyorum. Aramızdaki bağdan dolayı arıyorlar beni. Bana çok iyi geliyor bu. Onların haricinde arayan olmadı beni."(Katılımcı 5)

"Ben birkaç hocamı cezaevinden arıyorum, onlarla sohbet ediyorum. Sağ olsun yardımcı oluyorlar bir eksiğim olduğunda. İzne çıktığımda ziyaretlerine gidiyorum. "(Katılımcı 6)

"Çokim' den bildiğim hocanın yanına ara sıra gidip konuşuyorum. Yol gösteriyor bana. Ama onun dışında bir kere aradılar telefonla, kimdi hatırlamıyorum. Kısa konuştuk zaten. Sonra arayan soran olmadı."(Katılımcı 7)

"Benim arayıp bir şeyler sorduğum hocam var. Sağ olsun o da ilgileniyor sorunlarımla. Ama onun haricinde görüştüğüm hoca yok. Arayan hiç olmadı beni."(Katılımcı 8)

"Arayan olmadı beni. Bir şu memurluk tercihleri için aradılar sosyal hizmetlerden. Gidip onla ilgili konuştum. Onun haricinde arayıp soran olmadı. Ne yaptığımı, ne işte çalıştığımı bilmiyorlar."(Katılımcı 9)

"Telefon numaram değişti, belki aramaya çalışmışlardır bilemiyorum. Bir ara Çodem' den eski hocalarımla görüştüm sohbet ettim telefonda. Başka da görüşemedim." (Katılımcı 10)

4.10.3. Katılımcıların Kurum Bakımı Sonrası Yeniden Suç İşlemelerini Önleyecek Hizmetlerle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

Katılımcılar, Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrılan bireylerin diğer kurum bakımından ayrılan bireylere oranla daha sistematik bir biçimde takip edilmesini, bu rehberliği istemeyen bireylerin ise bu sürece zorunlu olarak dâhil edilmesinin sağlanmasını, memur olarak atanana kadar geçen süreçte devlet gözetiminde geçici bir iş imkânı sağlanmasını, düzenlenecek sosyal aktivitelerle dayanışmanın sağlanarak kendilerinin değerli hissetmelerine yardımcı olunmasını istemektedir.

"Bence yurttan ayrıldıktan sonra sürekli takip edilmesi, irtibatta kalınması başıboş bırakılmaması gerek bizim. Görüşmek istemeyenlere belki denetimli serbestlik gibi bir şeye mecbur bırakabilirsiniz. Böylece takip edildiğini bilir, kendine çeki düzen verebilir belki."(Katılımcı 1)

"Gerçekten, adam akıllı bir iş versinler memur olana kadar bu yeter. O kişi zaten kalacak yerini bulur, ihtiyaçlarını karşılar, suça falan da bulaşmaz. Para olmayınca gözün başkasının parasına düşüyor illa ki. Sigortalı sigortasız fark etmez, bir iş verilsin ki milletin malına göz dikmesin. Reşit olduktan sonra bizi daha sıkı takip etsinler, desteklesinler. Özellikle Çodem' den çıkanları bir tık daha fazla takip etmeliler. Çocuk evlerinden çıkanların bu kadar sorunu olmaz ki. Hem maddi hem manevi varlıklarını hissettirmeli hocalarımız. Mesela bir bayramda, bayram alışverişi için para yatırılsa ekstra. Yurttaki günler gibi. Biz önemsendiğimizi anlarız. Unutulduğumuzu düşünmeyiz."(Katılımcı 2)

"Bence Çodem' den ayrılanların üstünden bir süre ilgiyi alakayı kesmemek gerek. Örneğin yurttayken yapılan sosyal faaliyetler bir sene daha kurumdan ayrıldığında da yapılmalı. Ortak piknikler düzenlenmeli. Yanımızda olduklarını biz daha da hissedebiliriz. Önemsendiğimizi anlarız. Çünkü çoğumuz buna aç büyüyoruz. O yüzden yanlış yollara yönelebiliyoruz. Bu dediğim öneriyle bence çocukların takibi de yapılır. Kim nerde ne iş yapıyor, sıkıntılı bir çevresi var mı? Bunlar öğrenilir. Devletin spor salonlarına kayıt hakkı verilerek takipleri sağlanabilir, enerjileri spora yönlendirilebilir. Devlet memuru olarak atanana kadar yine sosyal hizmetlerin takibinde bazı özel sektör işlerinde çalıştırılabilir."(Katılımcı 3)

"En basitinden benim gibileri sosyal hizmetlerle görüşmeye devam etmeye mecbur bırakmalılar. Eğer ben mecbur görüşmek zorunda olduğumu bilseydim telefon numaramı değiştirmezdim. Biz ilk başlarda görüşmek istemesek de bence peşimizi bırakmamalılar. Kıymetini er ya da geç anlıyoruz çünkü. Bayramlarda aranmak isterim mesela. Belki bir bayram alışverişi bizi değerli hissettirebilir. Çünkü biz hala bekliyoruz böyle şeyleri." (Katılımcı 4)

"Kendimizi önemli hissedersek yanlış yollara daha az gideriz diye düşünüyorum. Beni arayan hocamlar gibi diğerleri de arayabilir düzenli olarak.

Çodem'in bahçesinde yaptığımız gibi toplanıp bir piknik falan yapıp birbirimize destek olabiliriz. Buna da tahminimce arkadaşlarım severek gelir. Böylece hocalarımız, çocukların ne yapıp ne ettiğinden haberdar olabilir bence."(Katılımcı 5)

"Belki benim için biraz geç ama diğer arkadaşların cezaevine yolunun düşmemesi için takip edilmeleri şart bence. Çünkü hala yaptıkları yanlıştan övünen arkadaşlarım var. İşin ciddiyetini bilmiyorlar. O arkadaşlarla kesinlikle telefonla, yüz yüze görüşülmeli. İhtiyacı var mı yok mu sorulmalı. Art niyetli kişilere teslim edilmemeli bence. Hatta Çodem' den çıkanların bir süre sosyal hizmetlere gidip zorunlu görüşme yapması sağlanmalı. Gerçekten işin ciddiyetini kavradığımızda geç olabiliyor. Hayatın içine atıldıktan sonra anlatılanlar daha ikna edici olabiliyor. Yurttayken ekmek elden su gölden, cezaevi yok bir şey yok. Anlattığını dinlemiyorlar bile."(Katılımcı 6)

"Çoğumuzun Çodem' den çıktıktan sonra ailesi yanında olmuyor. Desteklerini göremiyoruz. Böyle olunca ne yapacağımızı bilmiyoruz. Çünkü Çodem' de sorumluluk yoktu. Kafamız da rahattı. Her imkân sunuluyordu. Kalacak yerimiz falan vardı şükür. Ama ayrıldıktan sonra asıl mücadele başlıyor. O zaman da adam akıllı bir destekçin yoksa zor durumda kalıyorsun. Nereye gidersin ne yaparsın nerede çalışırsın bilemiyorsun. O yüzden bizimle görüşmeye devam etmeli hocalarımız. En azından bizi bir işe yerleştirene kadar. Tam emin olduklarında ellerini çeksinler üzerimizden. Yurttan çıkar çıkmaz ortada kalınca mağdur oluruz. Sosyal etkinliklere yurttan sonra da devam etsek iyi olur bence. Hem arkadaşlarımızla buluşuruz hem hocalarımız bizi takip eder hem de moral olur bize. Sahipsiz olmayız."(Katılımcı 7)

"Hiçbir şekilde irtibatı koparmamalılar bizle. En azından işimize yerleşip hayatımızı düzene sokana kadar arayıp sorsunlar. Yurtta verdikleri emeğin karşılığını bence şimdi bizi takip ederek alabilirler. Çünkü çok şeyin farkına yurttan çıkınca varabildik. Tam işe yarayacağında bizi arayıp sormazlarsa, sahipsiz bırakırlarsa kimden destek alacağımızı bilemiyoruz. Dediğim gibi ailelerimizin eğitim durumu iyi değil ve bizi iyi yönlendiremeyebilir. Atamalarımız yapılana kadar para vermektense bizi işe yerleştirseler, o işte de bizi takip etseler daha iyi olur. Ne yaptığımızı nerede kaldığımızı nasıl bir hayat yaşadığımızı bilirler. Bence başımıza

ne gelirse yurttan çıktıktan sonraki iki üç yılda gelir. Bu zamanlarda yanımızda olup hayatımızı birlikte düzene sokarsak eskilere dönmeyiz."(Katılımcı 8)

"Bizi memur olana kadarki sürede kimseye muhtaç etmemeliler bence. Ben şanslıyım, dayımla çalışma fırsatım vardı. Eğer olmasaydı arkadaşlar nereye ben oraya gidecektim. Annem zaten ilgisiz. Eğer bizi devlet kontrolünde geçici işe yerleştirirlerse memur olana kadar, bizi takip de etmiş olabilirler. Güvenilir yerlerde çalışmış oluruz. Hocalarımızla görüşürüz sık sık. Zaten memur olduktan sonra maddi sorunumuz çözülecek. Orada da bir süre takip ederler. Ama bizim düzene girmemiz lazım bence. Onun için biz istesek de istemesek de bizi takip etsinler"(Katılımcı 9)

"En çok zorlandığımız şey iş bulmak, kendimizi geçindirip yaşayacak bir yer bulmak. Bunu çözdüğümüz zaman hiçbir arkadaşım eski kötü alışkanlıklarına dönmez, ben de dâhil. Devletin takip ettiği bir özel iş yerine yerleştirip hem para kazanmamızı hem de takibimizi yaparlar." (Katılımcı 10)

5. TARTIŞMA

Araştırmanın amaçları doğrultusunda Çocuk Destek Merkezlerinden reşit olarak ayrılan bireylerin kurum bakımı öncesi, esnası ve sonrasına ilişkin önemli bulgular elde edilmiştir.

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular ile bu alanda daha önceden yapılan çalışmalardan çıkarılan sonuçlar bilimsel açıdan tartışılmıştır. Ele alınan bulgular bireylerin kurum bakımına veya Çocuk Destek Merkezlerine alınma süreci, suça sürüklenme süreçleri, sosyal rehabilitasyon çalışmaları ve reşit olarak ayrıldıktan sonra yaşanan sosyal hayata uyum sorunları temelinde ele alınmıştır. Çocuk Destek Merkezleri, çocuk suçluluğu veya kurum bakımına ilişkin yapılan çalışmalar ile araştırmamız kapsamında elde edilen bulguların örtüşüp örtüşmediği, farklılıkların veya benzerliklerin neler olduğu ortaya konmuştur.

Cinsiyet olarak erkek çocukların suça sürüklenme konusunda kız çocuklara oranla daha fazla risk taşıdığını belirten çalışmalar erkek çocuklara yönelik politikaların geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Ülkemizde de ağırlıklı olarak erkek suça sürüklenen çocuklara yönelik ihtisaslaşan Çocuk Destek Merkezleri bulunmaktadır. Lipsey ve Derzon'un (1998: 97) da erkek cinsiyetini bir risk faktörü olarak kabul etmiş, bunda toplumun erkek çocuğa daha fazla serbestlik tanımasının önemini vurgulamıştır. Benzer şekilde araştırmaya katılım sağlayan bireylerin tamamını erkek katılımcılar oluşturmuştur.

Çocuk Destek Merkezlerinin henüz yeni bir kuruluş olması ve yapılacak görüşmede elde edilecek bilgilerin taze ve sağlıklı olabilmesi amacıyla Çocuk Destek Merkezlerinden kısa zaman önce reşit olarak ayrılan bireylere ulaşılmak amaçlanmıştır. Bu sebeple görüşme yapılan katılımcı bireyler 18-20 yaş aralığında bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında katılımcıların eğitim durumlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu durumda katılımcılar arasında ilköğretim mezunu olanların oranı %43 (n=8), ilköğretimden okulu terk edenlerin oranı %17 (n=3), lise mezunu olanların oranı %17 (n=3), liseden okulu terk edenlerin oranı %6 (n=1), lisans ve ön lisans mezunu olanların oranı ise %17 (n=3)'tür. Katılımcılar arasında farklı eğitim

durumlarına sahip bireyler bulunmakla beraber, katılımcıların %43'ünün ilköğretim mezunu olup eğitimlerine devam etmemiştir. Bu durum madde kullanımı ile eğitim durumu arasındaki ilişki açısından önemlidir. Çocuk Destek Merkezlerinde kalan çocuklara yönelik Öğütçü tarafından yapılan çalışmada da kurumda kalan çocukların örgün eğitime devam etme oranının düşük olduğu görülmektedir (75). Bunda kurumda kalan çocuklara 3413 sayılı yasa kapsamında sunulan ve sınavsız memur olabilme hakkının rolü olduğu söylenebilir.

Araştırmada suça sürüklenen ve bir süre Çocuk Destek Merkezlerinde sosyal rehabilitasyona dâhil edilen bireylerin lise eğitimine devam etmedikleri, ilkokul ve ortaokulu bitirdikten sonra açık öğretim sistemine kayıt oldukları görülmüştür. İpek, yapmış olduğu araştırmasında suça sürüklenen çocukların eğitim seviyelerinin ve akademik başarılarının düşük olduğunu, eğitim hayatına devam etmeme durumunun suç olgusuyla tanışmakta etkili olduğunu vurgulamıştır (62). Bir başka çalışmada Demiray da akademik başarısızlık ve eğitime devam etmeme durumlarının çocukları suça ittiğini ifade etmiştir (28).

Araştırmaya katılan ve bir süre Çocuk Destek Merkezinde sosyal rehabilitasyon hizmetine tabii tutulan bireylerin aile özellikleri incelendiğinde Öğütçü' nün çalışmasıyla örtüştüğü, Çocuk Destek Merkezlerinde sosyal rehabilitasyon hizmeti alan çocukların parçalanmış aile özelliklerine sahip olduğu görülmektedir (75). Bir başka çalışmada ise Çoşar kentleşmeye bağlı olarak aile yapılarındaki değişmenin etkisi üzerinde durmuştur (76). Aile yapılarının değişiklik göstermesi sonucu ergenlik çağı içerisine giren çocukların bu zorlu süreci atlatmakta güçlük çektiği, aileden sosyal destek göremediği, yeterli ebeveyn otoritesinin ve denetiminin sağlanamadığı, bu süreçlerin neticesinde suça sürüklenmelerin oluştuğu düşünülmektedir.

Tıpkı Demiray' ın araştırmasında olduğu gibi bu araştırma kapsamında da katılımcı bireylerden bazılarının ilgi çekmek, toplumdan intikam almak ve dışlanmış olmaktan kaynaklı olarak suça sürüklendikleri görülmüştür (28).

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcı bireylerden çoğunluğunun (n=7) sosyal hizmetler bünyesinde kurum bakımında kalıyorken suça sürüklendiği ve bu nedenle Çocuk Destek Merkezine alındığı tespit edilmiştir. Çocuk Destek

Merkezleri açısından önemli olan bu bulguya daha önce yürütülen çalışmalarda rastlanmamıştır. Yatılı kurum bakımı hizmeti veren diğer kuruluşlarda yürütülen mesleki çalışmaların ve önleyici hizmetlerin yetersizliği çocukları istenmeyen davranışlara yöneltebilmektedir. Bu nedenlerle söz konusu kuruluşlarda görev yapan meslek elemanlarının titizlikle belirlenmesi çocukların yüksek yararı açısından önem taşımaktadır.

Araştırma kapsamında bireylerin kurum bakımına alınma nedenlerine ilişkin bilgiler de elde edilmiştir. Bu nedenler incelendiğinde sosyo-ekonomik yoksunluk ve aile içi çatışma gibi profesyonel destek hizmetleriyle çözüme kavuşturulabilecek nedenler dikkat çekmiştir. Her çocuğun ailesi yanında yetişmesinden yana olan sosyal hizmet anlayışı ve felsefesi doğrultusunda Bıyıklı (1982) tarafından yapılan çalışmada kurum bakımında yetişen bireyler ile ailesi yanında yetişen bireyler arasında zihinsel ve psiko-sosyal gelişim farklılıkları görülmüştür. Aile yanında büyüyen çocukların kurum bakımında büyüyenlere oranla daha iyi durumda olduğu belirlenmiştir (77).

Katılımcı bireylerle yapılan görüşme sonucu elde edilen bulguda çocukluk çağında suça sürüklenmelerinde arkadaş grubunun ve sosyal çevresinin önemli bir etmen olduğu görülmüştür. Bu hususa dikkat çeken Börekçi, yürütmüş olduğu çalışma kapsamında çocukların arkadaşlarına her konuda güvendiği ve onlardan cesaret aldığı, görüşlerinin ve düşüncelerinin önemli olduğu, yanlış davranışlarda bulunduğu ve yalan söyleyebildiği ifade edilmiştir (78). Çalkantılı dönem olarak da adlandırılan ergenlik çağında belli bir gruba ait olma hissi, çocukları suç veya madde gibi olumsuzluklara itebilmekte, çocuklar adına ailenin önemi azalmaktadır. Bu nedenle söz konusu yaş aralığına sahip ebeveynlerin gerektiğinde profesyonel destek alarak önleyici çalışmalara katkı sunması önem taşımaktadır.

Araştırma kapsamında katılım sağlayan bireylerin Çocuk Destek Merkezinde kaldığı ve reşit olarak ayrıldıktan sonraki süreçte aile üyeleri ile olan ilişkilerinin düzensiz olduğu ve ziyaretlerine gelmedikleri, bu durumun sosyal hayatlarını olumsuz etkilediği görülmüştür. Öğütçü tarafından mağdur kız çocuklarının kaldığı Çocuk Destek Merkezinde yapılan çalışmada ise çocukların büyük çoğunluğunun aileleri tarafından ziyaret edildiği görülmektedir (75). Bu farklılığın Öğütçü

tarafından yapılan çalışmanın örneklem grubunun ve Çocuk Destek Merkezi'nin ihtisas alanının farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

TÜİK 2017 verileri incelendiğinde, suça sürüklenen çocukların işlemiş olduğu suçlarda ilk iki sırayı adam yaralama ve hırsızlık oluşturmaktadır (69). Araştırma sonucunda elde edilen bilgiler de TÜİK verilerini doğrulamaktadır. Buna göre Çocuk Destek Merkezlerinde kalırken yeniden suça sürüklenen çocukların işlemiş olduğu suçlarda ilk sırayı mala karşı işlenen suçlar, ikinci sırayı ise kişilere karşı işlenen suçlar almaktadır. Yeniden suça sürüklenen katılımcı bireylerin hukuki süreçler hakkındaki bilgisizliklerinin olduğu, çocuğa özgü güvenlik tedbirlerinin ve ceza ertelemelerinin içeriğini bilmedikleri, bu durumun da suçun oluşmasını engelleyemediği anlaşılmıştır.

Öğütçü ve Keçe tarafından yapılan iki ayrı araştırmada suçun mağduru olmaları sebepli Çocuk Destek Merkezlerinde kalan çocukların Anka Psikososyal Destek programını benimsediği ifade edilmiştir. Çalışmamızda ise bu çalışmaların aksine Çocuk Destek Merkezinde kalan çocukların söz konusu programı benimseyemedikleri, bunda kurumun fiziksel koşullarının ve imkânlarının söz konusu programa uygun olmadığının büyük payı olduğunu bildirdikleri görülmüştür. Uygulanan programın etkililiği fiziksel koşullardan etkilenebilmekte, sunulan hizmet modelinin tüm şartları sağlıklı, yeterli ve çocuğun gelişimini destekleyecek yönde olduğunda çocuk için faydalı olabileceği düşünülmektedir (75, 79).

Öğütçü' nün çalışmasında Çocuk Destek Merkezlerinde kalan çocuklara kendilerini en iyi anlayan kişi grubu sorulmuş ve bu soruya cevap verenlerin sadece %11,8'i arkadaş grubunu söylemiştir (75). Araştırmamızda ise çocukların arkadaşları ile sorun yaşadıkları fakat birbirlerini anlamak konusunda arkadaşlarına güvendikleri ve sıkı bir arkadaşlık bağı olduğu belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcı bireylerin kurumda çalışan personelden kaynaklı olarak memnuniyetsizlik yaşadıkları, bazılarının isteksiz çalıştığı ve bu durumun sosyal rehabilitasyon çalışmalarını olumsuz etkilediği görülmüştür. Bu bulguya paralel olarak Öğütçü' nün çalışmasında da Çocuk Destek Merkezinde kalan çocukların kurum personeli ile mesafeli oldukları, kendilerini anlayabilecek potansiyelde görmedikleri ifade edilmiştir.

Araştırmamızda Çocuk Destek Merkezinde kalırken kuruluşu izinsiz terk ettiğini ifade eden katılımcılardan bazılarının buna neden olarak kuruluşun fiziki şartlarındaki mevsimsel zorluğu, ailelerine izinli gitme haklarının olmaması ve arkadaşları ile dışarıda vakit geçirme isteğini ifade ettiği anlaşılmıştır. Bu zamana kadar yapılan çalışmalarda kuruluştan izinsiz ayrılma konusu üzerinde durulmadığı görülmüş, çözüm bekleyen önemli sorun alanlarından birini oluşturduğu anlaşılmıştır.

Çocuk Destek Merkezinde bir süre kurum bakımında kalan ve sonrasında reşit olarak ayrılan katılımcı bireylerin sosyal rehabilitasyonlarının sağlanması halinde bir üst sosyal hizmet kurum bakımına gitmiş olmaya sıcak bakmadıkları araştırmamız bulgularımız arasındadır. Katılımcıların bir üst sosyal hizmet kurum bakımına nakil olmayı istememelerine neden olarak ise Çocuk Destek Merkezi haricindeki kurumların ortamına uyum sağlayamama endişesini ifade ettikleri görülmüştür. Böylesi bir durumda çocukların Çocuk Destek Merkezlerinden ayrılmamak adına sosyal rehabilitasyon çalışmalarına engel olma yoluna gidebilmekte, hem kendi geleceğine hem de kurumda kalan diğer çocukların geleceğine yönelik olumsuz tesirde bulunabilmektedir.

Çocuk Destek Merkezlerinden reşit olarak ayrıldıktan sonra yaşamlarını idame ettirebilme durumu incelendiğinde 3413 sayılı "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu" kapsamında atama bekleyen gençlerin mevcut olduğu, bir kısmının sürüklenmiş olduğu suçlar nedeniyle güvenlik soruşturmasının olumsuz sonuçlandığı ve memur olarak atanamadığı, sigortasız çalışmaların mevcut olduğu ve emeklerinin sömürüldüğü bilgileri araştırmanın önemli bulgularındandır. Çocuk Destek Merkezleri ve suça sürüklenen çocuklara yönelik sosyal rehabilitasyon çalışmalarının tazeliğini koruması nedeniyle alan yazında yeteri kadar çalışmaya rastlanmamıştır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Suça sürüklenen çocuk olgusu, çocuk refahı alanının çözüm bekleyen önemli sosyal sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuklarla ilgili uluslararası sözleşmelere ve anlaşmalara bakıldığında çocuğu; uyuşturucudan, suçtan, ihmal ve istismardan uzak tutularak özel ihtimam gösterilmesi gereken bir kesim olarak açıklanmaktadır. Bir şekilde suç olgusuyla tanışmış çocuğun cezalandırılmasından ziyade topluma yeniden kazandırılması düşüncesi sosyal bilimlerin ana felsefesini oluşturmuştur. Tam da bu felsefe ışığında ülkemiz çocuk refahı alanında önemli bir gelişme olarak değerlendirebileceğimiz Çocuk Destek Merkezleri hizmete açılmıştır.

Çocuk Destek Merkezlerinde suça sürüklenmeleri nedeniyle koruma ve bakım altına alınan çocuklar ile koruma ve bakım altında iken suç olgusuyla tanışan çocuklar hizmet görmeye devam etmektedir. Bu kurumlardaki sosyal rehabilitasyonu başarıya ulaşan çocuklar alternatif sosyal hizmet bakım modellerine yönlendirilmekteyken sosyal rehabilitasyonu başarı ile sonuçlanmayan çocuklar bu kurumlardan reşit olarak sosyal hayata atılmaktadır.

Psiko-sosyal destek ve sosyal rehabilitasyonu başarı ile tamamlanamayarak Çocuk Destek Merkezlerinden reşit olarak ayrılan bireylerin sosyal hayata uyumda yaşadıkları zorluklar konusuna ilişkin sosyal araştırma yapılması ihtiyacı duyulmuştur.

Araştırma modeli olarak belirlenen nitel araştırma desenlerinden olgu bilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmayı sağlamaktadır. Bu yöntemle Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrılan bireylerin koruma ve bakım altına alınma nedenleri, suça sürüklenmelerine neden olan süreçleri, aile ve sosyal çevre ilişkileri, kurum bakımı süreci ve sonrasında yaşanan sorunları belirleyebilmek adına ayrıntılı bulgulara ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında Çocuk Destek Merkezlerinde en az 3 ay süre ile koruma ve bakım altında kalarak bu kurumlardan reşit olarak ayrılan 10 birey ile ayrıntılı görüşme sağlanmıştır. Araştırmada katılımcı bireylerin sosyo demografik özellikleri, kurum bakımına alınma nedenleri ve süreçleri, suça sürüklenme öyküleri,

kurum bakımı sürecinde ve sonrasında sosyal hayatında yaşadıkları üzerinde durularak katılımcılar ile görüşme sağlanmıştır. Yapılan görüşme neticesinde elde edilen bulgular analiz edilerek önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

6.1. Sonuçlar

Araştırmanın sonuçları şu şekildedir;

- Katılımcı bireylerin eğitim durumları incelendiğinde 6'sının ilkokul,4'ünün ise ortaokul mezunu olduğu, ilkokul ve ortaokul mezunu olan katılımcıların tamamının (n=10) açık öğretim kaydının bulunduğu anlaşılmıştır.

- Katılımcıların aile durumlarına bakıldığında 4'ünün anne ve babasının birlikte yaşadığı, 4' ünün ayrı yaşadığı, 1'inin babasının hayatta olmadığı ve annesinin cezaevinde olduğu, 1'inin ise babasının vefat ettiği ve annesinin yaşadığı öğrenilmiştir.

- Katılımcı bireylerin kardeş sayısı dağılımı değerlendirildiğinde 7' sinin 1-3 arası, 3' ünün 4-6 arası kardeşe sahip olduğu ifade edilmiştir.

- Katılımcı bireylerin kurum bakımı sürecine ilişkin elde edilen bulgular incelendiğinde önemli çoğunluğunun (n=7) sosyal hizmetler bünyesinde iken suça sürüklendiği, içlerinden 2' sinin "ÇOKİM" biriminde kalırken suç olgusuyla tanıştığı, bu durumun önüne geçilerek yerinde müdahalelerin yapılamaması sonucu bireylerin sosyal rehabilitasyona ihtiyaç duyduğu görülmüştür.

- Sosyal hizmetler bünyesinde koruma ve bakım altında kalırken suça sürüklenerek Çocuk Destek Merkezine alınan katılımcı bireylerin koruma altına alınma nedenleri incelendiğinde sosyo-ekonomik yoksunluk, aile içi çatışma ve bakım sağlamak isteyen bir aile üyesinin bulunmaması gibi nedenler dikkat çekmiştir.

- Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrılan katılımcılardan 3' ünün suça sürüklenmeleri nedeniyle koruma ve bakım altına alındığı, daha öncesinde herhangi bir kurum bakımı deneyimlerinin olmadığı öğrenilmiştir.

- Öncesinde kurum bakımı deneyimi olmayan ve suça sürüklenmeleri nedeniyle koruma altına alınarak Çocuk Destek Merkezlerinde kalan katılımcı bireylerin suça itilmelerine neden olan etmenler incelendiğinde, olumsuz arkadaş ve sosyal çevre, maddenin kötüye kullanımı ve aile özelliklerinin önemli yer tuttuğu görülmüştür.

- Çocuk Destek Merkezlerinden reşit olarak ayrılan katılımcı bireylerin büyük çoğunluğunun (n=8) Çocuk Destek Merkezinde kalırken aileleri ile olan ilişkilerinde sorunlarının olduğu, düzenli bir iletişim ve ilişki kalıbına sahip olmadıkları, ebeveynleri ile olan ilişkileri düzensiz olan katılımcılardan 3'ünün ise yakın akrabaları ile görüştüğü ifade edilmiştir.

- Kurum bakımında iken aileleri ile olan iletişimi düzensiz olan katılımcı bireylerden 1'i sebep olarak annesinin kendisine olan ilgisizliğini öne sürerken diğeri üvey annesinin öz babası ile olan ilişkisine mani olduğunu ifade ederek kendileri dışında gelişen sebepler öne sürmüştür.

- Çocuk Destek Merkezlerinde koruma bakım altındayken aile üyeleri ile düzenli bir biçimde etkileşim ve iletişim halinde olan katılımcı bireylerden 1' inin geniş aileye sahip olduğu, 1'inin ise ailesinin maddi imkânsızlıklarına rağmen kendi çabaları ile iletişimini sürdürdüğü görülmüştür.

- Katılımcı bireylerden bir tanesinin Çocuk Destek Merkezinde kaldığı süreçte kurumda çalışan bir meslek elemanının çabası sonucu uzun süredir iletişim kurmadığı hükümlü annesi ile görüşmeye başladığı ifade edilmiştir.

- Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrılan katılımcı bireylerden (n=6) yarısından fazlasının sosyal rehabilitasyon çalışmaları devam ederken yeni suç öykülerinin oluştuğu söz konusu suç öykülerinin kişilere karşı işlenen suçlar ve mala karşı işlenen suçlardan oluştuğu görülmüştür.

- Çocuk Destek Merkezinde sosyal rehabilitasyon hizmeti devam ederken yeniden suça sürüklenen katılımcı bireylerin kurum dışı sosyal çevre ve geçmiş olumsuz yaşantılarından, hukuki süreçler hakkındaki bilgisizlikten etkilendikleri anlaşılmıştır.

- Çocuk Destek Merkezinde sosyal rehabilitasyon süreci devam ederken yeni bir suç olgusuyla tanışmayan katılımcı bireylerin bu duruma neden olarak kişisel iradelerinin güçlü olmasını, önceki suçlardan aldıkları cezanın caydırıcılığını ve zamanını çalışarak değerlendirmesini gösterdikleri görülmüştür.

- Çocuk Destek Merkezinde sosyal rehabilitasyon hizmeti alan katılımcı bireylerin tamamının (n=10) kurumda sunulan hizmetleri yetersiz gördükleri öğrenilmiştir.

- Çocuk Destek Merkezinde sunulan hizmetlerin yetersiz olduğunu gören katılımcı bireylerin bu duruma neden olarak koruma bakım altında bulundukları kurum fiziki şartlarının ve sosyo-kültürel etkinliklerin yetersiz olmasını, kurumda görev yapan personelin isteksiz çalışmasını ve kurumda kalan çocukların olumsuz kişilik özelliklerini gösterdikleri anlaşılmıştır.

- Çocuk Destek Merkezinde sunulan hizmetlerin yetersiz olmasını kurumun fiziki şartlarının ve sosyo-kültürel etkinliklerin yetersiz olmasına bağlayan katılımcıların; kurum içerisinde olumlu vakit geçirebilecekleri alanların bulunmadığını, sağlıksız yaşam koşullarına sahip olduğunu, bu hususun kurumdan izinsiz ayrılma(kaçma)davranışlarını tetiklediğini, sosyo-kültürel etkinliklerin istedikleri düzeyde olmadığını söyledikleri görülmüştür.

- Çocuk Destek Merkezinde sunulan hizmetlerin yetersiz olmasını kurumda görev yapan personelden kaynaklı olduğunu düşünen katılımcıların; söz konusu çalışanların mecburiyetten çalıştıklarını, sürgün yeri olarak kabul ettiklerini, gönüllü çalışmadıkları için de fayda sağlayamadıklarını söylediği görülmüştür.

- Çocuk Destek Merkezinde sunulan hizmetlerin yetersiz olmasını kurumda kalan diğer çocukların olumsuz kişilik özelliklerinden kaynaklı olduğunu düşünen katılımcıların; bazı çocuklara ne tür hizmet sunulursa sunulsun başarılı olunamayacağını, suçtan ve istenmeyen diğer olumsuz davranışlardan kurtulamayacağını düşündükleri öğrenilmiştir.

- Çocuk Destek Merkezinde sunulan Anka Psiko-sosyal Destek ve Sosyal Rehabilitasyon Programına ilişkin görüş bildiren katılımcıların (n=3) söz

konusu programı yetersiz gördükleri, yetersiz olmasında kurumun olumsuz fiziki şartlara sahip olmasının pay sahibi olduğunu düşündükleri öğrenilmiştir.

- Çocuk Destek Merkezinde bir süre sosyal rehabilitasyon hizmeti gören ve sonrasında reşit olarak kurum bakımından ayrılan katılımcı bireylerin (n=5) Çocuk Destek Merkezinde koruma ve bakım altında kalırken kurum çalışanları ve diğer çocuklarla sorun yaşadığı görülmüştür.

- Çocuk Destek Merkezinde koruma ve bakım altındayken reşit olmaları nedeniyle kurumdan ayrılan katılımcı bireylerin (n=6) diğer çocuklar ile sıkı bir arkadaşlık ilişkisi içerisinde oldukları, zaman zaman aralarında sorunlar yaşansa da birbirlerine destek oldukları öğrenilmiştir.

- Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrılan katılımcı bireylerin (n=8) en az bir defa kuruluştan izinsiz ayrıldıkları, bu davranışlarına sebep olarak ise yaz dönemlerinde kurumlarında kalmak istememeleri, ailelerine izinli gitme haklarının olmaması ve arkadaşları ile birlikte dışarıda vakit geçirme isteği olduğu görülmüştür.

- Çocuk Destek Merkezinde bir süre kurum bakımında kalan ve sonrasında reşit olarak ayrılan katılımcı bireylerin sosyal rehabilitasyonlarının sağlanması halinde bir üst sosyal hizmet kurum bakımına gitmiş olmaya sıcak bakmadıkları görülmüştür.

- Katılımcıların bir üst sosyal hizmet kurum bakımına nakil olmayı istememelerine neden olarak Çocuk Destek Merkezi haricindeki kurumların ortamına uyum sağlayamama endişesini ifade ettikleri öğrenilmiştir.

- Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrılan katılımcı bireylerin aile, yakın akraba, arkadaş veya tek başlarına yaşamaya başladıkları öğrenilmiştir.

- Çocuk Destek Merkezinde koruma ve bakım altında kaldıkları süreçte ailesi ile olumlu ilişkileri bulunmayan katılımcı bireylerin (n=6) kurum bakımı sonrası kalacak yer bulmakta ve geleceği planlamakta zorlandıkları, bu sebeple arkadaş, akraba veya yalnız yaşamaya başladıkları anlaşılmıştır.

- Çocuk Destek Merkezinde koruma ve bakım altında bulunurken ceza hükmü açıklanan katılımcının Çocuk Eğitim Evi'nde reşit olduğu ve halen ceza infaz kurumunda bulunduğu öğrenilmiştir.

- Çocuk Destek Merkezinde kaldığı süreçte aile ve yakın sosyal çevresi ile olan ilişkileri düzensiz olan katılımcıların kurum bakımı sonrasında da aile ve yakın akrabaları ile olan ilişkilerinin düzensiz olduğu görülmüştür.

- Kurum bakımı sonrası ebeveynleri ile düzensiz ilişki içerisinde bulunan katılımcıların ikinci derece akrabaları ile iletişim halinde bulundukları anlaşılmıştır.

- Çocuk Destek Merkezinde bir süreliğine koruma ve bakım altında kalan ve sonrasında reşit olarak ayrılan katılımcılara (n=8) 3413 sayılı yasa kapsamında memur olarak atanabilmelerine esas olarak Form-A Belgesi düzenlendiği ifade edilmiştir.

- Haklarında 3413 sayılı yasa kapsamında memur olarak atanabilmeleri için Form-A Belgesi düzenlenen katılımcı bireylerden bazılarının (n=2) atamalarının gerçekleştiği, bir tanesinin güvenlik soruşturmasının olumsuz sonuçlandığı ve diğer katılımcıya ait güvenlik soruşturmasının neticelenmemesi nedeniyle işe başlayamadığı görülmüştür.

- 3413 sayılı yasa kapsamında ataması yapılan fakat güvenlik soruşturması süreci sonuçlanmayan katılımcının sürüklendiği suçlardan ötürü memur olamama endişesi taşıdığı, bu durumun katılımcının hayat kalitesini olumsuz etkilediği görülmüştür.

- Halen ceza infaz kurumunda hükümlü bulunan katılımcının hakkında Form-A Belgesi düzenlenip düzenlenmediğine ilişkin bilgi sahibi olmadığı, memur olmaya yönelik bir umudunun olmadığı ve özel sektörde çalışma planı yaptığı ifade edilmiştir.

- Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrılan ve 3413 sayılı yasa kapsamında memur olabilmek için tercih yapma hakkı bulunan katılımcı bireylerden bir tanesinin tıpkı diğer katılımcı bireylerde olduğu gibi "memurluk yapabilme"

noktasında özgüven eksikliği yaşadığı, endişe duyduğu ve bu sebeple atanmak için tercih yapmayı düşünmediği öğrenilmiştir.

- Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrılan katılımcı (n=9) bireylerin çoğunluğunun kurum bakımından ayrıldıktan sonra özel sektörde çalışmaya başladığı, katılımcı bireylerden bir tanesinin sosyal hizmetler himayesinde büyümesinden ve devam eden adli süreçlerden kaynaklı iş hayatında zorluk yaşadığı, çeşitli ayrımcılık ve ön yargılara maruz kaldığı anlaşılmıştır.

- Özel sektörde çalışmak zorunda kalan ve sosyal hizmetler bünyesinde yetişmiş olmaktan kaynaklı önyargı ile karşılaşmadığını söyleyen katılımcı bireylerden bir tanesinin kurum bakımında iken çalıştığı iş yerinde kötü muamele ve ön yargıyla karşılaştığı görülmüştür.

- Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrıldıktan sonra özel sektörde çalışmak zorunda kalan katılımcı bireylerden büyük çoğunluğunun (n=7) çalışma yaşamında sosyal hizmetler bünyesinde yetişmiş olmaktan kaynaklı bir sorunla karşılaşmadığı, herhangi bir önyargı ve muameleye maruz kalmamalarında bazılarının sosyal destek mekanizmalarının güçlü olmasının etkili olduğu anlaşılmıştır.

- Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrılan katılımcı bireylerden tamamına yakınının (n=9) kurum bakımı sonrası yeni suç dosyalarının oluşmadığı fakat adli mercilere yansımayan bazı olumsuzlukların yaşandığı ve eski suç dosyalarının yargılama sürecinin devam ettiği görülmüştür.

- Çocuk Destek Merkezinden reşit olarak ayrılan bireylerden bazılarının (n=2) kurum bakımı sonrası suç işlememelerini sahip oldukları sosyal destek ile ilişkilendirdikleri anlaşılmıştır.

- Çocuk Destek Merkezinde bir süre koruma ve bakım altında bulunan ve sonrasında reşit olarak ayrılan katılımcı bireylerin (n=7) sosyal hayata uyumda sorun yaşadıkları görülmüştür.

- Sosyal hayata uyum sağlamakta sorun yaşadığı görülen katılımcı bireylerin zorluğu yaşanmasında geleceğe ilişkin bir planlarının olmamasının,

kendilerine olan güven eksikliğinin, başkalarına bağımlı olmaya alışmanın ve yeterli sosyal desteğe sahip olmamalarının etkili olduğu tespit edilmiştir.

- Sosyal hayata uyumda yaşadığı sorunu aştığı belirlenen katılımcıların (n=2) bu durumu kurum bakımı sonrası sahip oldukları sosyal desteğe borçlu olduklarını ifade ettiği görülmüştür.

- Sosyal hayata uyum sağlamakta hiç sorun yaşamadığı belirlenen katılımcıların (n=2) aile üyeleri sağlıklı iletişim halinde bulundukları ve ebeveynlerinin destek sağladıkları belirlenmiştir.

- Çocuk Destek Merkezinden sosyal rehabilitasyon süreçleri tamamlanmadan reşit olmaları sebebiyle ayrılmak zorunda kalan katılımcıların tamamının profesyonel desteğe ve sosyal rehabilitasyona ihtiyaç duydukları, kurumdan reşit olarak ayrıldıktan sonra kurumda sunulan hizmetlerin önemini kavrayabildikleri görülmüştür.

- Katılımcılardan tamamının "Kurum Bakımı Sonrası Reşit İzleme" ve kurum bakımından reşit olarak ayrılan bireylere sunulan "Sosyal Ekonomik Destek" hizmetlerinden haberdar olmadığı, kendilerinin sosyal hizmetler tarafından düzenli olarak aranmadıkları, kaldıkları kurumda kişisel ilişki kurdukları profesyonellerce zaman zaman arandıkları, bazı katılımcıların kasti olarak takip edilmemek adına iletişim bilgilerini değiştirdiği tespit edilmiştir.

- Çocuk Destek Merkezlerinden reşit olarak ayrılan katılımcı bireylerin, kurum bakımı sonrası yeniden suç işlenmemesi ve sosyal hayata uyum noktasında yaşanan sorunların çözümü için çeşitli önerilerinin ve fikirlerinin olduğu belirlenmiştir.

6.2. Öneriler

Yapılan araştırma neticesinde sosyal rehabilitasyon süreçleri tamamlanmadan reşit olarak Çocuk Destek Merkezlerinden ayrılmak zorunda kalan bireylerin kurum bakımına alınma ve suça sürüklenmelerine neden olan etkenler ve süreçleri, Çocuk Destek Merkezinde kalırken yaşadıkları, uygulanan sosyal rehabilitasyon

çalışmalarının etkililiği ve kurum bakımı sonrası sosyal hayata uyumları hususunda önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Ulaşılan sonuçlar doğrultusunda, bu konuda yürütülecek bilimsel çalışmalara ve sosyal politikalara ışık tutabilecek çeşitli öneriler ortaya çıkmış ve bu öneriler koruyucu-önleyici, tedavi-rehabilite edici, değiştirici-geliştirici nitelikleri bağlamında gruplandırılmıştır.

Koruyucu-Önleyici Öneriler

- Çocuk Destek Merkezlerinde bir süre koruma ve bakım altında bulunan katılımcı bireylerin ebeveynlerinin bir arada yaşama durumu incelendiğinde parçalanmış aile biçiminin ağırlıklı olduğu dikkat çekmektedir. Çocuklarda oluşabilecek davranış bozukluklarının ve korunmaya muhtaç duruma düşme riskinin anne ve babası bir arada yaşamayan (vefat/ayrı/cezaevi) çocuklarda daha fazla oluşabileceği inancından hareketle koruyucu önleyici çalışmalar daha nitelikli ve çözüm odaklı yapılmalıdır.

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca ortaya konan ASDEP programı kapsamında meslek elemanı profesyoneller geniş çaplı saha çalışması yapmaktadır. Bu saha çalışmalarında görüşme yapılan ailelerin sosyo-ekonomik açıdan risk haritası çıkarılmakta, vatandaşın uygun hizmetlere yönlendirilmesi sağlanmaktadır. Bu kapsamda elde edilen bilgilerin amacına uygun şekilde değerlendirilmesi toplumda oluşabilecek sosyal sorunların ve risklerin önüne geçilmesinde büyük rol oynamaktadır. O nedenle sahada yürütülen ASDEP uygulamalarında korunmaya muhtaç ve suça sürüklenme riski bulunan çocukların tespiti yapılarak gerekli sosyal hizmet müdahalesinin yapılması sağlanmalıdır.

- Bir çocuğun kurum bakımına alınması için "sosyo-ekonomik yoksunluk" bir neden olmamalıdır. Bu amaçla Sosyal Ekonomik Destek hizmeti ilgili mevzuat ve hizmetin felsefesine uygun yürütülerek çocukların korunma ihtiyacı duyan çocuk olmalarının önüne geçilmelidir.

- Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcı bireylerin gerek kurum bakımındayken gerekse kurum bakımı sonraki süreçte örgün eğitimden koptuğu ve açık öğretim sistemine kayıtlı oldukları görülmüştür. Bu bağlamda;

çocukların suça sürüklenmesini önlemek ve eğitim hayatına devam etmelerini sağlamak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği çerçevesinde koruyucu ve önleyici hizmet ve politikaların geliştirilmesi, çocuğun okula adaptasyonu için çocuğun yüksek yararını koruyucu tavır benimsemeleri önem arz etmektedir.

- Örgün eğitime devamı sağlanan çocukların her yönüyle takip edilmesi ve sosyal risklere karşı korunabilmesi için Okul Sosyal Hizmeti projesi tüm okullarda hayata geçirilmelidir.

- Sosyal Hizmetler bünyesinde kurum bakımında (Çocuk Evleri, Çocuk Evleri Sitesi, Çocuk Yuvası, Yetiştirme Yurdu) kalıyorken suça sürüklenerek sosyal rehabilitasyon ve psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu belirlenen çocukların Çocuk Destek Merkezine geçiş yaptıkları belirlenmiştir. Koruma ve bakım altında bulunan her çocuğun fizyolojik, akademik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarında görev yapan meslek elemanlarının azami özen ve çaba göstererek sorumlulukları altında bulunan çocukların suç veya uyuşturucu madde ile tanışması engellenmelidir.

- Kurum bakımına kabul edilen çocuklar için ilk adım birimi olan ÇOKİM birimlerinin koruma altına alınma nedenleri ve yaş grupları noktasında sınıflandırılmamış olmaları çocuklar için risk teşkil etmektedir. Psiko-sosyal desteğe ihtiyacı olduğu belirlenen çocukların sosyal rehabilitasyon hizmetlerine bir an evvel erişebilmeleri önem taşımaktadır. Bu nedenle hakkında koruma ve bakım tedbir kararı alınarak yaş, durum ve cinsiyetine uygun bir kuruluşa tertibi için ÇOKİM birimlerinde misafir edilen çocuklara uygun fiziki şartlar sağlanmalı ve asıl kurumlarına geçişi olabildiğince ivedi yapılmalıdır.

- Çocukların suça sürüklenmesinde olumsuz arkadaş çevresi önemli rol oynamaktadır. Çocukların sosyalleştiği ve kişiliklerinin belirlendiği arkadaş ortamlarının ve boş zamanlarının kaliteli değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle çocukların ve ergenlerin, suç ve bağımlılık gibi sosyal sorunlardan uzak tutulabilmesi için sosyal, sanatsal ve sportif faaliyetlere yönlendirilmeleri açısından Gençlik Merkezlerinin ve Halk Eğitim Merkezlerinin işlerliği artırılmalıdır.

Değitirici-Geliştirici Öneriler

- Çocuk Destek Merkezlerinden reşit olarak ayrılan bireylerin aile ve yakın akrabaları ile yaşadığı iletişim sorunlarının temeli çok öncelere dayanmaktadır. Bu nedenle Anka Psiko-Sosyal Destek programı içeriğinde de büyük öneme sahip olan aile ile çalışma faaliyetlerine gerekli önem verilerek çocuklar kurum bakımı sonrasına hazırlanmalıdır.

- Çocuk Destek Merkezinde sosyal rehabilitasyon çalışmaları devam eden çocukların yeniden suça sürüklenmemeleri için gerekli hukuki rehberlik yapılmalı ve çocuklara ceza ehliyetleri hakkında bilgi verilmelidir.

- Sosyal rehabilitasyon ve psiko-sosyal destek çalışmalarının sağlıklı yürütülebilmesi ve çocukların kuruluştan izinsiz ayrılmalarının önüne geçilmesi açısından Çocuk Destek Merkezlerinin fiziki şartları ve imkanları hizmetin felsefesine uygun olmalıdır. Psiko-sosyal destek ve rehabilitasyon sürecinin uygulanacağı kuruluşların fiziki şartlarının bu hizmetin felsefesine ve amacına uygun hale getirilmeden çocuklara yönelik mesleki müdahalede bulunulmaması daha doğru olacaktır.

- Sosyal rehabilitasyon çalışmalarında önemli yer tutan sosyo-kültürel ve sportif etkinlikler, amacına yönelik olarak düzenli ve profesyonelce planlanmalıdır.

- Azami özen gösterilmesi gereken bir grupla çalışan meslek elemanlarının çalışma şartlarında ve özlük haklarında iyileştirme yapılarak gönüllü çalışmaları sağlanmalıdır.

- Meslek elemanları dışında yardımcı hizmet sınıfında görev yapan personele yönelik temel ANKA Psiko-Sosyal Destek eğitimleri sürdürülmelidir.

- Çocuk Destek Merkezlerinde geçici süre ile koruma ve bakım altında bulunan çocuklar, bir üst alternatif kurum bakımına geçiş için cesaretlendirilmelidir.

- Kurum bakımındaki çocuklar için aile odaklı hizmetlere verilen öncelik suça sürüklenen çocuklar için de geliştirilmeli, sosyal rehabilitasyonu tamamlanan çocukların öncelikli olarak ailesine, yakın akrabalarına dönüşü

noktasında çalışmalar yürütülmeli, bunun olanaksız olması halinde koruyucu aile hizmeti gündeme gelmelidir. Bu bağlamda uzmanlaşmış koruyucu aile hizmetinin işlerlik kazanması gerekmektedir.

Tedavi-Rehabilite Edici Öneriler

- Kurum bakımından ayrılan gençlerden aileleri ile birlikte kalanların yanı sıra tek başlarına hayatlarını idame ettirme çabası içinde olanların da olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sosyal rehabilitasyonu sağlanmayan bu bireylerin yeniden suç olgusuyla tanışmaları veya istenen yaşam standartlarına erişememeleri olası sonuçlar arasındadır. Kurum sonrası hayata ilişkin beklentilerine bakıldığında gençlerin kendilerini boşluğa düşmüş hissettikleri, daha yoğun ve yakın bir etkileşime ihtiyaç duydukları, desteklenmelerinin kendileri açısından önemli olduğu ifade edilmiştir. Bu noktadan hareketle, diğer kurumlardan ayrılan gençlerin izlemesi bir yana özel ihtimam gerektiren Çocuk Destek Merkezlerinden ayrılan bireylerin sosyal hayatta izlenmeleri ve desteklenmeleri yeni sosyal sorunların önlenebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Kurum bakımı sonrası izlemelerin sosyal rehabilitasyonu sağlanmamış bireylerde önemi tartışılmaz bir konu olmakla birlikte, 5395 sayılı kanunun kapsayıcılığı dışına çıkan bu bireylerin sosyal hizmetler ile olan bağının yeniden sağlanması amacıyla yeni politikaların geliştirilmesi ve sosyal hayata uyum çalışmalarının kurum bakımı sonrasında da aynı titizlikle belirli bir program çerçevesinde gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

- Bu amaçla, Çocuk Destek Merkezlerinden reşit olarak ayrılan bireylerin izlemelerinin ve danışmanlıklarının Anka Psiko-sosyal Destek Programı eğitimi almış ve uygulama becerisine sahip meslek elemanlarınca yürütülmesi uygun olacaktır. Bu süreçte her bir meslek elemanının sorumlu olacağı birey sayısının olabildiği kadar az olması hizmetin amacına ulaşmasında önemli bir etken olacağı gerçeğinden hareketle İl Müdürlüğü bünyesindeki meslek elemanlarının her birine temel Anka Psiko-sosyal Destek Programı eğitimi verilmelidir.

- Suç olgusu ile tanışan ve koruma altına alınarak Çocuk Destek Merkezlerinde sosyal rehabilitasyon sürecine dahil edilen bireylerden bir kısmı güvenlik soruşturmasının olumsuz sonuçlanması veya 2 yıldan az kurum bakımında kalmaları nedeniyle 3413 sayılı kanunun vermiş olduğu devlet memuru olma hakkını

kullanamamaktadır. Bu durum söz konusu bireylerin sosyal hayata uyumlarında ve temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında önemli sorunlara yol açabilmektedir. Reşit olarak kurumdan ayrıldığı sürece kadar devletin desteğini ve şefkatini hisseden bireyler, böylesi bir durumda kendilerini yalnız hissetmektedir. Bu durumun önüne geçilmesi ve kurum sonrası sosyal hayata tutunmaları açısından İş-Kur ile yürütülecek ortak bir proje ile söz konusu bireylerin düzenli ve güvenli iş ortamlarında çalışarak gelir elde etmeleri sağlanmalı ve bu sayede olası yeni suç olgularının önüne geçilmelidir.

7. KAYNAKLAR

1. Uzun Z. Suç ve Değer İlişkisi Suça Sürüklenmiş Çocuklar Üzerine Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2015.

2. Bülbül S, Doğan S. Suça sürüklenen çocukların durumu ve çözüm önerileri, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi,* 2016, 59: 31-36.

3. Uluğtekin S. *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma,* 1.Baskı. Ankara, Bizim Büro Basımevi, 1991.

4. Çoban S. Sosyal Çevrenin Etkilerinin Çocukların Suç ve Problemli Davranışları ile İlişkileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2012.

5. Santrock J.W. *Yaşam Boyu Gelişim,* 13. Baskı. Çeviri: Yüksel G. Ankara, Nobel Yayınları, 2015.

6. Sağlam M, Aral N. Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi,* 2016, 2:43-56.

7. Dekker R. Childhood, Memory And Autobiography in Holland From The Golden Age To Romanticism. London. MacmillanPress Ltd. 2000.

8. Öztürk N. Suça Sürüklenen Çocukların Risk Alma Davranışlarının ve Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, İstanbul: Haliç Üniversitesi, 2013.

9. Kılıç YS. Çocuk Suçluluğuna Sebep Olan Sosyo-Ekonomik Faktörler, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi, 2007.

10. Öktem D. Türkiye' de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi: Türkiye'deki Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi ve Yaş Ayrımcılığına İlişkin

Paradigmanın İncelenmesi Literatür Taraması, 1.Baskı. Ankara, Uluslararası Çocuk Merkezi Yayınları, 2012.

11. Kulaksız Y. Yoksulluk bağlamında çocuk işgücü, *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi,* 2014, 2(3):91-111.

12. Kunt V. Suç ve Çocuk, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2003.

13. Aldemir A. 2007-2008 Yılları Üsküdar Bölgesi Çocuk Suçluluğu Profili, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2010.

14. Çocuk Koruma Kanunu, T.C. Resmi Gazete, sayı: 25876, 3 Temmuz 2005.

15. Akyüz E. *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması,* 1.Baskı. Ankara, Pegem Akademi Yayınları, 2010.

16. Fazlıoğlu S. Çocuk Hakları Sözleşmesinde Yer Alan Çocuk Hakları Konusunda Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Bilinç Düzeyleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, 2007.

17. Kurt S.L. Çocuk haklarına temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi,* 2016, 36: 99-127.

18. Tiryakioğlu B. *Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku,*1.Baskı. Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1991.

19. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. *Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017*, Ankara:2013.

20. Akyüz E. *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması,* 2.Baskı. Ankara, Pegem Akademi Yayınları, 2012.

21. Akbaş E, Topçuoğlu R. A. Modern çocuk paradigmasının oluşumu-eleştirel bir değerlendirme, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 2009, 20(1) :95-103.

22. Göker M. Denetimli Serbestlik Tedbiri Altındaki Suça Sürüklenen Çocuk ve Gençlerin Sosyal Destek Algısı Ankara Denetimli Serbestlik Genel Müdürlüğü Örneği, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2015.

23. Sözen E. Sosyolojik açıdan çocuk suçluluğu ve paşakapı cezaevinde bir deneme, *Sosyoloji Konferansları Dergisi,* 1986, 21: 261-285.

24. Arabacı L, Taş G. Çocuklarda suça sürükleyen faktörler, ruhsal problemler ve hemşirelik bakımı, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi,* 2017, 8(2) :110-117.

25. Akpınar İ. Suç Olgusu Suç Teorileri ve Kadın Suçluluğu: Kayseri Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, Niğde: Ömer Halisdemir Üniversitesi, 2018.

26. Öztürk ÇE, Ulutaşdemir N, Balsak H. Çocuk ve suç, *Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitim Kongresi Erken Müdahale*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2015.

27. Burkay S. Teorik çerçevede suç, *Felsefe ve Toplum Bilimlerinde Diyaloglar Dergisi,* 2008, 2(4) :1-15.

28. Demiray N. Çocuk Suçluluğunu Etkileyen Muhtemel Faktörler: Suç Korkusu, Kentleşme ve Aile Yapıları Samsun İlkadım ve Canik İlçeleri Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, 2018.

29. Soyaslan D. *Kriminoloji*, 1.Baskı. Ankara, Yetkin Yayınları, 2003.

30. Coştan U. Kırıkkale' de suç perspektifi ve tedbirler, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 2014, 16: 73-81.

31. Uluğtekin S. *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*, 1.Baskı. Ankara, Bizim Büro Basımevi, 1991.

32. Kızmaz Z. Kriminolojide yeni yönelimler bütünleşik suç kuramları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2005, 15 (2): 349-377.

33. Güllü İ. Suç olgusuna teorik ve eleştirel bir yaklaşım, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014, 16 (1): 104-107.

34. Dönmezer S. Suçlu genç erişkinlerin sorumluluğu, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,*1994.

35. Dolu O, Sözer M.A, Başıbüyük O, Karakuş Ö, Geleri A, Uludağ Ş. *Kriminoloji,* 1.Baskı. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012.

36. Çakır Gönen A. Öldürme Suçu İşlemiş Kadın ve Erkek Hükümlülerde Suç Motivasyonu ve Suça Etki Eden Faktörler, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Doktora tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2015.

37. Kırel Ç, Suğur, Z. *Davranış Bilimleri,* Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2012.

38. Yavuzer H. Psiko-sosyal açıdan çocuk suçluluğu, *İÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1986.

39. Sokullu Akıncı F. Suç Nedenleri. https://www.kriminoloji.com/Sucun_Nedenleri_Genel-Fusun_Sokullu.htm. 28.12.2018.

40. Dolu O. *Suç Teorileri,* 4.Baskı. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010.

41. Kaner S. Suçluluğu açıklayan yaklaşımlar, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 1992, 25 (2):473-496.

42. Ceylan Y. Trafik Suçlarının Suç Kuramlarındaki Yeri ve Sosyolojik Analizi, Sosyoloji Anabilime Dalı, Yüksek Lisans tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2015.

43. Yavuzer H. *Psiko- Sosyal Açıdan Çocuk Suçluluğu*, 1.Baskı. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1981.

44. Coştan U. Suç ve Suç Önleme Stratejileri Doğrultusunda Ankara İli Örneğinde Suçu Önleyici Yaklaşımlar, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, 2014.

45. İçli T. *Kriminoloji,* 8. Baskı. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2007.

46. Sakarya Ö. Suç ve Suçlulukla Mücadelede Sosyal Hizmet Uygulamalarının Önleyici Etkileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, Yalova: Yalova Üniversitesi, 2017.

47. Brühl HL. Suç sosyolojisine giriş. Çeviri: Ümit Meriç, *Pedagoji Dergisi,* 1984, 2:282-283.

48. Bal H. *Suç Sosyolojisi,* Isparta, Fakülte Kitapevi Baskı Merkezi, 2013.

49. Coser LA. *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları*, 1. Baskı. Çeviri: Himmet Hülür, Serhat Toker ve İbrahim Mazman, Ankara, Deki Yayınları, 2010

50. Bütün SA. Suç İşlemiş ve Şizofreni Tanısı Almış Kişilerin İşledikleri Suç Tipleri Suç İşleyiş Biçimleri ve Kişilik Özellikleri, Adli Tıp Enstisüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2005.

51. Kongar E. *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, Genişletilmiş Yeni Basım. İstanbul, Remzi Kitabevi,.1995.

52. Demirtaş T. *Kriminoloji,* 6.Baskı. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012.

53. Shoemaker DJ. *Theories of Delinquency Anexamination Of Explanations Of Delinquent Behavior.* Oxford University Press, 6.Baskı. 2010.

54. Yağbasan Y. Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri ve Cezai Sorumluluğu, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, 2010.

55. İçli T. *Kriminoloji,* Ankara, Martı Yayıncılık, 2004.

56. Kızmaz Z. Sosyolojik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama potansiyelleri üzerine bir değerlendirme, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi,* 2005, 29(2):149-174.

57. Gökpınar M. Sosyal ve kriminal boyutlarıyla çocuk suçluluğu, *TBB Dergisi*, 2007, 72: 206-233.

58. Öter A. Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2005.

59. Ereş F. Toplumsal bir sorun: suçlu çocuklar ve ailenin önemi, *Aile ve Toplum Dergisi*. 2009, 11(17): 88-96.

60. Hill M, Tisdall K. *Children and Society*. London: Prentice Hall, 1997.

61. Fişek AG, Cuciner CU, Akpınar T. Çocuk suçluluğunda öncü çalışmalar, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2008, 57 (2): 18-39.

62. İpek A. Suça Sürüklenen Çocukların Okul Dönemlerinin İncelenmesi ve Bu Dönemde Barındırdıkları Risk Faktörlerinin Belirlenmesi Ankara, İstanbul, İzmir Jandarma Çocuk Merkezleri Örneği, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Kara Harp Okulu, 2010.

63. Öter A. Çocuk suçluluğunun toplumsal nedenlerine sosyolojik bir bakış Antalya örneği, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum,* 2018, 7(21): 739-769.

64. Karakuş Ö, Tekin H. Çocuk koruma kanunu uyarınca haklarında danışmanlık tedbiri uygulanan çocukların özelliği (Konya örneği), *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2012, 7(29) :29-44.

65. Demir A. Suça Sürüklenen Çocukların Ruhsal İşleyişlerinin Projektif Testlerle Değerlendirilmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2017.

66. Ulusal Çocuk Mevzuatı http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/3.%20ULUSAL%20%C3%87OCUK%20MEVZUATI.pdf .10.01.2019.

67. Kamer VK. Çocukların suça sürüklenmesine neden olan faktörler ile ilgili sosyolojik teoriler, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2013, 12: 219-237.

68. Yelesdağ H. Ceza Hukukunda Çocuk Kavramı ve Cezai Sorumluluğunun Belirlenmesinde Kriterler, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2006.

69. TÜİK 2017 Yılı Güvenlik Birimine Gelen/Getirilen Çocuklar İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do;jsessionid=28ltcq0fzV1fvcSvpqDKnHGl5WZYQpgJBy7LTxdN7y6lrrXN4NBp!-1468809656?id=27609. 01.05.2019.

70. TÜİK 2016 Yılı Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24676 . 01.05.2019.

71. Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi. (2015). https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/yonergeler/anka-cocuk-destek-programi-uygulama-yonergesi. 10.02.2019.

72. Yıldırım A, Şimşek H. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,* 9. Baskı. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013.

73. Merriam SB. *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, Çeviri: Selahattin Turan. Ankara, Nobel Yayınları, 2013.

74. Lıpsey M, Derzon JH. Predictors of Violent or Serious Delinquency in Adolescence And Early Adulthood, Serious & Violaent Juvenile Offenders, 1998.

75. Öğütçü Y. Çocuk Destek Merkezlerinde Kalan 12-18 Yaş Arası Kız Çocuklarının Algıladıkları Sosyal Destek ve Karar Verme Becerileri

Arasındaki İlişkilerin Araştırılması İç Anadolu Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2018.

76. Coşar Y. Kentleşen Türkiye' de çocuk suçluluğu, *Türkiye Toplum Bilimleri Dergisi*, 2005, 56:281-327.

77. Yolcuoğlu İG. Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi, *Aile ve Toplum Dergisi*, 2009,5(18):43-57.

78. Börekçi E. Suça Sürüklenen Çocuklarda Suç Geçmişi İle Aile ve Akran Etkisinin Mükerrer Suçluluğa Etkisi Ankara İli Örneği, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Kara Harp Okulu, 2012.

79. Keçe H. Çocuk Destek Merkezlerinde Yaşayan Cinsel İstismar Mağduru Kız Çocuklarının Sosyal Kaygı Düzeyleri, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2018.

8. EKLER

Ek-1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

A-KİŞİSEL BİLGİLER	
1.Katılımcı	
2.Doğum tarihiniz nedir?	
3.Eğitim durumunuz nedir? **3.1.** Kurum bakımından ayrıldığınızda eğitim durumunuz nedir?	
4. Medeni durumunuz nedir?	
5. Anne ve babanız hayatta mı?	
6.Kaç kardeşiniz var?	
B- KURUM BAKIMINA İLİŞKİN SORULAR	
1. Çocuk Destek Merkezi'nde ne kadar süre koruma bakım altında kaldınız?	
2-Kurum bakımında iken mi suça sürüklendiniz? Yoksa suça sürüklenmeniz sonucu mu koruma bakım altına alındınız? **2.1.** Kurum bakımında iken suça sürüklendiyseniz, Çocuk Destek Merkezi'ne kabul edilmeden önce hangi kurumlarda kaldığınıza ilişkin bilgi verebilir misiniz?	
3-Suça sürüklenmenize neden olan olayın öyküsünü ve suçun türünü açıklar mısınız?	
4-Sizce suça sürüklenmenizdeki etken nedir? (aile, arkadaş ortamı, madde kullanımı, diğer)	
5-Çocuk Destek Merkezi'nde koruma ve bakım altında kaldığınız süreçte aile üyeleriniz ile görüştünüz mü? Görüştüyseniz ne sıklıkla görüşme sağladınız? **5.1.** Görüşme sağlamadıysanız nedenini açıklar mısınız?	

Ek-1. Devamı

6.Çocuk Destek Merkezi'nde sosyal rehabilitasyon ve psiko-sosyal destek hizmeti alırken yeni suç öykünüz oluştu mu? Oluştu ise suç öyküsünü açıklar mısınız? **6.1.** Çocuk Destek Merkezi'nde rehabilitasyon hizmeti görür iken suça sürüklenmenize neden olarak neyi görüyorsunuz?	
7.Çocuk Destek Merkezi'nde sunulan hizmetleri suçtan uzaklaşmak ve topluma kazandırılmak noktasında yeterli buluyor musunuz? **7.1.** Yeterli bulmadığınız hususları açıklar mısınız?	
8. Çocuk Destek Merkezi'nde arkadaşlarınızla veya kurum personeli ile yaşadığınız ve sizi rahatsız eden bir olay yaşadınız mı? Açıklar mısınız?	
9. Çocuk Destek Merkezi'nde koruma ve bakım altında kalır iken "kuruluştan izinsiz ayrılma" davranışında bulundunuz mu? **9.1**. Evet ise; nedeni ve kuruluştan izinsiz ayrıldığınızda nerede ve kiminle vakit geçirdiğinizi açıklar mısınız? **10.** Çocuk Destek Merkezi'nde sunulan psiko-sosyal destek ve sosyal rehabilitasyon hizmetiniz başarı ile sonuçlanmış olsaydı, bir üst sosyal hizmet bakım modelinden faydalanmak ister miydiniz? Neden? (çocuk evleri, çocuk evleri sitesi, koruyucu aile, aileye dönüş gibi)	
C-SOSYAL HAYATA İLİŞKİN SORULAR	
1. Çocuk Destek Merkezi'nden ne zaman ayrıldınız?	
2.Çocuk Destek Merkezi'nden ayrıldıktan sonra kimle ve nerede yaşamaya başladınız?	

Ek-1. Devamı

3.Anne, baba, kardeş veya diğer akrabalarınızla görüşüyor musunuz? **3.1**.Görüşüyorsanız ne sıklıkla görüşüyorsunuz? **3.2**.Görüşmüyorsanız nedenini açıklar mısınız?	
4.Çocuk Destek Merkezi'nden ayrıldıktan sonra hakkınızda 3413 sayılı yasa kapsamında form-A düzenlendi mi?	
5.Düzenlendi ise 3413 sayılı yasa kapsamında atamanız yapıldı mı? **5.1.** Yapıldı ise nerede göreve başladınız/başlayacaksınız?	
6.Çocuk Destek Merkezi'nden reşit olarak ayrıldıktan sonra özel sektörde çalıştınız mı?/çalışıyor musunuz? **6.1.** Çalışma hayatınızda ne gibi sorunlar yaşamaktasınız? **6.2.** Yaşadığınız sorunlarda, geçmişte suça sürüklenmenizin veya kurum bakımında kalmış olmanızın etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayınız… **6.2.** Herhangi bir işte çalışmıyorsanız geçiminizi nasıl sağlamaktasınız?	
7. Çocuk Destek Merkezi'nden ayrıldıktan sonra adli birimlere yansıyan veya yansımayan bir suç öykünüz oldu mu? **7.1.**Olduysa yaşanan olaya ilişkin bilgi verebilir misiniz?	
8.Çocuk Destek Merkezi'nden reşit olarak ayrıldıktan sonra sosyal hayata uyum sağlamakta ve sosyal ilişkilerinizde hangi konularda sorun yaşamaktasınız?	
9.Halen psiko-sosyal destek ve sosyal rehabilitasyona ihtiyaç duyduğunuzu düşünüyor musunuz? Nedenini açıklar mısınız? **9.1.** Bu ihtiyacınıza yönelik olarak psikiyatrik/psikolojik destek alıyor musunuz?	

Ek-1. Devamı

10. Sosyal hizmet kurum bakımından reşit olarak ayrılan yetişkinlere ilişkin yapılan takibin, sizler(Çocuk Destek Merkezi'nden reşit olanlar) için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Nedenini açıklar mısınız?	
11. Çocuk Destek Merkezlerinden reşit olarak ayrılmak durumunda kalan sizlerin, sosyal hayata uyumda yaşadıkları sorunların önüne geçilmesi ve yeniden suçla tanışmamanız için ne gibi çalışmalar yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?	

Ek-2. Etik Kurul Onay Formu

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (AYBÜ)
ETİK KURULU
PROJE ONAY BELGESİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet bölümü öğrencilerinden Melihhan BURAN' ın, "Çocuk Destek Merkezlerinden Reşit Olarak Ayrılan Bireylerin Sosyal Hayata Uyum Süreci: Afyonkarahisar Örneği" adlı araştırması değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur. ☒
Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir. ☐
Proje etik açısından uygun bulunmamıştır. ☐

AYBÜ ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Araştırma kodu (Yıl – Araştırma sıra no)	93
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	16.03.2018
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar no	23.03.2018/24
Yer	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Külliyesi
Katılımcılar	Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.

KURUL BAŞKANI, BAŞKAN YARDIMCISI VE ÜYELER:

		İMZA
Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR	**Başkan**	
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR	**Üye**	
Prof. Dr. Necmiye ÜN YILDIRIM	**Üye**	
Prof. Dr. Seldağ GÜNEŞ PESCHKE	**Üye**	
Yrd. Doç. Dr. Özge GÖKBULUT ÖZDEMİR	**Üye**	
Yrd. Doç. Dr. Fatma DOĞAN GÜZEL	**Üye**	
Yrd. Doç. Dr. Behlül TOKUR	**Üye**	
Yrd. Doç. Dr. Şule ÇEKİÇ KAYA	**Üye**	
Yrd. Doç. Dr. Birgül ÖZKAN	**Üye**	

7

Ek-3. Bilgilendirilmiş Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU
LÜTFEN BU DÖKUMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi **Melihhan BURAN** tarafından yürütülen "**Çocuk Destek Merkezlerinden Reşit Olarak Ayrılan Bireylerin Sosyal Hayata Uyum Süreci:Afyonkarahisar Örneği**" başlıklı **araştırmaya** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkında sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1. Araştırmayla İlgili Bilgiler:

a. Araştırmanın Amacı: Koruma ve bakım altında iken suça sürüklenen veya suça sürüklenmeleri nedeniyle koruma ve bakım altına alınan ve Afyonkarahisar Çocuk Destek Merkezi'nde psikososyal destek ve rehabilitasyon çalışmalarına dahil edilen, reşit olduktan sonra kurum bakım hizmeti sonlanması nedeniyle sosyal rehabilitasyon çalışmaları devam ettirilmeyen kişilerin sosyal hayata uyumda karşılaştıkları sorunların neler olduğunun belirlenmesi, karşılaştıkları sorunların çözümünde kullandıkları baş etme yollarının öğrenilmesi ve Çocuk Destek Merkezlerinden ayrılmak zorunda kalarak sosyal rehabilitasyon çalışmaları sonlandırılan bireylere ilişkin yeni sosyal hizmet bakış açısı ve sosyal politika kazandırılması amaçlanmaktadır
b. Araştırmanın İçeriği: Araştırma; suça sürüklenen çocuklara sunulan sosyal hizmet bakım modellerini, çocukların suça sürüklenme ve koruma bakım altına alınma nedenlerini, reşit olarak kurum bakımından ayrıldıktan sonraki süreçte sosyal yaşama uyumda yaşadıkları sorunları ve çözüm önerilerini içermektedir.
c. Araştırmanın Nedeni: ☐ Bilimsel araştırma X Tez çalışması
d. Araştırmanın Öngörülen Süresi: 11 ay
e. Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı:10
f. Araştırmanın Yapılacağı Yer: Afyonkarahisar İli

2. Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Kendi el yazısı ile)
Adı-Soyadı: [redacted]
İmzası:

Ek-4. Özgeçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	:Melihhan BURAN
Doğum tarihi	:24.07.1989
Doğum yeri	:Bala/ANKARA
Medeni hali	:Evli
Uyruğu	:T.C.
Adres	: Ankara Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Anafartalar Cad.No:68 Altındağ/ANKARA
Tel	:0554 789 07 72
Faks	: -
E-mail	:melihhan.buran@ailevecalisma.gov.tr
EĞİTİM	
Lise	: Ankara Gölbaşı Dr. Şerafettin Tombuloğlu Lisesi
Lisans	: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü
YABANCI DİL BİLGİSİ	
İngilizce	:62,5 (YÖKDİL)
ÜYE OLUNAN MESLEKİ KURULUŞLAR	